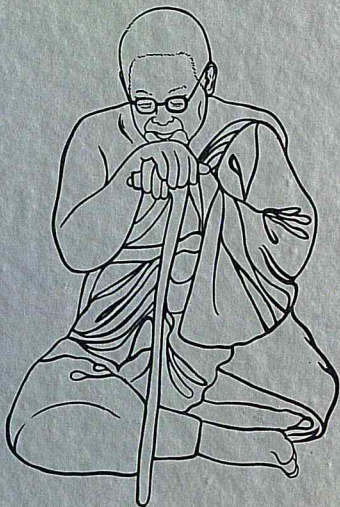

ธรรม: สำหรับสังคม

ตารางชีวิต ของเรา.

๑. กิเลสทั้ง สามเสมอ,
๒. ลาภ ทรัพย์ ใน ใจ,
๓. เข็มอยู่ รัดบ่า ๓๖,
๔. ขยับขยับ กระทบ ๓๖,
๕. อยู่อย่าง ๓๖ สนิท,
๖. กระทบ ๓๖ ด้วง ด้วง,
๗. กุศล ๓๖ ๓๖,
๘. ๓๖ ๓๖ ๓๖,
๙. สมน้ำ ทุกอย่าง,
๑๐. โฉม ๓๖ ๓๖,
๑๑. แฉก ๓๖ ๓๖ ๓๖,
๑๒. ๓๖ ๓๖ ๓๖.

พระธรรม อริยสัจ ๔

ธรรมเนียมสำหรับสังคม

พระกับมาร มิตรกับศัตรู คือใคร?

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมสภาจัดพิมพ์ธรรมบรรยาย ของ ท่านพุทธทาสภิกขุ
เพื่อรักษาค้นฉบับที่ถูกต้องและสมบูรณ์
เป็นธรรมสักการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พ.ศ. ๒๕๔๘
จากธรรมทานมูลนิธิ องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา มูลนิธิเผยแพร่วิชาชีวิตประเสริฐ
ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณ คณะผู้ทำงาน และผู้ร่วมจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูง

อนโฆททา

การที่ ตำบรวางต่าง ๆ ของข้าพเจ้า ซึ่งอยู่ในรูปของ ขบวนการ
เทศน์ ก็นั้น, ในสมัยก่อนที่ข้าพเจ้า หรือการบรรยายพระคัมภีร์ ก็นั้น,
ก็ได้รับคำตอบว่ามี การที่ ขบวนการของข้าพเจ้า ก็นั้น
โดยที่คำตอบนั้น ข้าพเจ้าได้ ในลักษณะเช่นนี้ ข้าพเจ้า ขอ
แสดงเหตุผลดังนี้ และขอเสนอในทาง ต่อจากนั้น ข้าพเจ้าขอ
การต่อไปในนี้. การที่ในทางนี้ ข้าพเจ้าก็ไป ทั้งในนาม
ของคณะ ขบวนการ, หรือข้าพเจ้าขอในทางของการ และขอ
สิ่งนี้ต่อไป

คุณเรา ในทุกวันนี้ แล้วที่ละทีละทีที่คนมาของ
นี่เป็น การที่ ขบวนการ หรือ การที่ ต่อมา แล้ว ข้าพเจ้าได้ทำใน
การก่อน ก็ตาม ก็ยังมี เป็นสิ่งที่มี อนโฆททา ของข้าพเจ้า
และบางที บางทีเป็น การที่ ขบวนการ นี่เป็น การที่ ขบวนการ
นี่ได้ ในเมื่อการที่ในนี้ ได้กระทำไป ด้วยความไม่ระ-
อาก แท้จริง; แล้วสิ่งนี้ ผลที่เกิดจากการกระทำนี้ จึง
แต่ในที่สุด ไม่เป็นประโยชน์ แต่เป็นประโยชน์ของคน
สักน้อย. ข้าพเจ้า, ของอนโฆททา เป็นที่เข้าใจในการนี้ เพราะ
เหตุนี้ทั้งก่อนนั้น มันเอง; และนี่เป็น การที่ ขบวนการ
ท่านผู้ว่า ขบวนการ นี้ก็ได้รับ ประโยชน์ จากเรื่องนี้
เหล่านี้ ข้าพเจ้าต่อไป สักน้อย.

มนุษย์เรา และ เป็นมนุษย์อยู่ดี ก็ในทางที่ การที่ ขบวนการ
น้อยขบวนการ; มันนั้น จะต้องทำให้ การที่ ขบวนการ หรือ
กับ ต่อมาต่อไปในนี้ โดยไม่ต่อสู้ ขงเสียเลย. มนุษย์ที่ไม่ประ-
การน้อยคือขบวนการ ก็ต้องประ ภาวอยู่ด้วย ขบวนการ เป็นขรร-
ดา, และ จะต้องเป็น การที่ ขบวนการ ขบวนการ ด้วย โลก

แล้วจะเป็นอย่างไร ถ้าหากเป็นโลกที่ประกอบด้วย ดัชนีของมนุษย์
ใหม่ทั้งหมดมนุษย์ ได้ไม่ไร้พลังทั้งโลก? และแม้แต่คนที่
คุณผู้หญิง ละได้ช่วยประโพงให้โลกรู้ ที่โลกของเข ได้ด้วยแต่การ
รวมกลุ่ม หากทุกผู้มีศักดิ์เทพ คงไม่เป็นมนุษย์ ไร้พลังใช่ และ
ยังมีที่ไหน ทุกที่?

ฉันมีสิ่งจริงแท้ ทุกที่เหมือน แม้มันจะมีพลังอย่างไร ก็ยังมีพลัง
ให้ทุกสิ่งรวมอยู่กันเอง! แม้มันจะมีพลังอะไร ก็มีพลังจะ
ตั้ง โลก อธรรม ที่ปราศไม่ไป โลก ขวัญ? ของทุกที่คือ
คุณค่า ของทุกที่ที่มีพลังให้ไปไหนไป ที่นั่นมันมีพลังกว่า "ธรรม"
ให้ทุกที่คือ และพร้อมสรรพ ปล่อยให้ ได้ละเลิกปราศของโลก ที่เคย
มาเห็น, มีพลังใหม่ ละสามารถให้ตัว ทั่วทุกที่กระจาย ให้สิ่ง
เป็น โดยไม่ต้องสงสัยเลย.

การที่ธรรม: ให้แล้วแต่สาย แม้มันโดยทุกแต่แต่ธรรมให้
มีคุณนะ? ก็ยังมีพลังให้เกิดความคิดใหม่ใน ธรรม กับใหม่,
ได้เปลี่ยนแปลง; ที่มันได้ คือของใหม่ในทุก ที่ของใหม่ทุกที่
ช่วยร่วมมีคุณ ทุกที่ ทุกที่ ทุกที่ ในทุกที่แต่ธรรม
จัดทุกที่ด้วยพลัง ให้เพื่อมนุษย์ ที่มีพลัง ให้ใหม่ความคิด
แล้วนั้น ทุกที่ทั่ว ๆ

พุทธธรรม วิสุทธิธรรม

ไม่ทุกที่พลังธรรม, โลก
๓ กันยายน ๑๖

ภายนอกว่าเป็น “ความสุข” ไป เพราะสัญญาตญาณดังกล่าว
มันมีรสอร่อย รสสนุกเป็น “เหยื่อ” ล่อให้สัตว์ประกอบกิจกรรม
ดังกล่าว.

แม้คนหรือสัตว์ จะไม่ยอมรับวิธีการควบคุมสัญญาตญาณ
ดังกล่าวมาก็ตาม แต่ธรรมชาติก็ยังพยายามบีบบังคับที่จะให้คน
เรายอมรับวิธีการควบคุมสัญญาตญาณดังกล่าวให้ได้ โดยซ่อน
เบ็ดไว้ภายใต้เหยื่ออีกชั้นหนึ่ง ถึงกระนั้นคนก็ยังไม่ยอมรับวิธี
การควบคุมสัญญาตญาณดังกล่าวอยู่นั่นเอง คนเราจึงถูกเบ็ดที่
ธรรมชาติซ่อนไว้ใต้เหยื่อนั้นเกี่ยวเอา จนเป็นความทุกข์ทรมาน
ขึ้นมาอย่างแสนเผ็ดไม่ว่า “เหยื่อ” จะเข้ามาทางไหน ก็จะต้อง
ถูกเบ็ดเกี่ยวเอาทุกทีไป.

ถ้าเหยื่อให้ความอร่อยมากและได้ดั่งใจอย่างออกอย่างใจ การ
กินเหยื่อนั้นเข้าไปด้วย เขาจะหัวเราะร่า เสมือนได้เกิดเป็น
เทวดาในสวรรค์, แต่ถ้าไม่ได้ดั่งใจอย่างออกอย่างใจ เขาก็จะตีก
ชกหัว มีความร้อนนกร้อนใจ กลายเป็นสัตว์ในนรกไป. และผู้
ที่ได้ดั่งใจอย่างออกอย่างใจหัวเราะร่านั่นเอง กาลข้างหน้าไม่เท่าไรเขา
ก็ต้องร้องไห้ตีกชกหัว ร้อนนกร้อนใจกลายเป็นสัตว์นรกใน
โอกาสหนึ่งอย่างแน่นอน.

นี่แหละจึงกล่าวได้อย่างไม่กลัวผิดว่า นรกกับสวรรค์เป็น
ของคู่กัน หรือสวรรค์นั้นแหละคือนรกขุมที่ลึกที่สุด มองเห็น
ได้ยาก เพราะใน “เหยื่อ” ที่ได้มาอย่างออกอย่างใจนั้นเอง ก็มี
เบ็ดซ่อนอยู่เช่นเดียวกัน.

เราจะมองเห็นได้ ก็ด้วยการมองชีวิตในด้านในด้วยการ
เฝ้ามองเฝ้าสังเกตความรู้สึกในภายในอยู่เสมอๆ จริงจัง จึงจะ
มองเห็นได้.

เมื่อใดที่ท่านมองเห็นนรกในสวรรค์อย่างแท้จริง ท่านก็จะ
ไม่หวังสวรรค์ ไม่อยากได้สวรรค์ เพราะมันมีพิษสงร้ายกาจยิ่ง
กว่านรกที่ร้อนแรงด้วยไฟบัลลัยกัลป์ไปเสียอีก.

เมื่อไม่อยากได้สวรรค์ ไม่หวังสวรรค์ ก็ไม่ต้องตกนรกที่
ร้อนแรง นั่นก็คือไม่เอาไม่เป็นทั้งเทวดาในสวรรค์ และสัตว์นรก
ในนรก เพราะมันเป็นสิ่งไม่น่าเอา น่าเป็น น่าได้ ดังกล่าว.

เมื่อใดเราสามารถดำรงจิตให้ไม่ไปหวังสวรรค์ คือ เอียง
ขวา มันก็จะไม่เอียงซ้ายไปสู่ นรก จิตก็จะอยู่ในสภาพสมดุลอยู่
เองตามธรรมชาติ ซึ่งจะเรียกว่า “ดุลยจิต” หรือ “จิตว่าง”
ก็ได้.

เมื่อเป็นเช่นนี้เราจึงมองเห็นได้ว่า ธรรมชาติได้ประทาน

วิธีการควบคุมสัญชาตญาณอย่างสัตว์ดังกล่าว มาพร้อม กับชีวิตนี้แล้ว. แต่เพราะคนเราไปหลง “เหยื่อ” ที่มันให้ความ สนุก ความอร่อย เสียอย่างเขาเป็นเอาตายถ่ายเดียว ความ สนุกความอร่อยที่ได้จากเหยื่อนั้น จึงปิดบังวิธีการควบคุม สัญชาตญาณอย่างสัตว์ซึ่งมีอยู่แล้วภายในตัวเราเสียอย่าง มิตรชิด.

เมื่อวิธีการควบคุมและประหารเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่าง สัตว์มีอยู่แล้วในตัวเรา เราก็เพียงแต่อาศัยวิธีการที่พระบรม ศาสดาทรงชี้แนะมาค้นหาในตัวเราเท่านั้น เราก็จะพบได้ใน ที่สุด ซึ่งวิธีการที่พระบรมศาสดาทรงชี้แนะไว้นั้น ก็คือวิธีการ มองชีวิตในด้านใน ด้วยการเฝ้ามองเฝ้าสังเกตความรู้สึกใน ภายในอยู่เสมอจนกระทั่งจับได้ว่าเมื่อไรมัน “วุ่น” ด้วยตัวกู ของกู หรือความเห็นแก่ตัว และเมื่อไรมัน “ว่าง” จากสิ่ง ดังกล่าว.

เมื่อเราพบความว่างดังกล่าว เราก็เพียงดำรงความว่าง ดังกล่าวให้อยู่กับจิต ซึ่งจะเรียกว่าจิตว่างก็ได้ ด้วยการเฝ้าระวัง ตอนมีการกระทบ ระหว่างตากับรูป หูกับเสียง เป็นต้น ให้เป็น ว่ากระทบสักว่ากระทบ จิตก็จะว่างอยู่เองตามธรรมชาติสมดุลง

อยู่เองตามธรรมชาติ ปกติอยู่เองตามธรรมชาติ.

นี่เราจะเห็นได้ว่าอยู่ในวิสัยที่ทุกคนค้นพบมันได้ เพราะมันมีในตัวเรา-ทำนองอยู่แล้ว เพียงแต่เราหันกลับมามองดูชีวิตในด้านโน้นเท่านั้น ท่านก็จะพบมันได้. เมื่อพบแล้วท่านก็จะเห็นต่อไปว่ามันเป็นสิ่งมีค่าที่สุด จำเป็นที่สุด รีบด่วนที่สุด ในการที่เราทุกคนจะต้องค้นให้พบ และนั่นแหละความเห็นแก่ตัวจะหลุดลอยไปจากจิตโดยไม่ต้องลงทุนแม้แต่สตางค์แดงเดียว.

ท่านที่ค้นพบแล้ว แม้จะมีใครเอาเงินล้าน ๆ มาแลกมาซื้อ ก็ไม่มีความหมายสำหรับท่านผู้นั้น.

เพราะฉะนั้นท่านที่ปรารถนาดีต่อสังคมส่วนรวม ต้องการให้สังคมเต็มไปด้วยความสงบสุข ไม่เป็นสังคมบาปอีกต่อไป ก็ขอได้โปรดช่วยกันเสียสละ เพื่อเผยแพร่วิธีการค้นให้พบ “จิตว่าง” หรือ “คุณจิต” ดังกล่าวให้แพร่หลายเถิด ท่านก็จะมิพบบาปอย่างใหญ่ที่ได้ช่วยสังคมให้พ้นจากบาปได้.

ธรรมชาติของชีวิตก็ตาม หรือธรรมชาติอื่นใดก็ตาม มันทำหน้าที่เสียสละอยู่ตลอดเวลา เราดูแค่กายเรา หากไม่เสียสละ อัจฉริยะ บัณฑิตา ซึ่ง เป็นของเน่าของเสียออกไป เราก็มีชีวิตอยู่ไม่ได้ ทางจิตใจก็เช่นเดียวกัน หากไปยึดเงินทองข้าวของ

ทรัพย์สมบัติว่าเป็นของเราตลอดเวลา จิตนั้นก็จะผิดปกติมากขึ้นทุกที จนกระทั่งจะต้องกลายเป็นโรคจิต โรคประสาท และถึงกับวิกลจริตได้.

นี่ในทางส่วนตัวเป็นได้แบบนี้ ในทางส่วนสังคมหากคนส่วนใหญ่มีจิตใจยึดเงินทองเป็นของตน หรือพวกของตนแต่พวกเดียวแล้ว สังคมก็ต้องกลายเป็นสังคมบาปไปด้วยอย่างไม่ต้องสงสัย ในศาสนาคริสต์นิกาย มีกล่าวไว้ว่า “ผู้มีแสวงหาและมีไว้ เกินความจำเป็น เป็นบาป” เป็นบาปก็เพราะมันทำให้ตัวเอง กลายเป็นบาป แล้วก็ทำให้สังคมกลายเป็นสังคมบาปไปด้วย.

ดังนั้น ท่านเศรษฐี และมหาเศรษฐีทั้งหลาย ท่านอาจจะเป็นผู้ทำบาปโดยไม่รู้สึกรู้สีก็น่าได้ และท่านจะพ้นจากบาปได้อย่างไร ขอท่านได้โปรดลองพิจารณาตนเอง คณะ ผชป. ขอกราบแทบเท้าอนุโมทนาเป็นอย่างสูง แต่ท่านเศรษฐี ท่านมหาเศรษฐี ที่จะช่วยให้สังคมพ้นจากบาปทุกท่าน.

คณะ ผชป.

๕/๑-๒ ถนนอัษฎางค์ กท. ๒

๒๗ สิงหาคม ๒๕๑๖

ธรรมะสำหรับสังคม

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายอบรมนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์

แห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ครั้งที่ ๑

ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา

วันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๐๔.๓๐ นาฬิกา

ท่านผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย

เนื่องจากท่านทั้งหลายเป็นนักศึกษาวิชาสังคมศาสตร์
ดังนั้น การบรรยายในวันนี้จึงเห็นว่าควรจะพูดถึงเรื่อง
“สังคมธรรม” หรือ “ธรรมะสำหรับสังคม” และใน
ทัศนะของพุทธบริษัทด้วย เพราะว่าความรู้เกี่ยวกับ
เรื่องนี้ในทัศนะอื่นๆ อาจจะหาศึกษาได้จากที่อื่น แล้ว
ก็เคยศึกษากันอยู่แล้ว ดังนั้นการที่จะพูดถึงสังคมเฉพาะ
แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนะของพุทธบริษัท เชื่อว่ายังมี

เหตุผล แต่ว่าเนื่องจากในวันแรกนี้เราจะไม่พูดอะไรกันมาก อยากจะพูดแต่เพียง ความหมายของคำว่า “สังคม”

ตามหลักของพุทธศาสนา มี Logic กับเขาด้วยเหมือนกัน คือว่าถ้าอยากจะรู้เรื่องอะไรก็จะตั้งปัญหาขึ้น ตาม Logic ของพุทธศาสนาที่ใช้กันอยู่มากในคัมภีร์ต่างๆไป โดยดอกรูปออกมาจากเรื่อง อริยสัจ ๔; Logic ที่ดอกรูปออกมาจากอริยสัจ ๔ ก็มีว่าคืออะไร, เพราะเหตุใด, เพื่ออะไร, แล้วก็โดยวิธีใด. ดังนั้นเราจะถือเอาตามหลักนี้: เราจะต้องรู้จักว่าสิ่งนั้น ๆ คืออะไร, โดยลักษณะอาการ โดยอุปมาหรืออะไร ๆ ก็ตาม, แล้วก็มันนั้นเองมาจากสิ่งใด หรือเหตุใดจึงต้องมีสิ่งนี้, แล้วต้องรู้ว่าเพื่ออะไร จะนำมาซึ่งผลอะไรในที่สุด, แล้วก็สำเร็จประโยชน์ ตามนั้นได้โดยวิธีใด. หัวข้อทาง Logic อย่างนี้ ใช้กันมาตั้งแต่ ๒,๐๐๐ พันกว่าปีแล้วในวงพุทธศาสนา ฉะนั้นเราก็คงจะไปตามหลักนี้ ซึ่งสะดวก และได้พูดแล้วว่าในวันนี้เราจะไม่พูดอะไรกันมาก พูดแต่หัวข้อเหล่านี้ เกี่ยวกับคำว่า “สังคม” ก็ได้แก่การพิจารณากันถึงคำว่า “สังคม” อย่างทั่วถึงสักหน่อยเท่านั้นเอง

ถ้าหากันโดยที่จริงแล้ว การที่จะเข้าใจ สังคม หรือรู้จักตัวสังคมดีนั้น มันไม่มีทางอื่นดีไปกว่าการที่จะมองดูมาจากปัญหาของ “สังคม” นั้นเอง ถ้าไม่อย่างนั้นมันเป็นเรื่องทฤษฎี

เพื่อ, คือบ้าหอบฟาง, ก็มันมากไม่มีที่สิ้นสุด, เราจะดูจาก
 ปัญหาสังคมนั่นเอง เพื่อให้รู้ว่าสังคมคืออะไรแล้วมันมาจากเหตุใด
 เพื่อประโยชน์อะไร สำเร็จได้โดยวิธีใดเป็นต้น แต่สำหรับในวันนี้
 เราจะยังไม่พูดถึงโดยหลักนั้น เพราะว่ามันมีเรื่องของมันเป็น
 พิเศษยุ่งยากอยู่เรื่องหนึ่งส่วนหนึ่ง ฉะนั้นจะพูดถึงเฉพาะในกรณี
 แวดล้อมทั่ว ๆ ไปก่อน

คำว่าสังคม ถ้าในภาษาบาลี คำว่า สังคม หรือสมากม
 ก็ตามใจ มันแปลว่า มาประชุมกันมาก ๆ เท่านั้นเอง แต่ในภาษา
 ไทยเราไม่ได้มีความหมายเพียงเท่านั้น และปัญหาที่เรากำลังพูดนี้
 ก็คือ ปัญหาที่เกี่ยวกับสังคม ตามความหมายในภาษาไทย ไม่ใช่
 ในภาษาบาลี ในภาษาบาลีก็มีเพียงว่า มาประชุมกันมาก ๆ เท่านั้น
 ดังนี้ แม้เราจะใช้คำว่า “สังคม” หรือ “สมากม” ในภาษา
 บาลี แต่ก็ต้องถือเอาความหมายตามภาษาไทย นี่เรื่องมันน่า
 หว้อย่างนี้ ใช้ภาษาบาลี แต่ถือเอาความหมายตามภาษาไทย

ทีนี้ในภาษาไทย คำว่า สังคม นั้นมันไม่ตรงกับความหมาย
 ของคำว่า สังคม ในภาษาบาลี แต่ไปตรงกับคำ ในภาษาบาลี
 คือคำว่า “เสวนา” คำว่า “เสวนา” ในภาษาบาลี ก็มีความ
 หมายกว้างขวางมาก เสวนากับคนที่เรียกว่า เสวนา แม้แต่
 เสวนา กับ ความผิด ความชั่ว ความเลว ก็เรียกว่า เสวนา
 เสวนากับความกตัญญูกตริศนาหนึ่ง อยู่ในใจของตัวเอง อยู่

เป็นประจักษ์ก็เรียกว่า “เสวนา” ซึ่งแปลว่า การคบหา ทัวหนังสือแปลว่าการ เสพย์ เสวนาแปลว่า การเสพย์ แต่ความหมายหมายถึง การคบหา นี้แหละความหมาย ของคำว่า สังคมในภาษาไทยนี้ มันตรงกับคำว่า เสวนา ในภาษาบาลี มันก็น่าหวั อีกครั้งหนึ่ง คือความสลับปลับ ของภาษาที่ใช้กันอยู่ในโลกเวลานี้

ข้อนี้ก็ขอให้เข้าใจไว้เสียด้วย ว่าภาษาไหนก็ตามที่ใช้ในเวลานี้ มันสลับปลับอย่างนี้ เมื่อไปยืมเอาภาษาอื่นเข้ามาใช้ ความหมายก็เปลี่ยนไป ไม่ตรงตามความหมายเดิม ของคำๆ นั้นในภาษาเดิม แม้แต่ภาษาตะวันตก ก็เหมือนกัน ยืมคำภาษาอื่นมาใช้ ความหมายก็ไปอย่างอื่น เขาจะแปลกันก็ใช้คำเดิมนั้น ไม่ได้กันอย่างนี้เป็นกัน นี้เป็นเรื่องที่ฝากไว้ ให้เป็นความรู้พิเศษ สำหรับสังเกตต่อไปข้างหน้า ว่าภาษาทำความยุ่งยากให้มากเหมือนกัน มันสลับปลับ เมื่อยืมมาจากภาษาอื่นแล้วมาใช้ในภาษาของตัว ความหมาย ต่างกันไปก็มี กลับตรงกันข้ามก็มี อย่างไม่น่าเชื่อ เช่นคำว่า “พิภพ” เรายืมมาจากภาษาบาลีมันก็เป็น “วิ” มาจาก “วิภพ” ซึ่งแปลว่า ไม่มีภพ หรือไม่ใชภพ แต่เราก็เอาคำว่าวิภพมาใช้อย่างมีภพเป็นพิภพ เป็นภพต่างๆ ไป เอาละเป็นอันว่ายุติกันไว้ที่หนึ่งว่า เราพูดกันในภาษาอะไร ก็ได้ถือ

เอาความหมายตามภาษานั้น ที่เราบัญญัติไว้ เป็นที่เข้าใจกันดี อยู่แล้ว

ความหมายของคำว่า “สังคม” ในภาษาไทย ก็คือการ คบหา ซึ่งอาจจำกัดความได้ว่า การคบหาสมาคมเพื่อให้ได้ประโยชน์ร่วมกัน นี่คือการสังคมที่เป็นความหมาย อันแท้จริง ถ้าไม่ต้องการ จะได้ประโยชน์อะไร ก็คงไม่คบหาสมาคมกัน ที่นี้ ประโยชน์ที่จะได้นั้น มันต้องตรงกันหรือร่วมกัน ถ้าไม่อย่างนั้น มันคบกันไม่ได้ ก็คบกันในลักษณะนั้น ไม่เรียกว่า “สังคม” อันแท้จริง

แต่ถึงอย่างนั้น ก็อย่าลืมว่า ในการคบหาสมาคมกัน เพื่อประโยชน์ร่วมกันนั้น มันยังมีอะไรแฝงอยู่ คือมันจะมีทั้ง การ คบ ชนิดที่ เป็นการ เอา เปรียบกัน หรือ ไม่เอา เปรียบกัน ก็ได้ เห็นแก่ตัวก็ได้ ไม่เห็นแก่ตัวก็ได้ เพราะเหตุที่มันเอาหน้า จากเป็นหลัก ส่วนหลังจากมันอย่างไรก็ดูยาก เมื่อเอาหน้าจาก เป็นหลัก ก็เห็นการคบกันเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์อันใดอันหนึ่ง ร่วมกันเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น นี่ก็คือความหมายของคำๆ นี้ มันมีอยู่ อย่างที่ต้องพิจารณาคำคล้ายเหมือนกัน ถ้าไม่พิจารณา ก็จะเข้าใจ เรื่องอื่น ๆ ที่มันเกี่ยวข้องกันนั้น ได้โดยยาก

ที่นี้เราก็จะพูดคร่าวๆ ต่อไปอีกว่า สิ่งที่เรียกว่าสังคมนั้น มันมีที่ชนิด เมื่อถามว่า มันมีที่ชนิด คำตอบมันมีมาก ก็จะมอง

กันในแง่ไหน ถ้ามองในแง่ไหน มันก็มีเท่านั้นชนิด ถ้ามองในแง่อื่น มันก็มีเป็นอย่างอื่น คือก็ชนิดไปในแง่อื่น ดังนั้นเรามองเท่าที่จะเป็น ประโยชน์ และเป็นประโยชน์ ในการ ศึกษา ธรรมะด้วย

ในชั้นนี้อยากจะขอร้องให้สนใจพิจารณาอะไรบางอย่างที่มันยังซ่อนเร้นอยู่ ซึ่งควรจะเข้าใจ เพื่อจะได้เข้าใจสิ่งที่มันปรากฏอยู่ต้น ๆ นี้ ดังนั้นอยากจะพูดเทลติกเปิดเบี่ยงไปถึงการมองกันในเรื่องที่ลึกหรือธรรมชาติที่ลึกซึ้ง ซึ่งมันเป็นความหมายอันแท้จริงของคำว่า "สังคม" แต่มันลึกตามธรรมชาติที่ลึก ที่ว่า "ลึก" ในที่นี้ก็เพราะว่าเรา "ไม่มองกัน" สิ่งใดที่ถูกมองอยู่เสมอ มันก็ตื่นขึ้นมา ไม่เคยมองมันก็ลึก นี่แหละจึงอยากให้มองไปถึงการสังคมของสัตว์ที่มีชีวิต ที่เป็นไปตามธรรมชาติ มาแต่โบราณกาล จะใช้คำประหลาดๆ ตกๆ ก็ได้ สังคมประเภทอนุคาริก แปลว่า ไม่มีบ้านไม่มีเรือน แล้วก็สังคมประเภทอาคาริก แปลว่า อย่างที่มีบ้านมีเรือน

อย่างนี้ เราก็ต้องดูไปถึงยุคสมัย ที่เริ่มมีสัตว์ที่มีชีวิตขึ้นมาในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือสัตว์ที่อยู่ในน้ำ ยังไม่มีสัตว์บก ยังไม่มีคน นั่นแหละมันเป็นต้นตอของเรื่อง สัตว์ที่ว่ายน้ำ ก็คือปลา ถือว่าสัตว์ที่มีอยู่ในน้ำนี้แหละเกิดก่อนสัตว์ชนิดไหนหมด ฉะนั้น

อย่าอวดคิไปนัก เรามันเป็นลูกหลานของปลา และปลามันเป็นบรรพบุรุษในฐานะ ที่มันเกิดก่อนในโลก และความรู้อันนี้ก็สังเกตเห็นได้จากการที่เลี้ยงปลาเล่น ๆ อยู่เนิ่นเอง สนใจกับมันในฐานะที่มันเป็นบรรพบุรุษ และมันให้ความรู้อะไรบางอย่างที่น่าสนใจที่สุด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือเรื่องเกี่ยวกับสังคม

ถ้าท่านทั้งหลายยังไม่รู้ ก็ควรรู้เสียก่อนว่า ปลาทั้งหมดในโลกนี้ถ้าจะแบ่งเป็นประเภทก็แบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ ประเภท อย่างที่ออกชื่อมาแล้ว คือพวกอนาคาริก ไม่มีที่อยู่ไม่มีบ้านเรือน; พวกอาคาริก มีที่อยู่มีบ้านเรือน มีที่อยู่ที่ยึดครอง

ปลาประเภท cyprinidae พวกนี้ ก็คือพวกตระกูลปลาตะเพียนทั้งหลาย จะอยู่ในทะเลหรืออยู่ในคลองก็ตาม คือพวกที่มันมีกะเพาะเปิดโล่งมาทางปาก มีหางเป็นแจกว่าย่น้ำเร็ว ๆ ไม่รู้ว่ามันก็ร้อยชนิดนั้นแหละ พวกนี้จะไม่มีการอยู่ ที่อาศัย ไม่ยึดครองว่าคนนั้นเป็นคู่ครองของเราแล้วก็ไม่มีการอยู่อาศัยเฉพาะว่า ฉนั้นอยู่ตรงนี้ ตรงนี้ ไกรอย่าเข้ามา นี้พวกหนึ่ง ที่เราเห็นง่าย ๆ คือปลาตะเพียนตระกูลปลาตะเพียนทั้งหมดปลาทองก็รวมอยู่ในพวกนี้ ปลาทองก็คือปลาตะเพียนที่เอามา domesticate จนรุ่มร่ามรุงรังอย่างนี้ แต่เนื้อแท้ก็คือปลาตะเพียน ๑๐๐% สังเกตที่ปลาทองได้ง่าย ก็เพราะมันอยู่ใกล้ซิกเรา ว่ามันมีชีวิตอยู่อย่างไร? สังคมอย่างไร?

ที่ปลาอีกพวกหนึ่งตรงกันข้ามคือพวกปลา chichlid ๕
หลาย เช่น ปลาหมอ ปลากัด ปลาช่อน พวกนี้ สังเกตได้
ง่าย ๆ ว่าหางมันเป็นพัด เส้นกลม ๆ ไม่ใช่แฉก พวกโน้นหางเป็น
Fork คือเป็นแฉก พวกนี้หางเป็น Fan เหมือนกับพัด ปลา
chichlid ๕ หลายเหล่านี้ มันจะมีมากมายหลายร้อยหลายพันชนิด
และมันจะยึดครองที่ ว่าตรงนี้ที่ของกู มึงอย่าเข้ามา และมันมีคู่ผิว
ตัวเมียของกู ไม่ยอมเปลี่ยน

มันจึงเกิดการเป็นอยู่ที่ต่างกัน สังคมที่ต่างกัน พวก
อนาจาริกเช่นตระกูลปลาตะเพียนนั้น มันจะอยู่ ในที่ทั่วไป ทุก
หนทุกแห่ง อยู่กันเป็นฝูง เคลื่อนที่เสมอ ไม่มีที่อยู่ประจำ
ไม่มีคู่ครอง เว้นแต่ถึงฤดู มันก็จะมีการสืบพันธุ์ ชนิดที่ไม่
เหมือนเขา คือมา สืบพันธุ์ ให้เห็น ในทุ่งนาแคว้น เมื่อน้ำเจิ่ง
น้ำขึ้นถึง โพรงหญ้า ลก ๆ ต้น ๆ มันก็จะ มีการสืบพันธุ์ บั๊ละครั้ง
เท่านั้นแหละ เมื่อตัวเมียมีครรภ์แก่ ตัวผู้หลาย ๆ ตัวก็รวมกัน
เบียด ให้เกิดความรู้สึกทางเพศ แล้วมันไข่ออกมา แล้วมันก็
ช่วยกันฉีกน้ำเชื้อของตัวผู้ให้ผสมกับไข่ ติคอยู่ที่เส้นผ่อยที่ละ-
เอียดต่าง ๆ ของใบหญ้าของสาหร่าย นี้ต่อมามันก็ออกมาเป็น
พัน ๆ ตัว เป็นหมื่นตัว ฟองไข่ มีตัวเลข จำนวนหนึ่ง
เขียนไม่ไหวไม่รู้กี่ล้านตัว พันล้านตัวแสนล้านตัวเขียนตัวเลขไม่
ไหว แล้วมันก็ทิ้งไปในวันนั้นแหละ กลับไปที่อยู่อาศัยตามเดิม

ที่ไหนก็ไม่รู้กระจัดกระจายไปหมด ฟองไข่ที่ได้รับน้ำเชื้อตัวผู้ซึ่งมัน
อยู่ข้างหลังมันจึงจะกลายเป็นตัวและรอดชีวิตอยู่ได้เพราะมันไข่มาก

นี่สังคมนั้น ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีคุ้มครอง เมื่อเป็นอย่างนี้
จิตใจมันจะเป็นอย่างไร ลองนึกดู ที่น้ำปลาตระกูล chichlid เช่น
ปลาหมอ ปลากัด ปลากระดี่ กระทั่งตัวโตขึ้นไปถึงปลาแรด ปลา
ช่อน ปลาทะเลโตเท่าคนอย่างนี้ มันมีที่อยู่ตรงนั้นในถ้ำตรงนั้น ในรู
ตรงนั้น ปลากัดมีหอคอยตรงนั้น ใครอย่าเข้ามา มีคู่ผู้ตัวเมียเฉพาะ
ที่แย่งเอามาได้ แล้วก็ออกไข่ตามเรื่องของมันที่บ้าน เหมือนกับที่
บ้านที่เรื่อน มันก็มีน้อย มีการคุ้มครองดี มันมีน้อยก็ได้ ออกไข่ไม่
ก็ร้อยฟอง มันก็มีที่รอดชีวิตได้ ไม่สูญพันธุ์ แต่ปลาที่ไม่มีการ
คุ้มครอง เพราะไม่มีบ้านเรื่อน มันต้องมีไข่ออกมามาก จึงจะ
เป็นตัวที่รอดชีวิตเหลือมากพอ

ที่นี้เราลองเปรียบเทียบว่า จิตใจของผู้ที่มีการยึดครองว่า
“^{นี้}ของกู” กับจิตใจที่ไม่มีมีการยึดครองว่า “^{นี้}ของกู” มันจะ
ต่างกันอย่างไร ไปศึกษาดู ปลาตะเพียน คุณสังคมของปลาตะ-
เพียน แล้วมาดูสังคมของปลาน้ำนิ่ง อยู่น้ำนิ่ง ปลาที่ยึดครองสถานที่
ที่ ปลาหมอ ปลากระดี่ ปลาช่อน ปลาชีว ปลาอะไรก็เหมือนกัน

ที่พุงนี้ ก็ต้องการให้เกิดความเข้าใจในข้อที่ว่า ถ้ามีการยึด

ครองเมื่อใด เมื่อนั้นจะมีความรู้สึกทางจิตใจเปลี่ยนไปอย่างตรงกันข้ามกับการที่ไม่ยึดครอง ปลาฉนั้นยังมีอยู่ในโลกนี้ กระทั่งเวลานี้ไปอยู่ในทะเลมีปลาทุ โดยเฉพาปลาทุนี้จำนวนมหา นี้นั้นเป็นพวกอนาคาริกทั้งนั้น ไม่มีบ้านเรือน ไม่มีคู่ครอง ไม่มีตัวกูของกู ปลาพวกนี้ไม่เคยกัดกัน อย่างปลาทองนี้เห็นได้ชัดแม้เพื่อนจะแย่งอาหารจากปาก ก็ไม่ได้กัดกันเลย ส่วนปลา chichlid นั้น อย่าว่าจะไปแย่งอาหารจากปากเลยเพียงเข้าไปใกล้ๆ มัน มันก็ยังจะกัดเสียแล้ว เอามาเลี้ยงในขวดพอมันก็ก่อกองที่ เพียงแต่ไปมองหน้ามันที่ขวดมันก็จะกัดผู้มองเสียแล้ว มันต่างกันมากถึงอย่างนี้

ที่เราเรียกว่าตระกูลปลาตะเพียน มีจิตใจที่เหมือนกับพระอริยเจ้าส่วนปลาตระกูล chichlid มีจิตใจเหมือนกับอันธพาล แม้แต่มองก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้นสังคมมันจึงต่างกัน ตระกูลปลาตะเพียนจะอยู่กันอย่างไม่มีเรื่อง อันธพาล หรือมีอันธพาล ก็น้อยที่สุด มีเหมือนกันชนิดที่เป็นอันธพาล จะกัดกินพวกอื่นเป็นอาหารนั้น มันมีบ้างเหมือนกันแต่น้อยที่สุดคือไม่ได้ว่าเป็นหลักใหญ่ของปลาชนิดนี้ มันเป็นเรื่องฟลุคหรือไขว้ กันอย่างอื่น

แต่ถ้าเป็นปลาชนิดอยู่น้ำนิ่ง มีการยึดครองสถานที่และคู่ครองนี้ จะมีอาการที่เรียกว่า คุร้าย เห็นแก่ตัว เพราะความยึดครอง

เอาละที่นี้ ก็ลองนึกถึง มนุษย์ มันน่าจะเสียดายที่ว่ามันไม่มี มนุษย์ประเภท อณาการิก อย่างตระกูลปลาตะเพียนให้เห็น หรือเหลืออยู่ ครังกระโน้นมันจะมีหรือไม่มี มันก็พูดยาก แต่มัน ก็คงจะมีลักษณะคล้าย ๆ กับพวกอณาการิกอยู่มาก ไม่เหมือนคน สมัยนี้คุณ^๕ แต่ถ้าจะดูกันในยุค^๕ ยุคปัจจุบัน^๕ มันก็พอจะมีได้ บ้าง ในหมู่พระอริยเจ้านั้นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรพชิต

พระอริยเจ้าที่เป็นบรรพชิต ไม่มีการยึดครองสถานที่ ไม่มีคู ครองทางเพศตรงกันข้าม มีการสืบทอด^๕ อย่างประหลาดที่น่าจะหัว- เราะ คือว่า มีการเกิดทยอย ๆ ตาม ๆ กันขึ้นมาด้วยพิธีการ เป็น อุบัติฆาต^๕ อุปสมบทให้แก่สังฆวิหาริก อันเตวาสิก

นี่มันก็เหมือนกับการสืบทอด^๕ แต่มันไม่ใช่สืบทอด^๕ ทางเนื้อ หนัง มันเป็นเรื่องสืบทอด^๕ ทางวิญญาณ พันธุ์ ของบรรพชิตของ พระอริยเจ้านั้นก็ไม่สูญพันธุ์^๕ และมีการเป็นอยู่คล้ายกับฝูงปลา อณาการิก

ถ้าปฏิบัติถูกต้องตามวินัย บรรพชิตจะมีที่อยู่เป็นของตัวเองไม่ได้ แต่อย่าเอาบรรพชิตในสมัย^๕ เป็นหลัก ต้องเอาสมัยเดิม สมัยที่ ยังเป็นไปตามความมุ่งหมายเดิมนั้น จะต้องเว้นอนตลอคเวลา ฤๅ ฝนไปไหนไม่ได้เท่านั้น จึงจะหยุดอยู่ที่ไหนบ้างแห่ง นอกนั้นก็ง ไปด้วยไป^๕ ไม่มีการยึดครองที่ไหน แม้ที่^๕ อยู่จำพรรษา จะยึดครอง ว่าเป็นของตนไม่ได้ อยู่ชั่วฤๅฝนเท่านั้น เป็นของคนอื่น

จึงมีลักษณะแสดงให้เห็นว่าเหมือนกับปลากระดูก อนาคตาริก ซึ่งให้ชื่อเหมือนกัน แกล้งให้ชื่อเหมือนกัน บรรพชิตเป็นอนาคตาริก ไม่มีคู່ครอง ไม่มีบ้านเรือนยี่ครอง ไม่มีทรัพย์สินสมบัติเป็นส่วนของตน นี่เขาเรียกอนาคตาริกคือบรรพชิตทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรพชิตในพุทธศาสนา

นี่มันยังเหลืออยู่เพียงเท่านั้น หรือมันจะวิวัฒนาการใหม่มาอยู่ในรูปนี้ ซึ่งมันคล้าย ๆ กับของเดิมก็ได้ แต่ที่อยู่กันตามธรรมชาติเดิมอย่างปลา กระดูกปลาตะเพียนนี้ไม่เห็นที่ไหน สัตว์อย่างอื่น ๆ บางทีจะมี เช่นนกบางชนิดนี้ มันจะมีอาการคล้าย ๆ กับชีวิตปลาประเภทอนาคตาริก

ที่นี้ส่วนคนทั่วไปในโลกนี้ก็เป็นอย่างอาริก มันมีบ้านเรือน ที่ดินอะไรของกู มีทรัพย์สินสมบัติของกู มีลูกเมียของกู มีเกียรติยศชื่อเสียง อำนาจวาสนาอะไรของกู ที่เขาคุย ๆ กันว่าจะมีระบบสังคมแบบที่จะให้มี ความเป็นเจ้าของร่วมกันทั้งประเทศ ไม่เป็นของใคร มีการสืบพันธุ์ โดยที่ไม่ต้องระบุว่าของใคร มีทรัพย์สินสมบัติรวมกัน มีลูกเมียรวมกัน แต่มันจะมีได้อย่างไรนั้น มันก็เป็นเรื่องที่จะเอาแน่นอนไม่ได้ ยังพูดไม่ได้ แต่ที่เราเห็นอยู่ชัด ๆ แล้ว มันก็คือจะต้องยี่ครองเป็นของตน ๆ แม้ว่าระบบ

ที่ว่านั้นมันยังมีได้ มันก็ยังมีเป็นของตน ถือว่าเป็นประเทศของตน มันยังอยู่รวมกัน ว่าเป็นประเทศของเรา แม้ว่าในประเทศเราไม่มีอะไรเป็นสิทธิส่วนบุคคลรวมกันหมด มันก็ยังมีการยึดครองว่าเป็นประเทศของเรา มันก็เท่ากัน ยังจะต้องต่อสู้ ยังต้องเกลียดผู้อื่น ยังจะต้องทำอะไรอีกหลายอย่าง อย่างนี้ใช้ไม่ได้

ที่นี้เราคุยอย่างที่เรียกว่า ปรีทรรศน์ กว้างๆ สำหรับสัตว์มันมีสังคมประเภท อณาการิก และ ประเภท อาการิก ได้โดยชัดเจน คนมีไม่ได้ มีได้แต่ประเภทอาการิก ที่นี้ปัญหา มันก็มีเฉพาะประเภท คือประเภทอาการิก และมีมาก มีเข้มข้น มีอย่างที่ยาก ที่ลำบาก เพราะสิ่งๆ เดี่ยว คือการยึดครอง ไปครอบงำของปลาทอง แทนจะไม่มี ไปครอบงำของปลากัด มีมาก เฉพาะปลากัด เป็นประเภทยึดครอง มีอัสมีมานะจัด มีความยึดมั่นถือมั่นจัด ดังนั้นมันจึงต้องได้รับบาป คือเป็นปลากัด มันจะต้องกักกันอย่างไม่ต้องคิดแก่ชีวิตชีวา ไม่ต้องคิดอะไรหมด มันมีบาปที่มันจะต้องกักกัน ส่วนปลาทองไม่เห็นกักกันเลย เป็นเพื่อน เป็นมิตร สนิทสนม แก่กันและกันยิ่งกว่าความเป็นมิตร ในหมู่มนุษย์เสียอีก

นี่แหละจุดตั้งต้นของสังคม มันอยู่ที่ว่า มันมีสังคมในรูปไหน เทียบนี้ก็ยุติแล้วว่า มันเป็นสังคมอาการิกตามแบบของ

มนุษย์ มีตัวกู ของกู แล้วก็ยังมีมากขึ้น ๆ

นี่รู้ไว้เถอะว่าเราเป็นสัตว์ที่มีบาป ก็มีกิเลสที่จะยึดครอง
 นั่นนี่ ว่าเป็นตัวกูของกูแล้วจะต้องมีทุกข์ ตามหลักของธรรมะ
 หรือตามหลักของพุทธศาสนาให้เห็นอย่างนี้ ว่าสังกมอย่างมนุษย์
 ในปัจจุบันนี้คือสังกมบาป ยึดมัน เรื่องดี เรื่องชั่ว เรื่องได้ เรื่อง
 เสีย เรื่องแพ้ เรื่องชนะ เรื่องตัวกูเรื่องผู้อื่น มันมีตัวกูมันมีผู้อื่น
 ซึ่งในสังกม อณาการิก เช่น ในตระกูล ปลาตะเพียนมัน ไม่มีตัวกู
 มันไม่มีผู้อื่น

สังกมที่มีตัวกู มีผู้อื่น มีการยึดครองของเป็นคู่ ๆ
 อย่างนี้ ก็ชั่ว บุญบาป สุขทุกข์ แพ้ชนะ นั่นคือสังกมบาป
 พวกคริสเตียน เขาพูดไว้ชัดมากในเรื่องนี้ พอมนุษย์รู้จัก
 ดีชั่ว มันก็มีบาปทันที เพราะไปกินผลไม้ต้นที่พระ เจ้าห้าม กิน
 แล้วทำให้รู้ว่าอะไรคืออะไรชั่วอะไรเป็นอย่างไร เป็นคู่ ๆ ทำให้
 รู้ว่า นุ่งผ้า หรือเปลือยกายอย่างนี้ มันก็เกิดนุ่งผ้าแทนเปลือยกาย
 แล้วมันก็ยึดมัน เรื่องดี เรื่องชั่ว เรื่องได้ เรื่องเสีย มันก็
 ต้องมีความทุกข์มีบาป

ที่เขาบัญญัติไว้อย่างนั้น เป็นความจริง มนุษย์เราเริ่มมี
 บาปเมื่อเริ่มรู้จักความยึดมันถือมันว่าเป็นดีเป็นชั่ว เป็นได้เป็นเสีย
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็เป็นเราและเป็นเขา ใ้เรากับเขา^{นี้} ตรงกัน
 ข้ามที่สุดเลย พอมันมีความรู้สึกยึดมันแบบนี้ก็ต้องมีบาปและมีความ

ทุกข์ ฉะนั้นสังคมนมนุษย์ทั้งหมดจึงเป็นสังคมบาป เพราะคนมีความ
 ยึดมั่นถือมั่น จึงต้องเป็นทุกข์ ไม่อย่างที่เราเห็นชัด ๆ ก็อย่างทีมอง
 ไม่เห็นชัด ๆ ทีมองเห็นยากก็คือความทุกข์ที่ทุกคนมีอยู่ในใจนั้น
 แผละ มันมาจากความยึดมั่นถือมั่น

นี่มนุษย์ทั้งหลายมันเป็นอย่างนี้ ส่วนพระอรหันต์นั้นพ้น
 ความเป็นมนุษย์ไปแล้ว อย่าเอามาพูดถึง นี่มนุษย์ทั้งหลาย
 รวมทั้งเทวดาค้วยเทวดาทักษณิกค้วย และต่ำลงไปถึงสัตว์เคี้ยว
 ค้วย ประเภทที่มีความยึดมั่นถือมั่น จะต้องมีความทุกข์ เป็น
 สังคมบาป

ที่น่าหวัที่สุกก็คือให้คนบาปแก้ปัญหของคนบาป มัน
 น่าหวัที่สุก ก็ลองกิดดู จะทำได้อย่างไร ทำได้เท่าไร นี่เรา
 อุตส่าห์เรียนเกือบตาย ก็เพื่อจะแก้ปัญหสังคม เพื่อรู้จักสังคม
 วิชาสังคม เกี่ยวกับการเป็นอยู่การปกครอง เอาละเราต้องทำ
 แน่ เราสลัดออกไปไม่ได้ และเราจะต้องทำให้ดีที่สุดทำให้มาก
 ที่สุกเท่าที่จะทำได้ เพราะฉนั้นเราต้องรู้รกราก ต้นตอของ
 ปัญหสังคมว่ามันเกิด ขึ้นมาอย่างไร ? นี่เป็นส่วนสำคัญ

ดังนั้นจึงเอาเรื่องปลาเรื่องสัตว์ ที่เป็นบรรพบุรุษของ
 มนุษย์มาพูดกันเสียค้วย เพราะจุดตั้งต้น มันตั้งต้นมาตั้งแต่นั้น;
 สังคมของผู้ที่ไม่มีการยึดครองอะไรเลย กับสังคมของผู้ที่มีการ
 ยึดครองอย่างยิ่ง มันต้องค่างกันอย่างนี้ อันหนึ่งเป็นบาป

อันหนึ่งไม่เป็นบาป มันก็ไม่มีปัญหาเพราะไม่มีบาป คือมันไม่มีทุกข์

นี่๕๘เป็นอันว่า สังคมอนาคาริก ไม่มีการยึดครองนั้นหาไม่ได้แล้ว ในหมู่มนุษย์ บัจจุบันนี้ มันก็เหลือแต่สังคมอาคาริกของผู้ยึดครอง แม้อย่างนั้นมันก็ยังต้องแยกไปตามที่มนุษย์มันได้จัดได้ทำ หรือว่าได้เป็นอยู่ได้เป็นไปตามที่มนุษย์ต้องการ มนุษย์จะรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวก็ตามใจ แต่มนุษย์ได้เป็นอยู่ อย่างชนิดที่ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม มีการสังคมเป็น ๒ ชนิดคือระบบสังคมสำหรับการอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครใจ เพราะว่ามันมีประโยชน์ร่วมกัน คือเรียกว่าสังคมภายในอยู่ร่วมกันเป็นสังคมภายใน ในหมู่สัตว์ที่มีปัญหาอย่างเดียวกัน มีหัวกร่วมกัน มีประโยชน์อย่างเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกัน และอีกชนิดหนึ่งก็คือสังคมระบบที่มันจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกันกับคนภายนอกที่มันมีวัฒนธรรมต่างกัน มีปัญหาต่างกัน มีผลประโยชน์ต่างกัน มีอะไรล้วนแต่ขัดกัน

สังคมภายใน อย่างในประเทศเรา^๕ เราสังคมกันแต่ในพวกเรา ซึ่งมีประโยชน์ร่วมกัน แต่ถ้าเราไปสังคมกับพวกต่างประเทศ มันก็หมายความว่ามันมีประโยชน์ต่างกัน มีวัฒนธรรมต่างกัน มีอะไรต่างกัน เป็นภายนอก และมันมีความ

จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกัน สำหรับสังคมภายใน เรามัน
 สัมผัสใจที่จะอยู่ร่วมกัน ส่วนสังคมภายนอกมีความจำเป็นจำ
 ใจที่จะต้องไปเกี่ยวข้องกัน มันต่างกันอย่างนี้ คนนอกที่เขา
 มาเกี่ยวข้องกับเรานั้นแหละ เขาต้องการจะเอาประโยชน์ของ
 เขา เขาจึงมาเกี่ยวข้องกับเรา

คำว่า "นอก" นี้อาจจะหมายในวงแคบก็ได้ ถ้ามันเป็น
 อัมภพาลมาก ๆ เช่นระหว่างมหาวิทยาลัยหนึ่ง กับมหาวิทยาลัย
 หนึ่งนี้ ถ้ามันเกิดถือพวก ถือเขา ถือเราขึ้นมา มันก็จะ
 เหมือนกับสังคมภายนอก ที่มีประโยชน์ต่างกัน ชัดกัน มันอาจ
 จะเกิดการรบราฆ่าฟันกัน ในระหว่างมหาวิทยาลัย ซึ่งเอาหน้า
 จึงเกียรติ จึงอะไรกันก็ได้ มันจะกลายเป็นการต่อสู้กันอย่าง
 สัตว์ก็ได้

คงที่จะเห็นได้ว่า การกัฬาสมันนี้ เป็นสิ่งที่สร้างหัวใจ
 ที่ตรงกันข้ามกับนักกัฬาส การกัฬาสที่นำมาซึ่งความแตกสามัคคี
 ชกต่อย ตีรันฟันแทง แม้แต่กัฬาสระหว่างชาติ ก็ยังเห็นได้ว่า
 เป็นอย่างนี้ ผิดความมุ่งหมายเดิมเสียแล้ว ที่นี้ในมหาวิทยาลัย
 เดียวกัน ถ้าเกิดมีอะไรชัดกัน มันก็มีทะเลาะวิวาทกัน ใน
 ระหว่างคณะ กระทั่งในระหว่างชั้นเรียน อย่างนี้มันกลายเป็น
 เป็นสังคมนอกไปหมด มันไม่ได้รักกัน แต่มันต้องการประ-

โยชน์อะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง มันจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกัน ถ้าเป็นสังคมภายในมันมีประโยชน์อย่างเดียวกันมีหัวอกอย่างเดียวกัน มันทะเลาะกันไม่ได้

นี่ลองพิจารณาถึงเรื่องที่เป็นสังคมภายใน ระบบสังคมที่ว่าเราจะอยู่ร่วมกัน เพื่อประโยชน์ร่วมกัน^๕ ที่ว่าเราอยู่ร่วมกัน^๕ ที่ว่าเขาอยู่ร่วมกันเป็นระบบสังคมภายใน มันมีหลักใหญ่ที่ว่า เรามีอะไรเหมือนกัน มีวัฒนธรรมเหมือนกัน มีการแวดล้อมจากธรรมชาติเหมือนกัน ทำให้มีร่างกาย หรือการเป็นอยู่ หรือความรู้สึก กิณีก จิตใจที่มันคล้าย ๆ กัน มันเหมือนกัน มันก็เป็นเรื่องง่ายในการที่จะทำอะไรร่วมกัน หรือสังคมกัน ด้วยความสนิทใจ แต่แล้วก็อย่าลืมว่า เนื่องจากมันเป็นสังคมของคนบาป^๕มันก็จะอึดุมคคินอยู่เสมอ ๆ เพราะฉะนั้นในกลุ่มหนึ่ง ในประเทศหนึ่งมันก็เกิดการแบ่งแยก เหมือนอย่างในประเทศเรา^๕ หรือประเทศอื่น ๆ มันก็คล้าย ๆ กันทั้งนั้นแหละ ก็มีสังคมของพวกที่เป็นกระดุกสันหลัง เช่นพวกชวานา ชาวไร่ มันก็มีสังคมระบบหนึ่งแบบหนึ่งสังคมกรรมกร สังคมนักธุรกิจระทั้งสังคมนายทุน แต่ถ้าพอเกิดเห็นแก่ตัวขึ้นมาเมื่อไร มันก็เกิดปัญหาทันที ภายในสังคมนั้น มันก็เกิดปัญหาได้ ในระหว่างสังคมอื่นต่อกันมันก็เกิดปัญหาได้ เช่น ปัญหาสังคมกระดุกสันหลัง กับสังคมผู้ปกครอง สังคมกรรมกร

กับสังคมนายทุนนั้นมันเป็นส่วนหนึ่งกับปุณอยู่เรื่อย แม้ว่าจะอยู่ในประเทศชาติเดียวกัน

ดังนั้นมันต้องเอาการกระทำเป็นหลักแบ่งจะเอาลักษณะภายนอกแบ่ง มันก็ไม่ถูก หรือมันยาก ต้องเอาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ต้องเอาการงาน หรือการกระทำที่กระทำอยู่เป็นหลัก สำหรับแบ่งว่า ใครเป็นอะไร เมื่อถือหลักอย่างนี้ มันก็แบ่งได้เป็นสังคมกระดูกสันหลัง ตากแดดกรำฝนอยู่ สังคมกรรมกร สังคมอะไรเหล่านี้ แล้วก็สังคมนายทุน สังคมเทวดา แล้วก็ยังมีสังคมผู้ปกครอง, ผู้มีอำนาจวาสนา เป็นหมวดๆ ไป สังคมหมวดกระดูกสันหลังมันก็หมวดหนึ่ง แต่มันก็มีหลายชนิด สังคมนายทุนมันก็มีหลายชนิดหลายแบบ สังคมหมวดผู้ปกครอง ผู้มีอำนาจวาสนา ชั้นปกครองนี้ก็มีหมวดหนึ่งหลายแบบ หมวดผู้อบรมสั่งสอน ครูบาอาจารย์ ผู้นำทางวิญญาณ เป็นบรรพชิต เป็นผู้ที่ทุกคนจะต้องเคารพบูชา มันก็สังคมหนึ่ง หมวดหนึ่ง เหมือนกัน มีหลายชนิด

อยากจะระบุสังคมอีกชนิดคือ สังคมผู้มีบุญคุณ นี่เขามองข้ามกันเสียหมด เช่นบิดามารดาเป็นต้น เคียงนี้ไม่มีบิดามารดาแล้ว ไม่มีใครเคารพบิดามารดา อย่างบิดามารดา เหมือนสมัยโบราณจะเรียกว่า สังคมผู้มีบุญคุณ โดยหลักแห่งความยุติธรรมแล้ว

เป็นผู้ที่เราจะต้องยอมแพ้ตลอดเวลา สังคมผู้มีบุญคุณเช่นบิดา มารดา เราจะต้องยอมแพ้ ยอมให้ตลอดเวลา ชีวิตเหลือเนื้อ ของเรารอกมาจากท่าน เราจะต้องแล้วแต่ท่าน เป็นอย่างไร ก็เป็นไป นี้เรียกว่าสังคมของผู้ที่มีบุญคุณ แต่สำหรับสถาบัน อันนี้ ถูกยุบเสียเมื่อไรก็ไม่รู้ คนสมัยนี้ไม่มีบิดามารดา ยิ่งขึ้น ทุกที มีตัวกู่มากขึ้นทุกที เมื่อเป็นเช่นนี้คนไม่มีสังคมชนิดไหนเหลือ อยู่ได้ นี้พวกที่ออกชื่อมาแล้ว มันก็เรียกว่าสังคมที่มีปัญหา ไม่น่ากลัว เป็นปัญหาธรรมดา ๆ หรือปัญหาที่ไม่น่ากลัว

ที่มันก็มีสังคม อีกประเภทหนึ่ง ซึ่งมีปัญหาที่ไม่น่ากลัว คือสังคมของพวกอันธพาล คุณรู้จักดีแล้วพวกอันธพาลคือใคร ไม่ต้องอธิบาย สังคมพวกนี้ก็เป็นพวกอันธพาล เป็นผู้ไร้การศึกษาอบรม เป็นคนโง่ เป็นคนพุดกันไม่รู้เรื่อง นี้หมวดหนึ่ง มองเห็นอยู่ชัด ๆ พวกอันธพาลนี้มันก็หมายความว่า มีจิตใจที่มีตม่น ทำความเข้าใจกันไม่ได้ ก็เกิดเป็นอันตรายเป็นอะไร ขึ้นมา อย่างที่เป็นปัญหามากที่สุดในประเทศเราเวลานี้

นี้สังคมผู้ไร้การศึกษาอบรม นี้ยังแบ่งเป็นสองชนิด ไร้การศึกษาอบรมทางศีลธรรมทางจิตใจ ก็เป็นอันธพาล ได้ แต่คำว่าไร้การศึกษาอบรมแบบสมัยใหม่ นี้ยังเป็นอันธพาล สมัยใหม่ ส่วนแต่หนึ่งสื่อ ส่วนแต่เรื่องปากเรื่องทองกลับ

เป็นอันอภาลหนักบน การศึกษาแผนใหม่ ทำผิด สอนแต่ให้
ฉลาด แล้วยังไม่สอนให้ ทำลายความเห็นแก่ตัว ดังนั้นยิ่งรู้
มาก ยิ่งเรียนรู้อย่างยิ่งเป็นอันอภาลมาก เป็นอันอภาลสูง
เป็นอันอภาลลึก เป็นอันอภาลกวน โลกทั้งโลกให้เดือดร้อน
สมัยที่คนเขาไม่รู้หนังสือ แต่เขามีการอบรมทางจิตใจทางศีล-
ธรรม ไม่มีเรื่องเดือดร้อนอย่างนี้

พูดกันอย่างง่าย ๆ ว่า คนไทยเรายุคสุโขทัยนี้ ไม่รู้หนังสือ
กันก็คนทรอก อะไร ๆ ก็ต้องพูดด้วยปากทั้งนั้น จารึกก็จารึก
สำหรับคนอ่านไม่กี่คน สำหรับเป็นหลักฐาน ประชาชนทั่วไป
๙๙ เปอร์เซ็นต์ ยังไม่รู้หนังสือ แต่แล้วเขาก็อยู่กันด้วยความผา-
สุกได้ เพราะมันมีการอบรมในส่วนจิตใจหรือส่วนศีลธรรม
คำว่าไว้การศึกษาอบรมในที่นี้หมายถึงว่า ไว้การศึกษาอบรม
ในส่วนศีลธรรมด้านจิตใจ ยิ่งมีการศึกษาอบรมชนิดสมัยใหม่
แล้วก็ยังมิบาปมาก เพราะมันชวนให้แก่ตัวมากเกินไป คนไม่
รู้หนังสือกลับจะดีกว่าเสียอีก คนเห็นแก่ตัวน้อยกว่า ฉะนั้นต้อง
ระวังให้ดี

ดังนั้นการศึกษาอบรมอย่างแผนใหม่นี้ ต้องจัดให้ถูก
ต้องคือให้มันเป็นไปในทางที่ทำลายความเห็นแก่ตัวด้วย ยิ่ง
ฉลาด ยิ่งเห็นแก่ตัวอย่างนี้ไม่ไหว ที่นี้สังคมคนโง่ไม่ประสี-

ประสาหรือเพราะมันโง่อย่างไม่ประสีประสาก็มี แต่รวมความแล้ว มันลำบากเหมือนกัน เพราะคนโง่นั้นมันพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง เขากันว่าขงจื้อเป็นผู้พูดว่า อยู่ร่วมกับคนโง่ไปอยู่กับเสียเสียดีกว่าว่าเสียมันกัดที่เดียวตายก็กันแล้วไป แต่อยู่ร่วมกับคนโง่นั้นมันลำบากใจไม่มีที่สนสนุก มันก็ต้องถือว่ามันเป็นแบบนั้น

รวมความว่า สังคมกับพวกที่พูดกันไม่รู้เรื่องนั้นมันลำบากยุ่งยาก เป็นอันธพาลก็ที่เป็นอะไรก็ดี

ที่มันมากไปกว่านั้นอีก มันก็มีอีกที่เรียกว่าเป็นเสนียดสังคมน หรือกาฝากสังคม มันก็มีอยู่สังคมหนึ่ง สังคมที่เป็นเสนียดของสังคมทั่วไปสังคมใหญ่ เป็นกาฝาก ของสังคมใหญ่ มันก็มีอีกสังคมหนึ่ง โดยแง่ร้ายก็มี โดยแง่จำเป็นที่มันจะต้องเป็นอย่างนั้นก็มี โดยธรรมชาติก็มี

ที่พวกที่จะต้องนึกถึงด้วย ก็คือสังคมที่เป็นภาระของสังคม คือสังคมคนวิกลจริต คนทุพพลภาพ คนไม่ประสีประสาอะไรเสียเลยโดยแท้จริงนี้ นี่เราจะไปโทษเขาก็ไม่ได้ เขาเป็นคนวิกลจริต ช่วยตัวเองไม่ได้ เขาไม่ประสีประสาทุกอย่างทั้งคั้งชั่ว ก็มีอยู่ในโลกนี้ ก็เป็นสังคมหนึ่ง ซึ่งจะต้องรับรู้ ซึ่งจะต้องจัดการ ด้วยเหมือนกัน ไม่อย่างนั้นสังคมใหญ่ มันเรียบบร้อยไม่ได้

นี่ลองคิดดูว่าเรามีสังคมอย่างไร มีสิ่งที่เรียกว่าสังคม
 อย่างไร ในโลกนี้ ที่พอจะดูได้มันก็มี แทบจะดูไม่ได้มันก็มี
 อย่างที่แยกให้เห็นเป็นสองพวก ที่นั่นมันก็ยังมิชอบเขตที่เล็ก
 ใหญ่ เป็นหน่วยๆ ไปอีก สังคมในครอบครัวซึ่งมีหลาย ๆ
 ชนิด สังคมในโรงเรียน นี่ก็มีหลายชนิด ในวัดวาอารามก็มี
 หลายชนิด หมู่บ้านประเทศกระทั่งในบางกรณี หมายถึงทั้ง
 ทวีปเลย มันเป็นเหมือน ๆ กันก็ได้ในทวีปหนึ่ง มีประโยชน์
 อย่างเดียวกันเพื่อที่จะต่อสู้กับทวีปอื่น หรือครั้งโลกนี้ มันจะ
 ต่อสู้กับอีกครึ่งโลกอื่น และในสังคมใหญ่นั้น มันก็มีอะไร
 ย่อย ๆ ที่มีอะไรต่างกัน มีสิ่งอะไรต่างกันจนเป็นปัญหาข้าง
 นอกเป็นปัญหาข้างใน เป็นปัญหาที่เกี่ยวกันยุ่งไปหมด นี่คือ
 การแบ่งแยกทางสังคมมีอยู่ในลักษณะอย่างนี้ ปัญหามันมาก
 อย่างนี้ เราคนหนึ่งมีภาระหน้าที่แต่เพียงจะศึกษา และแก้ไข
 ในแง่หนึ่งนี้แง่เดียวเท่านั้น ก็ยังทำไม่ค่อยได้ แต่เราควรรู้ว่า
 ว่าทั้งหมดมันมีอย่างไรมันเกี่ยวข้องกันอย่างไร

ที่เมื่อพูดถึงทางศาสนา หรือทางธรรมนี้ มันมีความ
 มุ่งหมายพิเศษ ขอแทรกหน่อยว่า วัตถุประสงค์ของศาสนา
 มันมุ่งหมายที่จะให้ทุกคนเป็นสังคมเดียวกันหมด ทั้งประเภท

หรือทั้งโลก กระทั่งทั้งสากลจักรวาล จะมีก็โลกก็ร้อยโลก ก็พันโลก อยากให้เป็นสังคมเดียวกันหมด คือถือว่าเป็นเพื่อน เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันหมด แม้กระทั่งสัตว์เดรัจฉานก็เอื้อเฟื้อ รักใคร่มันเหมือนกับมนุษย์ด้วยกัน หรือถ้ามีเทวดาซึ่งดีกว่า มนุษย์ ก็ให้เป็นสังคมเดียวกันหมด เป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมด นี่ศาสนาเรามุ่งหมายอย่างนี้ มีสังคมอย่างนี้ สังคมของมนุษย์ของสัตว์ผู้มีบาป ผู้มีความทุกข์ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกันหมด ให้รักใคร่ เป็นสังคมเดียวกัน แต่แล้วมัน ทำไม่ได้ เพราะมันมีความแตกแยกกันขึ้นมาก่อน จนเป็นเหตุ ให้ต้องมีหลักศาสนา เพื่อจะตล่อมกันใหม่ มันก็ยังทำไม่ได้

ปัญหาเรื่อรังมันยังคงเหลืออยู่จนบัดนี้ว่า มันต้องแบ่ง แยกเป็นสังคม ๆ เป็นหน่วย ๆ ไป แล้วแก้ปัญหากันไป อันนี้เป็นต้นเหตุเป็นต้นตอ ที่มาของสังคมชนิดที่ ๒ คือสังคมที่ว่า จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกัน ในระหว่างคู่กรณีที่มีประโยชน์ ชัดกัน มีวัฒนธรรมต่างกัน ซึ่งเราจะเรียกในที่นี้สั้น ๆ ว่า "สังคมภายนอก" สังคมภายในคือสังคมกันอยู่แต่ในพวกที่มีวัฒนธรรมเหมือนกัน รับผิดชอบร่วมกัน รักกันได้ง่าย ที่นี้สังคม ภายนอกคือจำเป็นต้องสังคมกันกับรัฐที่ไม่ใช่พวกเรา ที่ไว้ใจ

ไม่ได้ ในเวลาที่เราไปสังคมนับชาวต่างประเทศนี้เราไว้ใจได้
เมื่อไร มันยังต้องคุ้งอีกมาก และความเห็นแก่ตัวนี้ ล้วน
แต่ทำให้คนหนึ่ง ๆ หรือพวกหนึ่ง ประเภทหนึ่ง เห็นแก่ตัวก่อน
เห็นแก่ผู้อื่นเสมอ และการที่เขาจะมาสังคมกับเราเนี่ย เขาต้อง
เห็นแก่ประโยชน์ของเขาเต็มทีก่อน เขาจึงมาสังคมกับเรา ที่
เขาจะให้มันให้น้อยอย่างกับว่าเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดนั้น มันก็มีอะไร
อยู่ในส่วนลึก มันมีเขามิเรา

ต้นตอก็มาจากการที่เรา ไม่สามารถจะรักกัน เป็นคน ๆ
เดียวกันตามความมุ่งหมายของศาสนา มันก็เกิดแบ่งแยก แม้
แต่ในครอบครัวนี้กับครอบครัวนั้น ในประเทศเดียวกัน มันก็
ยังมีอะไรที่จะเล่นงานกัน หมู่คณะนั้น หมู่คณะนี้ สังคมนั้น
สังคมนี้อสังคมผู้ปกครอง กับสังคมกระตุกสันหลังนี้ มันพูด
กันรู้เรื่องง่าย ๆ เมื่อไร บางที่ยังมีทะเลาะกัน มีแก่งกัน
เมื่อมันโง่งขึ้นมา

ที่นี้เรามีสังคมภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับอีกพวกหนึ่ง เท่า
ที่จะมองเห็นได้ ไม่ยากนัก ที่เราจะต้องเกี่ยวข้องกับเขาเพราะ
มันเป็นศัตรูกัน มันเป็นศัตรูคู่อาฆาตต่อกันมันก็ยังต้องเกี่ยว
ข้องกัน ยุคป้องกันเห็นได้ชัด มันจะเป็นศัตรูกันอย่างไรก็ตาม

มันก็ยังทำการเกี่ยวข้องกัน ที่นครอบครัวที่นำต่างบ้านจ่อกัน
 อยู่ มันก็เป็นข้าศึกกันอยู่ในภายใน แต่มันก็ต้องพูดจายิ้มแย้ม
 แจ่มใสกัน อย่างที่เรียกว่าหน้าเนื้อใจเสืออะไรทำนองนั้น ความ
 จำเป็นมันบังคับให้เราต้องสังคมกับปรบักษ์ เราก็ต้องศึกษาว่า
 เราจะสังคมกับเขาอย่างไร ในเมื่อเขาเป็นปรบักษ์ ฐิความ
 จำเป็น มัน บังคับ ให้ ต้อง มี ศิลปะ ใน การ ที่ จะ สั ง ค ม กั บ ผู้ ที่มี
 ประโยชน์ซัดกัน

ที่มันก็มีเรื่อง ต้องบ้องกันตัว เรามีความจำเป็นจะ
 ต้องบ้องกันตัว การบ้องกันตัวนั้น มันมีมากมาย
 หลายวิธี บางวิธีมันก็ต้องไปญาติกันกับข้าศึก การบ้องกันตัวนี้
 ทำให้จำเป็นจะต้องสังคมกับผู้ที่เห็นข้าศึก เราจึงเก็บตัวอยู่
 ฝ่ายเดียวไม่ได้ และที่มันมีมากที่สุด ก็คือเรามันต้องการขยายตัว
 ต้องการจะขยายความเจริญรุ่งเรืองของเรา โดยการสังคมกัน
 กับผู้ที่เขาเจริญกว่าเรา มันก็จำเป็นอีกเหมือนกัน ต้องทำการ
 สังคมภายนอกออกไปทุกที ๆ

อันสุดท้ายมันก็ควรจะมองให้ดี ๆ ให้เห็นว่า มันเป็น
 เพราะความเห่อของเรา ความโล่ง ความอยาก ความเห่อของ
 เรา เราเห่อฝรั่งเราโล่งถึงขนาดเห่อฝรั่ง เราจึงต้องไปติดต่อ

สัมกับฝรั่ง บางอย่าง ถ้าเราไม่ยอกเห่อฝรั่งเราก็ไม่ต้องทำ
 ไม่ต้องคิดค่อ ไม่ต้องมีปัญหาในเรื่องนั้น ฉะนั้นส่วนที่เราเห่อ
 ฝรั่งก็มีอยู่มากเหมือน เราไม่ได้ค่าฝรั่ง เรายกตัวอย่างเท่านั้น
 เพราะมันมีข้อเท็จจริงอยู่ว่า เขาเจริญกว่าเราทางค้ำเนื้อหนัง
 ค้ำวัตถุ ที่นั่นมันโง่ ไปหลงเนื้อหนัง หลงวัตถุ เราก็เห่อ
 ฝรั่ง สวมเครื่องนุ่งห่ม ชนิดที่พอสวมเข้า เป็นบาปทันที
 เครื่องนุ่งห่มชนิดนี้ สวมเข้าเป็นบาปทันที เหมือนที่เขียนไว้
 ในรูปภาพแผ่นนี้ พอสักว่าเอามาสวมเข้าเท่านั้นก็เป็นบาปทันที
 เพราะว่่าก่อนที่จะเอามาสวมจิตใจมันเลวแล้ว มันเป็นบาปทันที
 คือมีอันตรายรอบค้ำแล้ว เหมือนหญิงสาวที่ถูกทำทารุณกรรม
 อนาจารเพราะมันแต่งตัวชนิดที่พอเอามาสวมเข้าเป็นบาปทันที
 นี้เรียกว่า เราเห่อฝรั่ง ปัญหาจึงเกิดขึ้นมา โดยที่ไม่จำเป็น
 จะต้องเกิด ถ้าเรายังเป็นไทยอยู่ ปัญหาอย่างนี้ไม่มี ไม่เกิด
 พวกฝรั่งเมื่อมันยังแต่งตัวรุ่มร่าม เครื่องนุ่งห่มยาว ๆ เมื่อ
 สองศตวรรษมานี้ มันก็ไม่มีปัญหาอย่างนี้ เคียนปัญหาลำบาก
 อนาจาร อาชญากรรมระหว่างเพศ ในบางประเทศว่ามีทุก ๆ
 วินาที นี้คุณลองคิดดู มีอาชญากรรมทางเพศทุก ๆ วินาที

ในประเทศนั้น นี้เพราะความเจริญก้าวหน้าแบบนี้ แล้วเราจะไปห่อตามเขาได้อย่างไร พอไปห่อเข้าก็มีปัญหาอย่างนี้เกิดขึ้น

นี่ปัญหาทางสังคมประเภทภายนอก มันมีเพราะเหตุเหล่านี้ เราจำเป็นที่จะต้องเคลื่อนไหวก็มี และเรามันโง่เองไปห่อเข้า ในส่วนที่ไม่ควรจะไปห่อไม่ควรจะต้องการเข้า มันก็มี นี่พูดกันให้หมดอย่างนี้ ไม่เกรงใจก็เพื่อว่าจะได้รู้จักเอาไปพิจารณา แล้วเลือกๆว่า อันไหนมันเป็นโทษก็ทิ้งมันไปเสีย อันไหนไม่จำเป็นก็ยังไม่ต้องคิดนึก ส่วนที่มันจำเป็นก็คือมันเป็นบาป เดียวนี้มีความทุกข์ เดียวนี้ต้องคิดต้องนึกต้องรีบเข้าใจ ต้องรีบศึกษา

นี้เรียกว่า เราพิจารณาคูกันอย่างทั่วไปคร่าวๆ ทั้งหมด มันมีอยู่อย่างนี้ ความหมาย หรือปัญหา หรืออะไรของสังคม มันมีอยู่อย่างนี้ แล้วพวกเราจะรับอาชาศึกษาและแก้ไขกันในแขนงไหนสักแขนงหนึ่งก็ถามใจ เราค่อยไปพิจารณาคู เฉพาะส่วนที่เราได้รับมอบหมาย ให้เป็นหน้าที่ของเรา แต่ว่าเราต้องคู่ที่เดี๋ยวทั้งหมด เพื่อจะเข้าใจส่วนที่ได้รับมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของเรา แล้วเราก็ทำได้ดี

ที่นี้ ปัญหาที่เราจะต้องแก้ไขอย่างจำเป็นก่อนนี้ มัน เป็นปัญหาสังคมภายในมากกว่า สังคมภายนอกนั้นมันก็มี ไม่

ใช้ไม่มี แต่ว่ามันยังมีน้อยกว่า เมื่อเทียบปริมาณกันแล้ว หรือว่าความยุ่งยากลำบาก แล้วเขาก็ต้องมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะซึ่งมันก็ไม่มีมาก แต่ว่า ในภายในของเรา^๕ เป็นปัญหา ที่ใหญ่ที่หนัก ที่ไม่รู้^๕ สิ้นสุด เราจะพุกกันให้มาก ในเรื่องปัญหาทางสังคมที่เป็นภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มันเกี่ยวกับศีลธรรมอยู่มาก หรือธรรมในพุทธศาสนา ที่เราจะได้พุกกันในวันหลัง ๆ ต่อไปอีก^๕ คือเรื่องธรรมะสำหรับสังคม^๕ เราเริ่มต้น^๕ ขึ้นมาด้วยการพิจารณา^๕ สิ่ง^๕ ที่เรียกว่า “สังคม” โดยทั่วไปก่อน ในวันแรก^๕ นี้ ขอยุติกันที่สำหรับวันนี้^๕

มันมีเท่านั้นเอง

ต้องเวียนเกิด เวียนตาย ตามบุญบาป
เมื่อไรทราบ ธรรมแท้ ไม่แปรผัน
ไม่ต้องเกิด ไม่ต้องตาย สบายครัน
มีเท่านั้น! ไครหาพบ จบกันเอย ฯ

พุทธทาสภิกขุ

เมื่อถูกแค้น

ฉันมีปัญญา-ญาณ จนหัวโต
พวกแกโง่ ดุหมั่นฉัน กันจนได้
ฉันอยากฆ่า ตัวตาย ให้ใครใคร
ได้เข้าใจ ว่าใครโง่ โขกว่ากัน

ฉันมีดี อะไรๆ ไม่แกลังว่า
ฉันเก่งกว่า คนตั้งแสน เป็นแม่นมั่น
หัวฉันโต กว่าหัวช้าง ไม้แกะกัน
ทำไมแก ไม่กลัวฉัน น่าขันเออ ๕

ศีล สมาธิ ปัญญา

พุทธทาสภิกขุ

ณ สวนโมกขพลาราม ๒๘ ตุลาคม ๒๕๐๔

ในวันนี้จะกล่าวถึง **วิธีปฏิบัติ ที่ต้องใช้ในเวลาปรกติ** เพื่อความเข้าใจที่ละเอียดยิ่งขึ้นไป.

การปฏิบัติตามปรกติ หมายถึงหลักปฏิบัติทั่วไปในขณะที่มิได้เผชิญกับอารมณ์ นั้น มีทางที่จะแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือตามหลักวิชาสำหรับนักศึกษาผู้คงแก่เรียน ซึ่งนับได้ว่าเป็นการศึกษาและปฏิบัติที่เป็นเทคนิคอันอย่างหนึ่ง. อีกอย่างหนึ่งนั้นเป็นวิธีปฏิบัติสำหรับคนทั่วไปที่ไม่คงแก่เรียน เป็นเทคนิคโดยไม่รู้สีกตัว และไม่มากมายดังกับเรียกได้ว่าไม่ปรากฏอยู่ในรูปเทคนิค ซึ่งจะมีประโยชน์เฉพาะผู้มีการศึกษาน้อย มีกำลังใจต่ำ หรือมีอายุมาก ทั้งนี้เป็นต้น. **แต่แม้ว่าการปฏิบัติ จะมีวิธีแตกต่างกันอย่างไร ผลที่มุ่งหมายก็เป็นอย่างเดียวกัน**

คือการระงับไปแห่ง “ตัวกู—ของกู” ด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าเปรียบกับที่อาศัยก็ต้องมองดูกันในข้อที่ว่าแม่พวกหนึ่งจะสร้างด้วยเหล็กหรือคอนกรีต หรือจะสร้างด้วยทองคำก็ตาม; อีกพวกหนึ่งสร้างด้วยไม้ ด้วยใบไม้ แต่ถ้าเพิ่งเล็งถึงเพียงเพื่อประโยชน์ของการอาศัยอยู่ได้แล้ว ก็อยู่ได้ด้วยกันทั้งนั้น ทั้งที่พวกหนึ่งต้องลงทุนมาก เหนื่อยมาก มีความยุ่งยากลำบากมาก; อีกพวกหนึ่งไม่เป็นเช่นนั้น ประโยชน์ที่มุ่งหมายแท้จริงก็ยังได้รับเท่ากัน; ส่วนที่มันแปลกกันอย่างมากมายนั้นเป็นเรื่องอื่น. ใจความสำคัญมันมีอยู่ว่า จะให้พวกหนึ่งไปทำตามวิธีของอีกพวกหนึ่งนั้นเป็นสิ่งยากที่จะเป็นไปได้ ดังนั้นหลักสำคัญจึงไปอยู่ที่ว่า *ทุกคนเลือกวิธีที่เหมาะสมแก่ตน.* จะเป็นโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม ถ้าทำอย่างผิดฝาผิดตัวแล้วยอมเป็นไปไม่ได้ : จะให้คนมีสติปัญญาแก่กล้ามาทำตามวิธีของคนโง่หรือสติปัญญาที่บໍ่ไม่สวอธยาศัยและทำไม่ลง : จะให้คนมีสติปัญญาที่บໍ่ไปทำตามวิธีของคนมีสติปัญญาสูงก็ทำไปไม่ได้ : *ช่วยเหตุนี้แหละจึงต้องแยกกัน.*

สำหรับ **ผู้ที่มีองค์ประกอบที่เรียกว่าอินทรีย์พร้อมมูล** นั้น ก็มีหลักการ ที่จะต้องศึกษาและกระทำให้

พอเหมาะพอดีกันกับอุปนิสัยหรืออินทรีย์ของตน แต่ยังมี
ปัญหาอยู่อีกบางประการ คือว่าแม้จะเป็นผู้มีปัญญาโดยกำเนิด
 แต่ปัญญานั้นยังไม่ถึงขนาดแกร่งอบ ถ้าวรให้เป็นไปถึงขนาด
 แกร่งอบตามธรรมชาติก็จะต้องใช้เวลาอีกนาน ดังนั้นจึงได้
ผนวกวิธีที่จะบ่มปัญญาเร็ว ๆ เข้าไปในวิธีปฏิบัติเพื่อดับ
กิเลสโดยตรง นั้นด้วย และให้ผสมกลมกลืนเป็นเรื่องเดียว
 กันไป โดยไม่ต้องแยกเป็นสองเรื่อง จึงจะเรียกว่าแนวปฏิบัติ
 ที่ดีและนิยมใช้กันอยู่. ดังนั้นสิ่งที่เป็นเทคนิคจึงมีมากขึ้น
 ผลที่ได้รับก็เป็น **การบ่มกำลังจิต และกำลังปัญญา**
พร้อมกันไป เมื่อดับกิเลสได้ก็เป็นพระอรหันต์บุคคลประเภท
 พิเศษมีคุณวิเศษส่วนอื่น ประกอบมากออกไปจากการดับกิเลส
 โดยตรงเพียงอย่างเดียว. สายของการปฏิบัติค่อนข้างจะยืดยาว
 และรัดกุมตามวิธีของเทคนิคทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ได้
 แก่วิธีที่เรียกกันว่า การทำกัมมัฏฐานอย่างใดอย่างหนึ่งอย่าง
 สมบูรณ์แบบนั่นเอง กินเวลามาก ใช้ความเพียรมาก แต่ก็ได้
 ผลที่คุ้มค่ากัน.

การปฏิบัติตามแนวนี้ มีการเตรียมตัวในการ
 ศึกษาเรื่องนั้น ๆ ก่อน แล้วจึงเตรียมสถานที่ เตรียมการเป็น

อยู่หรือการกินอยู่เป็นต้น ตลอดจนการเตรียมร่างกายให้เหมาะสม แล้วก็ลงมือ **ปฏิบัติชนิดที่สมบูรณ์ทั้งศีล สมาธิ ปัญญา อย่างเต็มขนาด** พร้อมกันไป. โดย **หลักใหญ่ ๆ** ก็ว่า ตลอดเวลานั้นเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ คือบำเพ็ญศีลอย่างเต็มที่; แต่ **ว่าโดยพฤตินัยนั้น** ถ้ากำลังหมกมุ่นอยู่กับการบำเพ็ญภาวนาแล้ว ศีลย่อมเป็นไปไต่เองคือบริสุทธิ์อยู่ไต่เองและถือเอา **การสำรวมระวังในขณะแห่งภาวนาทุกษัตริ์ทุกตอนนั้นแหละว่าเป็นตัวศีล** เพราะว่ามีเมื่อมีการสำรวมอยู่อย่างนั้น โอกาสแห่งการล่วงศีลย่อมไม่มีเลย ความสำรวมก็มีอยู่อย่างเต็มที่ ความปรกติกก็มีอยู่อย่างเต็มที่ ปัญหาเรื่องศีลจึงหมดไปอย่างที่เราเรียกว่าไม่ต้องคำนึงถึงก็ได้. ส่วนเรื่องสมาธินั้นคือ **การปรับปรุงจิตให้เหมาะสมแก่ปัญญา** มีการฝึกตามแบบวิธีนั้น ๆ เพื่อให้จิตตั้งมั่น มีอารมณ์เดียวบริสุทธิ์ และพร้อมที่จะใช้งานอย่างที่เราเรียกกันว่า **Active ถึงที่สุด** ซึ่งมีการฝึกจนกระทั่งถึงเป็นฌานในระดับต่าง ๆ กัน แล้วจึงใช้จิตที่อบรมดีแล้วถึงขนาดนั้นทำงานในทางปัญญา. ส่วนการเจริญปัญญานั้นหมายถึงการทำให้รู้อย่างแจ่มแจ้งแทงตลอดคือ **รู้ความจริงของสังขารทั้งปวง ถึงขนาดที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่า “ตัวกู—**

ของกู” ขนมาได้โดยเด็ดขาด เกิดความสลดสังเวช เกิดความเบื่อหน่ายต่อการยึดมั่นถือมั่น สิ่งทั้งหลายว่า “ตัวกู—ของกู” มีความจางคลายออกจากกิเลส ด้วยอำนาจแห่งความรู้และความเบื่อหน่ายนั้น ๆ จนถึงขั้นที่ไม่อาจจะหลงกลับมายึดมั่นถือมั่นได้อีกต่อไป ในกิเลสส่วนนั้น ๆ และเป็นไปยิ่ง ๆ ขึ้นตามลำดับ จนหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง เพราะอำนาจของความรู้ที่เพิ่มมากขึ้นทุกทีแก่กล้าและเฉียบขาดยิ่งขึ้นทุกที. **การทำให้รู้นั้นเรียกว่าการเจริญปัญญา. ปัญญาชนิดที่ทำลายกิเลสได้จริงนั้นเรียกว่าอริยมรรค. การสิ้นไปแห่งกิเลสนั้น ๆ เรียกว่า มรรค ผล และนิพพานในที่สุด.**

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า ตัวการปฏิบัตินั้นมีอยู่ ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในฐานะที่เป็นประธานหรือเป็นหลัก. ข้อปฏิบัติที่มีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่นอีกมากมายนั้น รวมลงได้ในข้อปฏิบัติ ๓ ชื่อซึ่งนี้ เพราะฉะนั้นจึงถือกันว่า ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นหลักปฏิบัติโดยตรง มีนามเรียกว่า **ไตรสิกขา คือสิ่งที่ต้องศึกษา ๓ ประการ . . .** แต่คำว่า “สิกขา” ในที่นี้หมายถึง **การศึกษาและปฏิบัติที่รวมตัวเป็นอันเดียวกัน** ไม่ใช่การศึกษาเล่าเรียนเฉย ๆ; แต่เป็นการศึกษา

ที่เป็นไปในทางปฏิบัติ โดยถือหลักว่า **ต้องปฏิบัติหรือเมื่อปฏิบัติอยู่จึงจะรู้.**

ที่^๕การที่มีข้อปฏิบัติมากชื่อออกไป ก็เนื่องมาจากการจำแนกศึกษา ๓ นี้ให้มากออกไปโดยจำนวนเช่นในกรณีของมรรคมืองค์แปด : **ปัญญาศึกษา** แจกออกไปเป็น สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปป; **ศีลศึกษา** จำแนกออกไปเป็น สัมมาวาจา สัมมากัมมันโตและสัมมาอาชีโว; **สมาธิศึกษา** หรือจิตศึกษา จำแนกออกไปเป็น สัมมาวายาโม สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ; รวมกันเป็นแปด เลยได้ชื่อว่ามีมรรคมืองค์แปดไป ที่แท้ก็คือไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในรูปที่ใช้อยู่จริงเท่านั้นเอง.

ผู้ปฏิบัติจะต้องสังเกตให้เห็นว่า **เมื่อมีการใช้อยู่จริง หรือมีการปฏิบัติอยู่จริงนั้น ปัญญาศึกษาไหลมาอยู่ข้างหน้า มาอยู่ก่อนในฐานะเป็นผู้นำแล้วจึงถึง ศีลศึกษา สมาธิศึกษา.** ส่วนในทางทฤษฎีนั้น เรียงลำดับเป็นศีล สมาธิ ปัญญา. ผู้ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ในเรื่องนี้ เลยหลงไปว่าจะต้องยึดหลักทฤษฎีอย่างนี้ คือ หลักที่จะต้องทำไป

ตามลำดับของ คีล สมาธิ บัญญา; เมื่อทำเช่นนั้น **อาการ**
ที่เรียกว่ากัณฺฐกรกษณภูเขาคจะเกิดขึ้นทันที เพราะว่า
ทั้งหมดนั้นถ้าไม่เอาบัญญัติมาเป็นผู้จูง หรือผู้นำแล้วจะเป็น
ไปไม่ได้เลย : คีลก็เป็นไปไม่ได้ สมาธิก็เป็นไปไม่ได้ ขึ้น
ให้เป็นไปก็จะเฉหรือตกลงไถลออกนอกทางและมีอาการกัณ
ฐกรกษณภูเขาคซึ่งมีความหมายว่า ยากลำบากอย่างยิ่ง และพร้อม
ที่จะกลับตกลงมา หรือว่าถอยหลังลงมาอยู่เสมอไป; ดังนั้น
จึงต้องเอาบัญญัติมาก่อน **และเรียงลำดับเสียใหม่ว่า**
บัญญัติ คีล สมาธิ แทนที่จะเรียกว่า คีล สมาธิ บัญญา.
ข้อนี้หมายความว่า ให้**บัญญัติเป็นผู้นำผู้จูงในทุกกรณี**
ไป นับตั้งแต่จูงเข้ามาวัด จูงเข้ามาหาศาสนา จูงเข้ามาศึกษา
หรือมองดูชีวิตในทุกแง่ทุกมุม จูงมาเลือกพื้นข้อปฏิบัติที่
เหมาะสม และเป็นผู้พิจารณาเห็นด้วยบัญญานันเสียก่อนว่า
ข้อปฏิบัติข้อนั้นมันเป็นอย่างไร ๆ เมื่อปฏิบัติลงไปแล้วมันกระ
ทบกระเทือนแกกัณฺฐกรอย่างนั้น ๆ หรือว่ามันทำลายกัณฺฐกรข้อ
ให้หมดไปโดยลักษณะอาการอย่างนั้น ๆ แล้วจึงลงมือปฏิบัติไป
ตามนั้น.

ทั้งนั้นศีลของผู้^๕นั้น จึงเป็นไปโดยง่ายและสมบูรณ์
 ทำลายกิเลสหายาๆ ได้สิ้นเชิง เป็นอนุภรณ์อย่างทีเลิศแก่
 สมာธิ ซึ่งนับว่าถึงที่สุดแห่งหน้าที่ของศีลแล้วสำหรับสมาธิ^๕นั้น
 เล่า เมื่อมีปัญญาเป็นผู้นำก็^๕เป็นไป^๕ได้โดยง่ายตาย มีคุณภาพ
 พอที่จะทำหน้าที่ของมัน คือเกิดความสงบทางจิตใจ มีกำลัง
 จิตใจเข้มแข็งที่พร้อม และเหมาะสมที่จะทำให้เกิดปัญญาขึ้นมา
 ซึ่งนับว่าเป็นหน้าที่ของธรรมชาติล้วน ๆ อยู่มากโดยไม่ต้องใช้
 เจตนาปัญญา^๕ก็เกิดขึ้นมาได้ด้วยอำนาจของ *สมာธิ* *ชนิด*นั้น
 ปัญญาที่เกิดขึ้นจึงสามารถทำหน้าที่ของมัน ซึ่งรวมเรียกว่า
 ทำลายกิเลส; **แต่ว่า มันมิได้เป็นไปเพียงเท่านั้น มัน**
กลับย้อนไปส่งเสริมเพิ่มกำลังให้แก่ ศีล สมာธิ และตัวมันเอง
 ให้เป็นไปในอันคับที่สูงยิ่งขึ้นทุกที ๆ จนกว่าจะหมดปัญหา
 เรื่องการดับกิเลส กล่าวคือการดับกิเลสสิ้นเชิงในชั้นที่เรียกว่า
 เป็นพระอรหันต์ แล้วเรื่องก็จบกัน คือสิ่งที่เรียกว่าพรหม-
 จรรย์ ถึงที่สุดลงที่ตรงนั้น.

ที่^๕นี้มาถึง **ตัวเทคนิคที่ยังขุ่นไป** ของการ
ปฏิบัติที่เรียกว่า ศีล สมာธิ ปัญญา^๕นั้น. ตามหลัก
 ใหญ่ ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น เราสรุปได้ว่า **ต้องให้ ศีล สมာธิ**

ปัญญา ทำหน้าที่ของมันได้อย่างถูกต้อง และถึงที่สุด ไม่ใช่ทำตามตัวหนังสือหรือตามพิธี เช่นจะขึ้นไปในรูปของศีล สมาธิ ปัญญา อย่างกลังครกขณภูเข แทนที่จะทำอย่างกลังครกลงจากภูเขา โดยวิธีของปัญญา ศีล สมาธิ ทั้งนี้เป็นต้น ยังจะต้องมีความฉลาดอย่างลึกซึ้งถึงที่สุด ในการที่จะวางรูปการปฏิบัติอย่างไร ให้มันดำเนินไปโดยสะดวกตั้งแต่ต้นจนปลาย คือโดยเร็วที่สุด. โดยปลอดภัยที่สุด หรือแน่นอนที่สุด แต่ทว่าเผชิญเป็นบุญของพวกเราที่ว่า เราไม่ต้องลำบากในการทำหน้าที่นี้ เพราะว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงวางกฎเกณฑ์อันนี้เป็นประธานไว้แล้ว กล่าวคือแนวปฏิบัติที่ถูกต้องที่พระองค์ได้ทรงวางไว้จริงๆ นั้นเอง. เราพยายามเลือกให้ได้ของจริงมา อย่าให้ดูของปลอมก็แล้วกัน ซึ่งในที่นี้ขอระบุไปยังสติปัฏฐานทั้ง ๔ ซึ่งอยู่ในรูปของอานาปานสติที่ถูกต้อง ซึ่งจะต้องระวังอย่าให้ไปถูกสติปัฏฐาน หรือมหาสติปัฏฐานที่เพ้อ หรืออย่าให้ไปถูกอานาปานสติที่ปลอมทั้งนี้เป็นต้น. เราจะได้วินิจฉัยกันต่อไปว่าโดย **ใจความที่สำคัญที่สุดของสติปัฏฐานทั้ง ๔ ที่อยู่ในรูปของอานาปานสติ** นั้นมันมีเทคนิคของมันอย่างไร.

ในขั้นแรกที่สุด จะต้องมื่อะไรมาใช้เป็น
 บทเรียน สำหรับฝึกการสำรวมและฝึกการกำหนด
 จิตให้เป็นสมาธิกันเสียก่อน. ในบรรดาสิ่งที่เราจะเอา
 ใช้ได้ทั้งหลายสิบอย่างนั้น ไม่มีอะไรดีไปกว่าลมหายใจ เพราะ
 ว่ามัน สะดวกตรงที่มันติดกันอยู่กับตัวเรา ไม่ต้องเที่ยว
 เสาะหา โยกย้าย หรือแสวงหาที่ไหน น้อย่างหนึ่ง; และเมื่อ
 ฝึกลมหายใจอยู่นั้น ทำให้มีผลดีแก่นามขันธ์ทางกาย เกิด
 ความผาสุกทางกายเป็นกำไรส่วนหนึ่ง และ ส่งเสริมอนามขันธ์
 ทางจิต ให้เป็นจิตที่เหมาะสมที่จะปฏิบัติหน้าที่ต่อไป น้อย่าง
 หนึ่ง; และที่ตีเป็นพิเศษอีกอย่างหนึ่งก็คือ การปฏิบัติตาม
 วิธินเป็นวิธิตสุขุมละเอียด สงบรำบับ ไม่อะอะตึงตัง หรือ
 นำหวาดเสียวเหมือนอารมณ์อย่างอื่นมากชนิด. เพียงเท่านั้น
 ก็พอแล้วสำหรับเหตุผลที่ว่า ทำไมจึงทรงระบุให้เลือก
 ลมหายใจ เอามาเป็นอารมณ์สำหรับฝึก.

ที่นี้ ก็มาถึง ความมุ่งหมายของการฝึกในระยะ
 แรกนี้. โดยหลักใหญ่ๆ มีอยู่ว่า ตามกฎของธรรมชาตินั้น
 ถ้าเราต้องการจะให้ความรู้สึกอย่างใด หรือแม้แต่ความรู้อย่าง
 ใด มาประทับใจอย่างแน่นแฟ้นและเป็นไปนานแล้ว เราก็จะ

ต้องมีวิธีฝึกในการที่จะนำเอาเรื่องนั้นมาประทับใจ
 กับใจ ให้แน่นแฟ้นและนานถึงที่สุดนั่นเอง. การทำ
 ดังนั้นไม่มีอะไรดีไปกว่า การทำมันทุกลมหายใจเข้า—ออก หรือ
 มี อาการอย่างกับว่าฝังมันเข้าไปในลมหายใจ เพื่อให้
 ความรู้สึกหรือความรู้^๕นั้น รู้สึกอยู่ใต้อาการทุกลมหายใจเข้า—ออก.
 ที่เราเห็นได้ง่ายๆ เช่น ถ้าเราอยากจะเกลียดใครให้ถึงที่สุด
 ก็ลองเอาความชั่ว หรือความเลวร้ายของเขามา^๕นึกอยู่ทุกลม
 หายใจเข้า—ออกตลอดเวลา ความรู้สึกเกลียดก็^๕จะแน่นแฟ้น.
 ในทำนองที่ตรงกันข้ามก็^๕เป็นอย่างเดียวกัน เช่น อยากจะรัก
 ใครอย่างแน่นแฟ้นก็^๕ลองนึกถึงความดีหรือความน่ารักของ
 บุคคลผู้นั้น^๕อยู่ทุกลมหายใจเข้า—ออกอยู่ตลอดเวลาผลก็^๕จะเกิด
 ขึ้นตามที่ต้องการ. ^๕นี้ใจความสำคัญมันอยู่ตรงที่ว่า ถ้าเรา
 ต้องการจะให้ความรู้สึกอย่างใดฝังแน่นลงไป^๕ในจิตของเรา เรา
 จะต้องฝึกกันถึงอย่างนี้.

ที่^๕นี้เรื่องของเราไม่ใช่เพียงเท่านั้น คือไม่ใช่มีเพียง
 จะให้รักใคร่หรือเกลียดใคร แต่เราต้องการจะให้^๕ความรู้ ความ
 เข้าใจ และความเห็นแจ้ง^๕ทางตลอด ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่
 ควรยึดมั่นถือมั่น โดยความเป็นตัวตน หรือของคนที่ตาม

ให้มาประทับใจอยู่ตลอดเวลา แน่นแฟ้นและเฉียบขาด พอที่จะดับหรือจะทำลาย กิเลส ตัณหา อุปาทาน หรือแม้ว่าอย่างน้อยที่สุดก็บงกกันมันไม่ให้เกิดขึ้นมาได้อยู่ตลอดเวลา; ดังนั้น เราต้องมีวิธีฝึกที่จะทำให้ความรู้สึกในความจริงซ้อนมาประทับใจไว้ตลอดเวลา บทเรียนจึงเกิดขึ้นทันทีว่า เราจะต้องฝึกหัดกำหนดสิ่งที่เราจะต้องการกำหนดให้ได้อยู่ทุกลมหายใจเข้า—ออกกันเสียก่อน.

แต่ว่าในระยะแรกนี้ เราจะไปคว้าเอาสังขารมข้อที่ ว่า ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น มากำหนดอยู่ทุกลมหายใจเข้า—ออกเสียเลยนั้น เราไม่อาจจะทำได้ เพราะมันละเอียดสุขุมและยากเกินไป จะต้องรอไว้ทีก่อน. เราต้องมาเลือกเอาสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ง่ายกว่า มาทำให้สำเร็จประโยชน์ ในข้อที่ว่า ถ้าเราต้องการจะกำหนดสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว เราจะต้องทำให้ได้ และสิ่งที่เหมาะสมในระยะแรกที่สุคนธ์ก็คือ *ตัวลมหายใจ* นั่นเอง. มันเหมาะสมที่สุดก็เพราะว่า มันเนืองอยู่ในกายเราเองแล้ว และมันก็หายใจเป็นระยะเป็นจังหวะอยู่แล้ว จึงเหมาะสมกว่าสิ่งอื่นทั้งหมดที่จะนำมาเป็นอารมณ์สำหรับฝึก. เราเริ่มกำหนดที่ลมหายใจในระยะแรกนี้แต่เพียงความมุ่งหมายอย่างเดียวว่า จะ

กำหนดมันให้ได้ทุกครั้งที่เราหายใจเข้าและออก ไม่ให้สติ (หรือที่เรามักจะเรียกกันว่าจิต หรือตัวเราก็ตาม) ผลหนีออกไปจากลมหายใจนั้นได้; ดังนั้นจึงมีอุบายที่จะสังเกตศึกษาเกี่ยวกับลมหายใจตามที่จำเป็น จนกระทั่งฝึกได้สำเร็จในข้อที่ว่า เราสามารถทำสติให้กำหนดอยู่ที่ลมหายใจเข้า—ออกโดยตรงและได้นานตามที่เรต้องการ. นี้เรียกว่าเราประสบความสำเร็จในขั้นที่จะฝึกจิตของเรา ให้กำหนดอยู่ที่อะไรตามที่เรากต้องการให้กำหนด ได้อย่างแน่นแฟ้นและนานตามที่เรากต้องการ. (รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ พึงศึกษาจากเรื่องอานาปาน สติในตอนที่ว่าด้วยเรื่องนี้)

ที่นี้มาถึง **สิ่งที่เราจะต้องทราบต่อไป.** การฝึกจิตในลักษณะเช่นนี้ เมื่อทำได้ถูกวิธีแล้ว ร่างกายจะร่วงับลงๆ จิตใจก็จะสงบลงพร้อมกันไป ความรู้สึกอันใหม่ที่แปลกประหลาดต่อเราที่สุด ก็จะเกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้น คือ *ความสงบที่เป็นสุขที่ไม่เคยรู้สึกมาก่อน* ชนิดที่ใครไปรู้สึกเข้าก็จะพอใจหลงใหลด้วยกันทั้งนั้น จนกล่าวได้ว่าเป็นยอดสุขของสุขเวทนา ไม่มีสุขเวทนาชนิดไหนจะเสมอเหมือน; แม้ที่สุดแต่สุขเวทนาที่เกิดมาจากกามารมณ์ ก็ไม่อาจจะเปรียบกับสุข

เวทนาประเภทนั้นได้. แต่ข้อที่สัตว์ทั้งหลายไปหลงไหลแต่ใน
 สุขเวทนาของกามารมณ์ ไม่ติดใจในสุขเวทนาประเภทนั้นได้
 ก็เพราะว่าเขาไม่สามารถจะเข้าถึงมันได้โดยเหตุผลมากมายหลาย
 ประการทีเดียว; ดังนั้นเขาจึงไปหลงไหลกันอยู่แต่สุขเวทนา
 ทางกามารมณ์. ถ้าหากว่ามีอำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งทำให้เข้า
 ถึงสุขเวทนานั้นได้ สุขเวทนาทางกามารมณ์ จะกลายเป็น
 ของจีจืดจืด หรือถึงกับน่าขยะแขยงไปที่เดียว; ดังนั้น เคล็ด
 ลับหรือเทคนิคที่จะดำเนินต่อไป ก็เกิดมีหลักขึ้นมาว่า ถ้า
 สามารถเอาชนะสุขเวทนาชนิดที่สูงสุดเสียให้ได้
 จริงๆ แล้ว สุขเวทนาที่ต่ำๆ เตี้ยๆ ร่องๆ ลงมาก็จะ
 หมดปัญหาไปเอง จึงให้มุ่งหมายที่จะพิจารณาสุขเวทนาชั้น
 ยอดให้เห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รวมความว่ามันเป็น
 สักว่ามายา ไม่ควรแก่การยึดถือโดยประการทั้งปวงขึ้นมาให้ได้
 จริงๆ เกิด บรรดาเวทนาทั้งหลายที่จะมีอยู่ที่ร้อยก็พันชนิดก็
 ตาม จะหมดอำนาจไปทันที. ดังนั้นจึงมีวิธีฝึกให้ กำหนดที่
 สุขเวทนานั้นเอง อยู่ทุกกลมหายใจเข้า—ออก แทนที่จะไป
 กำหนดลมหายใจทุกครั้งทีหายใจเข้า—ออก ก็ให้มากำหนดที่
 สุขเวทนานั้น แล้วดำเนินข้อปฏิบัติต่อไปในข้อที่จะพิจารณา

ว่าเวทนาเป็นอย่างไร เกิดขึ้นดับไปอย่างไร มีเหตุ
 บัญญัติปรุงแต่ง และตกอยู่ใต้อำนาจของเหตุบัญญัติ
 นั้นอย่างไร. รวมความก็คือว่า มันเป็นของว่างเปล่าหรือ
 เป็นมายาเท่าไร เท่านั้นเอง; จะได้เกิดความเบื่อหน่ายคลาย
 กำหนดต่อเวทนาทั้งหลาย แม้ว่าจะถือกันว่าเป็นสุขอย่างไร.

แต่ว่า ในขั้นนี้เรายังไม่สามารถที่จะกระทำที่เดียว
 ได้ตลอดสาย จึงมีระชะการปฏิบัติต่อกระษะหนึ่งแทรก-
 แงงเข้ามา คือจะต้องฝึกฝน ด้วยการดูที่ตัวจิตเอง อยู่
 ทุกลมหายใจเข้า—ออก หรือให้เป็นผู้รู้เท่าทัน และใช้ความ
 รู้เท่าทันต่อลักษณะของจิตนั้น เป็นเครื่องมือ สำหรับกำหนด
 เวทนาและธรรมะอื่น ๆ ที่เนื่องด้วยเวทนานั้นให้สูงขึ้นไปตาม
 ลำดับจนกว่าจะถึงที่สุด; เราจึงมีการฝึกการกำหนดจิตอยู่ทุก
 ลมหายใจเข้า—ออก แทนการกำหนดเวทนา ดังจะได้วินิจฉัย
 กันต่อไปในวันหลัง.

ความตายไม่มี

โอวาทของ .

พุทธทาสภิกขุ

ความตาย เป็นภัยใหญ่หลวงที่คุกคามคนธรรมดาสามัญทุกคน. ความตายทั้งทางกายและทางวิญญาณ เป็นจุดรวมของความกลัวทุกชนิด กลัวเสือ กลัวงู กลัวผี กลัวโรค กลัวเจ็บ กลัวถูกออกจากงาน กลัวถูกตัดเงินเดือน กลัวเสียชื่อเสียง กลัวความลำบากยากจน ตลอดจนถึงความกลัวอย่างอื่น ย่อมรวมอยู่ที่กลัวตายตามธรรมดา หรือตายอย่างไม่มีเกียรติเป็นที่น่าอับอายจนตาย ซึ่งเป็นการตายในแง่ทางศีลธรรมหรือทางวิญญาณ. ถ้าเกิดไม่กลัวตายเสียอย่างเดี๋ยวนั้น คนเราก็แทบจะไม่กลัวอะไรเอาเสียทีเดียว และจะเป็นอยู่ด้วยจิตใจที่สงบเย็นแสนที่จะเย็น เพราะฉะนั้นการชำระสะสางปัญหายุ่งยากอันเกี่ยวกับความตาย หรือการทำให้ความตายกลายเป็นสิ่งที่ไม่มีความหมายไปเสียก็ตาม ย่อมเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่าง

ยิ่ง. ถ้าใครทำได้ถึงที่สุด ก็จะทำให้ชีวิตนี้ มีแต่กำไร ไม่มี
ทางขาดทุนเลย.

ผู้ที่รู้สึกว่ “ความตายไม่มี” นั้น นับว่าเป็นคน
มีบุญอย่างสูงสุด เราจะทำอย่างไรกันเล่า ความตายจึง
ไม่มี หรือมีค่าเท่ากับไม่มีสำหรับเรา?

ความรู้สึกว่ “ความตายไม่มี” นั้น อาจมีได้
หลายลักษณะด้วยกัน หรือมีทางเกิดมาจากเหตุต่าง ๆ กัน
แต่ก็ล้วนทำให้ไม่มีทุกข์ได้ด้วยกันทั้งนั้น ตามมากตามน้อย
ต้นลึกหนาบางกว่ากัน; ทั้งนี้ยอมแล้วแต่ว่า มูลเหตุที่ทำให้
เกิดความรู้สึกอันนั้นมีอะไรเป็นมูลฐานที่แท้จริง คือมาจาก
สัมมาทิฏฐิ หรือมิจนาทิฏฐิ และแม้ว่าจะมีมูลมาจากสัมมาทิฏฐิ
แล้วก็ตาม ก็ยังมีความต้นลึก หนาบาง สูงต่ำกว่ากันเป็น
ระดับ ๆ ไป อยู่นั่นเอง.

โจรใจนกาง หรือสัตว์ที่กำลังเมามันด้วยโทสะ หรือ
ราคะก็ตาม ย่อมไม่รู้สึกในความตาย ไม่กลัวตาย และตายลงไป
ได้อย่างไม่มีความทุกข์. ข้อนี้เอง เป็นการง่ายที่แม่ทัพหรือ
ขุนพลอาจจะปลุกกำลังใจทหารหนุ่มของตน ไม่ให้กลัวตายได้

โดยง่ายตายที่สุด : ปลุกด้วยราคะหรือโลภะ ในการที่จะปล้น
 เอาสตรீมาเป็นของตน, หรือด้วยความเห็นแก่ประโยชน์ของ
 ประเทศชาติ บรรพบุรุษ หรือเกียรติของตนเองก็ตาม; ปลุก
 ด้วยโทสะ คือจี้ให้ความโกรธแค้นอาฆาตพุ่งขึ้นมาจนถึงจุด
 เคียดก็ตาม; ปลุกด้วยโมหะโดยให้มัวเมาในทฤษฎีบางอย่าง
 เช่นความตายไม่มี เพราะอาตมันเป็นสิ่งไม่ตาย หรืออาตมัน
 ไม่อาจถูกฆ่าแล้ง หรือทำให้เปลี่ยนแปลงก็ตาม; ทั้งหมดนี้
 ล้วนแต่ทำให้รู้สึกไม่กลัวตาย หรือความตายไม่มีด้วยกันทั้งนั้น;
 หากแต่ว่าความรู้สึกเช่นนี้ยังหนาไปด้วยกิเลส หรือมิจนาคิฏฐิ
 ตามมากตามน้อยนั่นเอง.

เราควรจะพิจารณากันถึง “ความตายไม่มี” ที่
 ละเอียดประณีตซุ่มซิ่นกว่านี้ เพื่อความตายที่ไม่ตายที่เยือก
 เย็น ไม่เป็นของร้อนเลย กันต่อไป.

โดยอาศัยสัมมาทิฏฐิ แม้ที่ยังเป็นโลกียะ คือความ
 เชื่อกรรมว่า บุญมี บาปมี ชั่วมี ดีมี นรกมี สวรรค์มี ตั้ง
 เป็นต้น ก็สามารถทำให้เกิดความแน่ใจ ในการที่จะเป็นผู้ที่มี
 ความรู้สึกว่า ตนเป็นคนที่ได้ทำสิ่งต่างๆไว้ดีแล้ว สำหรับต่อ

สู่กับความตาย หรือการไปสู่ปรโลก. ความตายเป็นเพียง
“การเปลี่ยนแปลงที่ดึกดำบรรพ์กว่าเดิม” สืบไปเท่านั้น ไม่มี
 อะไรที่น่ากลัว; ย่อมเป็นการดีกว่าที่จะทนทรมานอยู่ในร่าง
 อันคร่ำครว่ หรือเจ็บป่วยนำทุเรศนั้นเป็นไหน ๆ ตลอดเวลาที่
 ผลกรรมหรือบุญบาปยังมีอยู่ เรายังต้องเวียนว่ายไปไม่มีที่
 สิ้นสุด, เรามีโอกาสที่จะทำให้ดีหรือสูงยิ่งขึ้นไป โดยอาศัย
 ร่างกายใหม่ที่ดึกดำบรรพ์กว่าเก่า และจิตใจใหม่ที่ดึกดำบรรพ์กว่าเก่า **การตายจึง
 เป็นเพียงการเล่นชั้นให้สูงขึ้น** ของผู้ที่มีความดีอัน
 ตนได้กระทำไว้แล้วจริงๆ

เมื่อบุคคลนั้น มีความรู้สึกอยู่แต่ความดี ความงาม
 ความถูกต้อง หรือความยุติธรรมเป็นต้นของตน อย่างโชติช่วง
 อยู่ภายในใจแล้ว; เขาก็ลืมร่างกาย ลืมความตายเสียโดยสิ้น
 เชิง. ยังคงเด่นอยู่ในใจ แต่ธรรมที่ตนยึดถือเอาเป็นตัวตน
 แล้วเกิดความรู้สึกว่า ตนไม่มีความตายเอาเสียจริงๆ ร่างกาย
 กลายเป็นสิ่งที่เล็กน้อยเกินไปหรือถึงกับเป็นสิ่งที่มิได้มีอยู่ มี
 อยู่แต่จิตใจที่ประกอบด้วยธรรมอันไม่รู้จักตาย จึงไม่มีความ
 กลัวตาย หรือมีปัญหาใดๆ อันเกี่ยวกับความตายทั้งหมดทั้ง
 สิ้น; โรคภัยไข้เจ็บก็เกิดกลายเป็นของไม่มีความหมายไปตาม;

ในที่สุกบุตรภรรยา ก็กลายเป็นสิ่งที่ไม่ต้องห่วงใยหรือไม่มี
 น้ำหนักกดทับจิตใจ แม้ในขณะที่จะต้องแตกดับจากกัน,
 เพราะความตายก็ **“ไม่มี”** สำหรับเขาเหล่านั้นด้วย. ความรู้
 สึกเช่นนี้อาจเกิดมีได้ ทั้งในกรณีที่เกี่ยวข้องกับลัทธิศาสนา และ
 ไม่เกี่ยวข้องกับลัทธิศาสนา. แต่เมื่อเกิดเป็นผลดี และมีคนนิยม
 ทำตามมากขึ้น ก็ย่อมจะกลายเป็นลัทธิศาสนา หรือลัทธิใด
 ลัทธิหนึ่งขึ้นมาเอง.

เนื่องจากจิตเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน มันจึงเปลี่ยนไป
 ตามสิ่งที่แวดล้อม. สิ่งแวดล้อมที่กล่าวมานั้น ก็ไม่มีอะไรมาก
 ไปกว่าความคิด ความรู้ และความเชื่อที่ได้รับเพิ่มมากขึ้นทุก
 วันจนกว่าจะแตกดับ สิ่งแวดล้อมเหล่านั้นเองที่นำจิตไปสู่ความ
 เป็นมิจฉาทิฏฐิ หรือสัมมาทิฏฐิในระดับต่างๆ กัน สัมมาทิฏฐิ
 แต่ละระดับ ก็เป็นอุบายทำจิตให้ประสบความสำเร็จราบรื่นได้โดย
 ควรแก่ระดับของตน ๆ ในเมื่อมิจฉาทิฏฐิทำให้เกิดได้แต่ความ
 บ้าหลังระส่ำระสายหรือบ้ำบั่นเป็นอย่างสูง. **เมื่อจิตได้รับ**
อุบายที่ดี ในทางความเชื่อ หรือทางสติปัญญา ก็ตาม
 ก็**สามารถทำให้เอาชนะการคุกคามของความตายได้**
 โดยไม่ต้องสงสัยเลย

อุบาย เป็นเครื่องเรื่องปัญญา ที่สามารถทำจิตให้อยู่เหนือความตาย โดยเด็ดขาดจริงๆ นั้น ต้องเป็นเรื่องสังขธรรม หรือปรมัตตธรรมโดยตรง และถึงที่สุดด้วย. ฉะนั้นจึงตกเป็นหน้าที่ของสัมมาทิฏฐิ ชั้นที่เป็นโลกุตตระ หรือโลกุตตรปัญญา ที่สามารถมองเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือสุญญตา อยู่โดยประจักษ์

การเห็นความเป็นอนัตตาของนามรูป ได้ทำให้เห็นความไม่มีตัวตนของจิตเอง มีแต่นามธรรม ซึ่งสักว่าเป็นธรรมชาติธรรมดาคงอยู่คู่กับรูปธรรม ซึ่งก็ไม่มีตัวตนอันแท้จริงยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก

ความเกิดขึ้นเป็นเพียงกระแสของการไหลเวียนเรื่อยไปจนกว่าจะหมดเหตุหมดปัจจัย เราเข้าใจว่ามีคน เราที่เกิดที่ตาย ก็เพราะความเข้าใจผิดในขั้นนี้, แม้ที่สุดแต่ความเกิดขึ้นของจิต ซึ่งโดยปรมัตต์ จัดเป็นการเกิดตายที่ถูกต้องนั้น ก็ยังมีใช้การเกิดการตายอยู่นั่นเอง เป็นเพียงการไหลเวียนของสิ่งที่เป็นเพียงธรรมชาติเพราะอำนาจของเหตุปัจจัย

ความหมดเหตุหมดปัจจัยแห่งการไหลเวียนที่แท้จริง มีมูลมาจากการเห็นสุญญตา ก็คือความที่

นามรูป หรือสิ่งทั้งปวง เป็นของว่างจากตัวตนโดยสิ้นเชิง. ข้อ^๕นี้ทำให้เห็นความไม่มีการเกิด ไม่มีใครเกิดมาเสียตั้งแต่แรกแล้ว จะมีใครตายได้อย่างไร เพราะฉะนั้นความตายจึงไม่มี. เพราะว่าการเกิด หรือการตั้งอยู่อย่างไร ก็มีได้มี, การเห็นอย่าง^๕นี้ ไม่เพียงแต่ทำให้การเกิดการตายตามความหมายธรรมดา หมคความหมายไปอย่างเดียว แต่ได้ทำให้ความเกิดดับของจิตที่กำลังเกิดอยู่ พลอยหมคความหมายไปด้วย จิตจะเกิดดับอยู่อย่างไร ก็ไม่มีความรู้สึกที่เราคิด เรารู้สึก เราตีใจ เราเสียใจ หรือเราทุกข์ เราสุข ในที่สุดแล้วความรู้สึกว่าความตายจะมีมาแต่ไหน. การเห็นสัจธรรมทำให้ไม่มีตัวตนเราหรือตัวตนของใครเลย มีแต่ “*สทุทธมมา ปวตฺตนฺติ—ธรรมชาตฺถิ ลัน ๗ ไหลไป*” จิตไม่มีความรู้สึกที่เราเกิดขึ้น เรามีอยู่เราดับไป ฉะนั้นจึงไม่มี “**ความตาย**” ความตายไม่มีสำหรับจิตที่มองเห็นสัจธรรมอย่างถูกต้อง

ทำไมจึงต้องใช้คำว่า “**อย่างถูกต้อง**” ^๕นี้เพราะเหตุว่าสัจธรรมที่ไม่ถูกต้อง ก็เป็นนิมิจจาภิภูริอยู่บางอย่างหรือไม่ตรงตามหลักของพระพุทธศาสนาก็ยังมีอยู่. ลัทธิบางลัทธิถือว่า จิตเป็น “**สิ่งอมตะ**” คือไม่รู้จักตาย ตายแต่ร่าง

กาย แล้วจิตไปหาร่างกายเอาใหม่ ลัทธิเช่นนี้ไม่ใช่พุทธศาสนา และขัดต่อหลักที่จะพูดว่ามีแต่การเกิด และการตั้งอยู่ แล้วจะให้มันไม่มีดับ หรือตาย; นั่นน่าขบขัน จิตก็เวียนไปในวงของการเกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป เรื่อยไปจนกว่าจะหมดเหตุหมดปัจจัยก็แล้วกัน ตลอดเวลานั้น ไม่มี “เรา” สักขณะเดียว. เมื่อเห็นความไม่มีเราอย่างนั้นแล้ว จิตจะดับหรือกายจะดับไปชั่วขณะหนึ่ง ตามอำนาจของความเปลี่ยนแปลง ความตายก็เป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่ดี เพราะความตายเป็นเรื่องของสิ่งที่เรียกว่า “เรา” ต่างหาก

สำหรับสิ่งอมตะนั้น หาใช่จิตไม่ มันเป็นสิ่งธรรมชาติธรรมดาฝ่ายตรงกันข้ามอีกฝ่ายหนึ่ง และจะเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ ต่อเมื่อจิตหมด “เรา” แล้วจริงๆ เท่านั้น เพราะมองเห็นสิ่งสิ่งนี้เอง ที่ทำให้ย้อนมองเห็นชัดฝ่ายข้างนี้ว่า จิตไม่ใช่ตัวของจิต หรือของใคร; จิตเป็นเพียงธรรมชาติฝ่ายที่ไหลเวียน ในเมื่อสิ่งอมตะเป็นธรรมชาติฝ่ายที่ไม่ไหลเวียน ในพุทธศาสนาจึงไม่มีจิตอมตะ อย่างจะมีได้ก็แต่เพียงจิตที่รู้แจ้งในสิ่งซึ่งเป็นอมตะ แล้วตัวจิตเองก็หมดความเป็นตัวเรา เพราะจิตกลายเป็นเพียงธรรมชาติไปเหมือนกับสิ่งทั้งหลาย

ทั้งปวง โดยเสมอกัน. **จิตที่ลุ่มถึงความรู้อันสูงสุด** เช่นนี้
 ย่อมรู้ว่า **“ความตายไม่มี”** โดยแท้จริง และแถมยังรู้จัก
“สิ่งที่ไม่รู้จักตาย” จริงๆ อีกด้วย แล้วความตายจะมีมา
 ไฉน ?

บทความนี้ อาจจะต้องเก็บไว้อ่านเล่นเวลาตีงัก
 จึงจะเป็นผลดีก็เป็นได้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังจะต้องคิดทบทวน
 กันหลายหน หรือถึงกับทบทวนเรื่อยๆ ไป ไม่มีหยุดจนกว่า
 จะเห็นว่า **“ความตายไม่มี”** แล้วโดยแท้จริง. ทั้งนี้เพราะ
 ว่า ความรู้สึกที่ **“ความตายไม่มี”** นั้น มีอยู่หลายชั้นหลาย
 ระดับ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น. มันมาจากความบ้าเลือด
 บ้าบิ่นก็เป็นได้, มาจากมิจนาคิฏฐิเรื่องอนัตตาก็ได้, มาจาก
 ความเชื่อที่ตึงตึงที่สุดก็ได้. และมาจากสัมมาทิฏฐิชั้นโลกียะ
 หรือโลกุตระก็ได้ แล้วแต่กรณี และให้ผลต้นลึกหนามบาง
 ต่าง ๆ กัน

ความตายไม่มี ต่อเมื่อความเกิดไม่มี ความ
 เกิดไม่มีก็เมื่อตัวเราไม่มี ถ้าผิดจากหลักอันนี้ ก็เป็นเพียงความ

ตายที่ไปซ่อนเร้นหลบมุมอยู่ในที่แห่งใดแห่งหนึ่งเท่านั้นเอง
หาใช่ **“ความตายไม่มี”** อย่างแท้จริงไม่; ยังไม่อาจจับ
ทุกข์ได้โดยเด็ดขาดเลย. **“ตัวเรา”** คู่กับ **“ความเกิด”**,
“ความเกิด” ก็ต้องคู่กับ **“ความตาย”** หมดตัวเราจริง ๆ
เท่านั้น ความตายจึงจะไม่มีอย่างแท้จริงเช่นเดียวกัน.

รสแห่งความเปลี่ยนแปลง

สันดานจิต ชอบเวียน เปลี่ยนเสมอ
มันเฝ้าเพื่อ หาใหม่ ใฝ่กระสัน
จะเปลี่ยนรส เปลี่ยนที่ เปลี่ยนสิ่งอัน
แวดล้อมมัน เปลี่ยนเวลา เปลี่ยนอารมณ์

รสของความ เปลี่ยนแปลง แผงเจืออยู่
จึงได้ดู เป็นรส ที่เหมาะสม
เป็นรสแห่ง อนิจจัง ช่างลับลม
ไม่รู้ถึง จึงงม ว่าเลิศดี ๆ

พุทธทาสภิกขุ

พระกัมมารคือใคร

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมบรรยายภาคอาสาฬหบูชา
ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม
วันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคอาสาฬหบูชา
เป็นครั้งที่ ๕ ในวันนั้นน น อตมาที่ยังกล่าวด้วยเรื่องใคร
เป็นอะไรต่อไปตามเดิม โดยเฉพาะในวันนี้จะกล่าวโดย
หัวข้อคือ พระกัมมารเป็นอะไร ต่อจากการบรรยายครั้ง
ที่แล้วมา ที่พูดถึงโดยหัวข้อว่า พระพุทธเจ้านั้นคือใคร

ทำไมถึงต้องพูดถึงเรื่อง พระกัมมาร นี้ก็เพราะว่าเป็น
สิ่งที่ท่านทั้งหลายเกี่ยวข้องกันอยู่กับสิ่งทั้งสองนี้ และกำลังเป็น

บัญญัติอยู่ทั่วไป เรียกว่าเป็นของธรรมดาในชีวิตประจำวันก็ได้
 สิ่งที่เราเรียกว่า มาร นั้นแหละคือสิ่งที่เป็นปัญหา ถ้ามันเป็น พระ
 ไปเสียก็ดีไป ไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้าเกิดเป็น มาร ขึ้นมาก็ทำให้
 เป็นทุกข์ เป็นบ้ำใจเหมือนกับคนบ้ำ ทุกคนทนไม่ได้ ย่อม
 กระทบกระวายเมื่อเกิดสิ่งที่เรียกว่ามารขึ้นมา แล้วก็รู้จักเรียกชื่อ
 สิ่งนั้น ๆ ว่ามาร ทั้งที่ไม่รู้ว่ามารที่แท้จริงนั้นคืออะไร มันจึงไป
 คำมาร โกรธมาร ซึ่งที่แท้ตัวเองแหละมันสร้างมารนั้นขึ้นมา
 ถ้าตัวเองไม่สร้างขึ้นมา มานั้นก็ไม่มี ถ้าเรารู้จักมารกันเสียบ้าง
 ไม่สร้างมารขึ้นมา ชีวิตนี้ก็ระบรื่นเป็นสุข โลกนี้ก็ระบรื่นอยู่
 เพราะมันไม่มีมาร

อาตมาเห็นว่าเป็นเรื่องที่ทุกคนควรจะรู้จัก ในฐานะ
 เป็นเรื่องธรรมดาสามัญเป็นประจำวันด้วยเรื่องหนึ่ง เมื่อพูดถึง
 พระกับมาร มันก็เลยไปถึงเรื่อง พระเป็นเจ้ากับช่าตาน แล้ว
 ก็ลงมาถึงเรื่อง มิตรกับศัตรู มันอยู่ในพวกเดียวกัน ท่านลอง
 คิดดูให้ดี หรือว่า ความราบรื่นกับอุปสรรค ความราบรื่นก็
 เหมือนกับพระ ความเต็มไปด้วยอุปสรรคก็เหมือนกับมาร เรา
 ผจญกันอยู่กับสิ่งทั้งสองนี้ พระกับมาร พระเจ้ากับช่าตาน
 มิตรกับศัตรู ความราบรื่นกับสิ่งที่เป็นอุปสรรค

ถ้าเราไม่รู้จักแก้ไขป้องกัน มันก็จะมีมากเกินไปจนเป็นบ้า แล้วคนก็เป็นบ้ามากเหลือที่จะมากแล้ว เพราะสิ่งที่เรียกว่ามารที่เขาต้อนรับไม่เป็นนี่เอง แล้วคนก็กำลังจะเป็นบ้ากันอยู่อีกมากหรือบ่อย ๆ เพราะสิ่งที่เรียกว่า มาร นี้ด้วยอีกเหมือนกัน ฉะนั้นขอให้สนใจกันพิเศษสักหน่อย ในการที่จะรู้จักสิ่งที่ทำให้คนเป็นบ้าถึงกับตายก็มี แล้วกำลังหาความสงบสุขกันอยู่ไม่ได้เป็นส่วนมาก นี่เรื่อง พระกัมมาร จึงเป็นเรื่องที่ต้องเอามาพูดกัน

ในชั้นแรกเราจะพูดกันโดยตัวพยัญชนะหรือตัวหนังสือก่อนว่า คำว่า พระ นี้แปลว่า ศิหรือประเสริฐ ส่วนคำว่า มาร มันก็แปลว่า สิ่งที่ทำลายล้าง มารถือกันว่ามาจากคำว่า ความตาย มารคือสิ่งที่ทำให้ตาย ผู้ประหาร แต่แท้ที่จริงนั้นเรื่องประหารเสียให้ตายนี้ ไม่น่ากลัวอะไร ที่ลำบากมากก็คือมาทำให้เกิดเป็นอุปสรรค คือทำให้ประโยชน์ของบุคคลนั้นตายไป โดยที่บุคคลนั้นไม่ต้องตาย บุคคลนั้นมันยังอยู่ แต่เมื่อประโยชน์หรือความดีของเขาถูกประหารให้ตายไปเสีย เขาก็มีอาการเหมือนกับคนบ้า หรือว่าได้เป็นบ้าไปจริง ๆ มันเป็นเรื่องละเอียดอยู่มาก ขอให้สังเกตดูให้ดี นี่เมื่อกล่าวตามตัวหนังสือ พระ ก็แปลว่า สิ่งที่ตีที่ประเสริฐมาร ก็คือ สิ่งที่ทำลายล้าง หรืออุปสรรคของสิ่งที่มนุษย์

ปรารถนา ว่าโดยอรรถโดยความหมาย มันก็พูดได้ตรง ๆ ว่า
 มาร คือสิ่งที่เป็นอุปสรรค โดยพหุคินัยก็คือสิ่งที่มีอยู่ทั่วไปใน
 ชีวิตประจำวัน เรารู้จักกันแต่เรื่อง มารที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
 เสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วน มารที่เกี่ยวกับตัวเองนั้นไม่ได้สนใจ
 หรือเกอบจะไม่รู้จัก

มารผจญพระพุทธเจ้าหลายครั้งหรือหลายสิบครั้ง
 และครั้งที่รู้จักกันมากที่สุดก็คือครั้งที่ออกบวชและในขณะที่
 ที่จะตรัสรู้ เมื่อคืนที่จะออกบวชตามตำนานก็ว่า มีพญามาร
 มาสกัดหน้าห้ามไว้ว่าอย่าไปบวช เพราะว่าจะได้เป็นจักรพรรดิ
 ครองโลกในทิศทั้งปวงอยู่ในไม่กี่วันนี้แล้ว พระพุทธเจ้าก็ยัง
 ไม่เชื่อแล้วออกไปจนได้ และเมื่อขณะที่จะตรัสรู้ก็ได้ผจญ
 กับมารอันใหญ่หลวงที่เรียกว่า ผจญมารแล้วชนะมาร ตาม
 ตำนานนั้นก็ว่า เป็นมารที่มาจากสวรรค์ชั้นสูงสุดของกามาวจร
 คือสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ที่เป็นเรื่องสูงสุดของกามารมณ
 โดยความหมายจากตัวหนังสือก็มีว่าอย่างนี้

แต่โดยความหมายในภาษาธรรมมันยังมีลึกไปกว่านี้
 ซึ่งมีผู้วินิจฉัยกันว่า ความคิดนี้รู้สึกประเภทฝ่ายต่ำฝ่ายที่จะถึงไป
 หากความต่ำนั้นเอง เรียกว่า มาร เช่นว่ากำลังออกบวช ก็มีมาร

มาห้ามว่าอย่าออกบวช นี่ก็คือความรู้สึกละสังเกตุขณะหนึ่งเพียง
 ครั้งเดียวว่า อยู่เป็นจักรพรรดิอาจจะดีกว่า หรือว่าเมื่อครั้งที่จะ
 ทรยศอยู่หยก ๆ แล้ว ก็ยังมีมารขั้ปรมิถิตวสวัตติ ซึ่งมีอำนาจ
 มาก รู้ได้จากรูปภาพที่เขาเขียนหรือบรรยาย สำหรับมารในชั้นนี้
 ว่าขี้ขางที่คุ้ย่าย มีผลกายมากมายทุกอย่าง ที่มารบกวนพระองค์
 นี้ในความหมายในภาษาธรรมก็หมายถึงความหวนระลึกถึงความสุข
 สูงสุด ที่สัตว์ในโลกนี้จะได้รับจากกามารมณ์ แม้จะเป็นความ
 ละสังเกตุความหวนระลึกนึกถึงสักแวบหนึ่งเท่านั้น ก็ยังถือว่าเป็น
 มารได้

มารนี้คือความรู้สึกประเภทที่ตรงกันข้าม ที่อาจจะเกิด
 ขึ้นมาแม้สักแวบหนึ่ง เพื่อต่อต้านความรู้สึกที่เป็นความประสงค
 มุ่งหมายอันแท้จริง ตามตำนานในภาษาคนก็เขียนให้เป็นยักษ์
 เป็นมารมาผจญพระพุทธเจ้า แต่ความหมายในทางภาษาธรรมนั้น
 คือความรู้สึกในภายใน จะเล่ามันก็ค่อนข้างจะยืดยาว เป็นวิธี
 ของการที่จะสืบต่อข้อความเหล่านี้ คือในสมัยครั้งพุทธกาลนั้น
 ไม่มีหนังสือที่จะบันทึก เขาสอนกันด้วยปากและยังต้องการให้อยู่
 ยืดยาวมา ก็ต้องการจะสลักในหินสลัก เมื่อหนังสือไม่มีใช้
 ก็ต้องทำให้เรื่องราวนี้เป็นรูปภาพ เมื่อต้องทำให้เป็นรูปภาพมัน
 ก็เกิดปัญหาขึ้นมาว่า มันเป็นแต่เพียงความรู้สึก จะทำให้เป็น

รูปภาพขึ้นมาอย่างไร เขาก็ต้องประติษฐานภาพให้มันตรงกับลักษณะ หรือความหมายของความรู้สึกนั้นๆ เพราะฉะนั้น รูปพญามารก็ต้องให้ตรงกับความหมายของความรู้สึกที่สูงสุด จึงได้ไปเอารูปมารในชั้นปรณิมิตวสวัตติมา เป็นต้น แล้วเสนามารก็ทำให้มีรูปร่างหน้าตาอย่างนั้นอย่างนี้ สมตามชื่อของความรู้สึกที่เล็ก ๆ ลงมา เรียกว่าเสนามาร

ข้อนี้จะเข้าใจได้ง่ายเมื่อไปพิจารณาจากหินสลักที่สถูปสาญจี ซึ่งก็ได้จำลองมาไว้ที่ตึกหลังนั้นไปดูได้ทุกเมื่อ ว่าหน้าตาของเสนามารแต่ละคนเป็นอย่างไร หัวหน้ามารสลักเป็นภาพอะไร ในทุกอิริยาบถของหัวหน้ามารก็มีผู้หญิงกับเด็กคนหนึ่งชนาบข้างอยู่เสมอ เสนามารมีหน้าตาหน้าเกลียดน่ากลัวต่าง ๆ กันตามชื่อของกิเลส ซึ่งดูจะมุ่งหมายเอาเรื่องของสังโยชน์ ๑๐ ประการเป็นหลัก นั่นคือความจำเป็นที่จะต้องสลักเป็นรูปภาพ เขาก็เลยคิดหาภาพ จึงไปได้ภาพอย่างนั้นมา หินสลักเหล่านี้ได้สลักขึ้นตอนแรก ๆ ตั้งแต่ยังไม่มีการพุทธประวัติ ไม่มีการเขียนพุทธประวัติ ล่วงมาถึง พ.ศ. ๑๐๐๐ จึงจะเขียนคัมภีร์พุทธประวัติ แล้วก็เขียนไปตามหินสลักเหล่านี้ ฉะนั้น เรื่องมันจึงตรงกันในคัมภีร์พุทธประวัติก็ดี ในหินสลักนั้นก็ดี แต่ขอให้รู้ไว้ด้วยว่าภาพหินสลักนี้ ได้สลักไว้ก่อนการเขียนเป็นตัวหนังสือตั้ง ๕๐๐-๖๐๐ ปี

นี่เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดภัยหรือมาร ในรูปแบบที่เป็นบุคคลอย่างที่เรารู้จักทั่วไป แล้วก็เข้าใจเสียเพียงเท่านั้น ไม่ระลึกนึกถึงสิ่งที่เรียกว่ามารอันแท้จริง คือความรู้สึกอันเลวร้ายในจิตใจของคน ก็เลยมุ่งหวังแต่มารภายนอก นั่งรอนั่งคอยแต่มารภายนอกที่มีหน้าตาเป็นยักษ์เป็นมารอย่างนั้น เมื่อโรมันจะมาสักที่มันก็ไม่มาสักที่ ส่วนมารในหัวใจที่เบียดเบียนขยี้หัวใจอยู่ทั้งวันทั้งคืนนี้ไม่รู้จัก นี่จะเรียกว่าเป็นคนโง่หรือคนฉลาด ก็คิดเอาเอง นี่เรียกว่าโดยอรรถะหรือความหมายแล้ว และเมื่อกล่าวโดยภาษาธรรมด้วยแล้ว สิ่งทีเรียกว่า มาร ก็คือความรู้สึกคิดนึกประเภทที่เป็นของตรงกันข้ามจากความรู้สึกฝ่ายดี หรือที่เป็นอุปสรรคแก่การที่จะทำความดี

ทีนี้ ครั้นมาถึงความรู้สึกของคน คนรู้จักพูดคำคำนี้ว่า พระว่ามารเป็น แล้วก็เอามาใช้กับเรื่องของตน สิ่งใดไม่ตรงกับความรู้สึกของตน หรือขัดขวางต่อความปรารถนาของตน ก็เรียกว่ามารไปเสียหมด จนกระทั่งวันคืนนี้มันเต็มไปด้วยมาร เช่นอย่างว่าฝนตกลงมา คนที่ไม่ต้องการฝนก็เรียกฝนนี้ว่ามารมาขัดคอ หรือเขาต้องการจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง เกิดอะไรขึ้นมาขัดขวางเสียก็เรียกว่ามาร เพราะฉะนั้น มารจึงมีเต็มไปหมดแล้วบางทีสิ่งเดียวกันก็ถูกหาพร้อมกันไปทั้งสองอย่าง เช่นว่า

ฝนตกลงมา คนหนึ่งมันไม่ต้องการมันก็เรียกว่าเป็นมาร เพราะมันจะตากผ้าตากของ ส่วนอีกคนหนึ่งมันต้องการจะทำนา มันก็ว่าฝนนี้เป็นพระมาโปรด ทำไมฝนอย่างเดียวกันแท้ ๆ ได้เกิดความหมายเป็นพระหรือเป็นมารในระหว่างคนสองพวกนั้นขึ้นมาได้

ขอให้ท่านทั้งหลายสังเกตดูให้เข้าใจ แล้วในที่สุดก็จะรู้จักอย่างลึกซึ้งหรือถูกต้องจริง ๆ ว่า สิ่งที่เราเรียกว่ามารนั้นคืออะไร และมารนั้นมันมีอยู่ในรูปต่าง ๆ กัน เช่นเวลาเกิดไม่พอขึ้นมา ก็หาว่าเวลานั้นเป็นมารเสียแล้ว คนที่อยากจะทำอะไรให้ดีเต็มที ให้ได้เต็มที เกิดเวลาไม่พอขึ้นมา เวลานั้นก็ถูกหาว่าเป็นมารเสียแล้ว ไม่รู้ว่ามารนั้นคือความโง่ที่สิงอยู่ในหัวของตัว ไปโทษว่าเวลาเป็นมารอย่างนี้ก็มี หรือว่าเป็นคนมีระบบประสาทไม่ดี ชีขลาดซึกกลัวมีความกลัวอยู่เรื่อย รบกวอนอยู่ตลอดเวลา ความกลัวนั้นก็กลายเป็นมารเสียแล้ว มีความกลัวรบกวอนหลอกหลอนอยู่ตลอดเวลาทั้งวันทั้งคืน นี่ไม่รู้ว่ามารนั้นคือ สิ่งที่ความรู้สึกของตัว สร้างขึ้นมาจนเกิดกลัวอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะก็มักเป็นเรื่องกลัวตาย กลัวเจ็บ กลัวไข้ทั้งนั้น

อุปสรรคใด ๆ ก็ดี มีอยู่มากมายหลายร้อยหลายพันเรื่อง ล้วนแต่ถูกกล่าวหาว่าเป็นมาร ในชีวิตประจำวันจึงมีมารอยู่มาก

แม้จะเดินสะตูดก้อนหินเล็ดจิกไป มันก็โกรธก้อนหินในลักษณะ
 ที่ว่าเป็นยักษ์เป็นมารเป็นอุปสรรค แต่ตัวเองเป็นยักษ์เป็นมาร
 เสียเองนั่นไม่คู่

ที่เป็นเรื่องสูง ๆ ชื่นมา ยังมีอีกมาก คือชื่นมาใน
 ระหว่างสังคมในระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เกิดเป็นยักษ์เป็นมาร
 เพราะประโยชน์มันขัดกัน แม้ที่สุดแต่ลูกสาวกับแม่ ลูกสาวเขา
 ไปรักผู้ชายคนใดคนหนึ่งแล้วแม่มันไม่ชอบ ห้ามเสีย ลูกสาวก็
 ต้องเห็นว่าแม่เป็นมาร ลูกชายก็เหมือนกัน มันรักผู้หญิงที่พ่อ
 มันไม่ชอบ มันก็ต้องถือว่าพ่อเป็นมาร อย่างนี้มีอยู่ทั่วไปหรือ
 หาไม่ ท่านทั้งหลายก็ลองพิจารณาตนเอง ยิ่งคิดยิ่งพิจารณาก็ยิ่ง
 เห็นว่า สิ่งที่เรียกว่ามารนั้นมันเต็มไปหมด หรือพระเนรมัน
 หมกมุ่นอยู่แต่เรื่องความชั่วความเลว มันอยู่ไม่ได้ ผ่าเหลือ
 มันร้อนมันก็โทษว่ามารอีกแล้ว ที่จริงก็คือความโง่ของเขาเอง
 แล้วมันสร้างมารชื่นมา

ถ้าท่านสังเกตดูทุกเรื่องทุกราวแล้วก็จะรู้ว่า สิ่งที่
 เรียกว่ามารนั้นเป็นเพียงความรู้สึกภายใน มันสร้างให้เกิดความ
 รู้สึกหรือความหมายแก่สิ่งหนึ่งสิ่งใด ในลักษณะที่เป็นอุปสรรค
 ต่อกิเลสนั้น ส่วนใหญ่มันเป็นอย่างนี้ รู้จักกิเลสก่อน แล้วรู้จัก

ว่ากิเลสมันต้องการอะไร ถ้าความรู้สึกใตมันเกิดขึ้นตรงกันข้าม
ไม่อำนวยแก่กิเลสแล้ว กิเลสมันก็จะรู้สึกว่ามันเป็นมารไปเสีย
๕ ๕
ทั้งนั้น

ทีนี้ ถ้าจะให้ละเอียดในชั้นปรมาตม์ หรือในชั้นที่มี
ความหมายลึก จะมองเห็นได้ไม่ยากเลยว่าสิ่งที่เรียกว่ามารนั้น
มันเกิดมาจากความอยากที่เรียกว่า ตัณหา คือความอยากด้วย
อำนาจของอวิชาทั้งนั้นแหละ อตมาใช้คำว่า ทั้งนั้นแหละ นะ
คือว่าทุก ๆ อย่างทุกเรื่องเลย เรื่องก็ไปตรงกับหลักเกณฑ์ทาง
อริยสัจทั้งสี่ ที่ว่าความทุกข์เกิดมาจากตัณหา คำนี้มีความหมายมาก
ในเรื่องนี้ก็เอามาใช้ได้เหมือนกันว่า สิ่งที่เรียกว่ามารนั้นก็ยังเกิด
มาจากตัณหา ถ้าผู้ใดไม่มีตัณหาผู้นั้นไม่มีมาร ผู้ใดมีตัณหาผู้นั้น
จะมีมาร มีตัณหามากมายเท่าไร ก็จะมีมารมากขึ้นเท่านั้น
ถ้ามีตัณหาความต้องการด้วยอำนาจอวิชาหุยมหิมไปหมด มันก็
จะมีมารหุยมหิมไปหมดด้วยเหมือนกัน เพราะสิ่งที่เรียกว่ามาร
นั้นมันเกิดมาจากตัณหาคือความอยาก ถ้าไม่มีอยากคือไม่มีตัณหา
แล้วมารเกิดไม่ได้ มารมันมีไม่ได้ ฉะนั้น มารมันเกิดหรือตั้งตัน
ขึ้นมาจากความอยากหรือตัณหาของคนคนนั้นเอง ไม่ใช่มันมาจาก
ข้างนอก ไม่ใช่มันมาจากบนฟ้า หรือมาจากใต้ดินมาจากนรก

มาจากไหนก็หาไม่ได้ มันมาจากต้นเหตุคือความอยากด้วยอำนาจ
ของอวิชชาของบุคคลคนนั้นเอง

ลูกของพญามารหรือธิดาของพญามาร ถือกันว่ามี
ชื่อว่า ตัณหา ราคะ อรติ ตัณหา ก็คือความอยากอยู่แล้ว ราคะ
ก็คือความกำหนัดอยู่แล้ว อรติก็คือความยินดีที่กว้างขวางอยู่แล้ว
ตัวหนังสือมันก็บอกอยู่อย่างนั้น ว่าสิ่งที่เรียกว่ามารนั้นมีความหมาย
คือตัณหาหรือความอยาก ถ้าเราไม่อยาก มารมันเกิดไม่ได้ เช่น
เราไม่ได้อยากตากผ้า ฝนมันตกลงมาก็ไม่เป็นไร หรือว่าเรา
ไม่ได้อยากจะได้อะไร มันก็ไม่มီးอะไรที่จะเกิดเป็นอุปสรรคต่อ
ความอยากของเรา เราไม่ได้อยากกินอะไร มันก็ไม่เกิดความ
ผิดหวังที่ไม่ได้กิน ในเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
รั้มัมารมณห์ทั้งหลาย ถ้าไม่มีความอยากแล้ว ก็ไม่มีสิ่งที่เป็นอุปสรรค
คือสิ่งขัดขวางหรือเป็นมาร

ฉะนั้น ขอให้มองให้คิดในขั้นนี้เสียก่อนว่า มารมันเกิด
มาจากความอยากของคนคนนั้นเอง ถ้ามองไม่เห็นหรือไม่เข้าใจ
ขั้นนี้ ก็จนปัญญาที่ว่าจะแนะนำให้ท่านทั้งหลายรู้จักสิ่งที่เรียกว่า
มารอย่างถูกต้องได้ เทียบวนข้อยืนยันอยู่ตลอดเวลาว่า สิ่งที่เรียก
ว่ามารนั้นมันเกิดมาจากความอยากด้วยอำนาจของอวิชชาของคน

นั่นเอง ถ้ามันอยากด้วยสติปัญญา ก็ไม่เป็นไร มันไม่ถึงกับเกิด
เป็นมารขึ้นมาได้ แต่ถ้าอยากด้วยอวิชชาคือความโง่แล้ว ทุกอย่าง
จะเป็นมารไปหมด และเป็นเต็มที่เป็นเต็มขนาดของความอยาก
หรือตัณหา นั้นเป็นแน่นอน

สรุปความว่า มารเกิดมาจากความอยาก ไม่มี ความ
อยากก็ไม่มีมาร ฉะนั้นใครผู้ใดมีมารบกวนมาก ก็หยิบเอามาร
นั้นขึ้นมาดูทีละตัวๆ แล้วจะพบว่ามันมาจากความอยากอย่างใด
อย่างหนึ่งเสมอ เช่น อยากอยู่ไม่ อยากตาย มันก็มีความกลัวตายเป็น
มาร กลัวความเจ็บความไข้เป็นมาร เพราะว่ากูมันอยากอยู่ กูมัน
ไม่ อยากตาย ถ้ามีความยึดมั่นถือมั่นอย่างใดอย่างหนึ่งตามอำนาจ
ของความอยากนั้นแล้ว ความยึดมั่นถือมั่นนั้นแหละ ก็จะเป็นมาร
 ฉะนั้นเราจงรู้จักสิ่งที่เรียกว่ามารกันเสียให้ถูกต้อง อย่าไปหลง
เหมือนกับลูกเด็ก ๆ เขียนรูปยักษ์รูปมารน่าเกลียดน่ากลัวอย่างนั้น
อย่างนี้ มาจากเมืองยักษ์เมืองมาร มาคอยขัดขวางอย่างนั้นอย่างนี้
ที่จริงแล้วมารนั้นมันงอกขึ้นมาในหัวใจของคน ที่รู้สึกว่าคุณมี
มารนั่นเอง นี่คือหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่จะต้องรู้ จะเป็นช่องทางที่
เราจะกำจัดมารได้ ว่ามารสร้างขึ้นโดยความอยากความต้องการ
ของกิเลส ไม่มี ความอยากความต้องการของกิเลสแล้ว มารก็ไม่มี
ไม่อาจจะเกิดได้

ที่นี้ อากตมาอยากจะถูกต่อไป ซึ่งอาจจะแปลกหูท่าน
 ทั้งหลาย ว่ามารนั้นอย่าไปมองเห็นให้มันเป็นมารเป็นแมนอะไร
 ไปเลย มองเห็นมารว่าเป็นของขวัญที่มาจากพระ กันเสียคิดว่า
 มานั้นคือของขวัญของพระ พระประทานของขวัญให้เป็นมาร
 พระคือดีหรือประเสริฐ หรือราบรื่น หรือเป็นสุข หรือบรรลุมรรค
 ผลนิพพานเสียเลย เรียกว่าพระ มารคือของขวัญของพระ มาจาก
 พระ หมายความว่า ถ้าไม่มีมาร เราก็งโง่ เราก็ไม่มีความสามารถ
 ไม่มีสมรรถภาพอะไร ถ้าไม่มีกิเลส เราก็ไม่มีความฉลาดในการที่
 จะตัดกิเลส เตี้ยวนักกิเลสมันก็มี จึงยอมรับเอาด้วยดีว่า นี่เป็นสิ่งที่
 มีมาสำหรับทำให้เราเป็นคนฉลาด ต้อนรับกิเลสหรือมารใน
 ฐานะที่มาช่วยให้เราฉลาดยิ่ง ๆ ขึ้นทุกที

เราทำให้เป็นของมีประโยชน์ได้ เช่นว่ากลัวขึ้นมา
 ด้วยความโง่เขลา ก็พยายามพิจารณาทำลายความกลัว หรือความ
 โง่เขลาเสียให้ได้ นี่ก็กลายเป็นของดีไป หรือเวลาที่มันมีน้อยไม่
 ค่อยพอ รู้สึกว่าเวลาไม่พอ แล้วทำงานไม่เสร็จ ก็เสียกาย ก็รู้จักทำ
 ให้เวลามันพอหรือทำให้แก่่งขึ้น ให้เร็วขึ้น ให้ฉลาดขึ้น หรือว่าถ้า
 ทำไม่ได้ ก็ทำจิตชนิดที่ไม่ต้องเป็นทาสของเวลา อย่าให้เวลามันมา
 เคี้ยวกินเรา เราทำไปด้วยจิตที่ปราศจากกิเลสตัณหา สิ่งที่เราเรียกว่า

เวลาที่ไม่ธรรมดา เรา นี่เวลาที่ไม่เป็นมารแก่เรา แล้วสามารถทำให้เราเอาชนะเวลาได้ มันก็ใกล้มรรคผลนิพพานเข้าไปทุกที นี่เรียกว่าเรารู้จักทำให้กลายเป็นของขวัญที่มาจากพระเสย

ในเรื่องธรรมทาสาณัญเล็ก ๆ น้อย ๆ ทั่วไป ก็ขอให้เสด็จไปที่สิ่งที่เรียกว่าอุปสรรค ขอให้มองเห็นว่าอุปสรรคทั้งหลายนั้นมันมีมาเพื่อให้เราฉลาด อุปสรรคไม่มีแก่คนฉลาด อุปสรรคมีแก่คนโง่ เพราะฉะนั้น ถ้ารู้ว่าอะไรเป็นอุปสรรคแล้ว ก็ยอมรับเสียที ๆ ว่าเรามันยังโง่ แล้วก็รับค้นหาต้นตอของอุปสรรค ทำลายรากเง่าของอุปสรรคจนอุปสรรคไม่มี เราก็กลายเป็นคนฉลาดขึ้นมาทันที เป็นคนมีความสามารถเข้มแข็งขึ้นมาทันที นี่เรียกว่าอุปสรรคมันมาเพื่อทำให้เราเป็นคนฉลาด สามารถ และเข้มแข็ง

คนโดยมากไม่ต้อนรับอุปสรรคอย่างนี้ มัวแต่ร้องโวยวายไปอย่างนั้นอย่างนี้อ่างน่าอายที่สุด แล้วมันก็ยังไม่รู้สึกละอาย เป็นอยู่ทั่วไปในหมู่พุทธบริษัทไม่ยกเว้นแม้ที่เป็นพระเป็นเณร ไม่สามารถที่จะเอาชนะอุปสรรคเหล่านี้ได้ ก็เต็มไปด้วยภัยมาร แล้วก็ถูกมารกระทำร้ายบีบบังคับจนเหลือกลาญไม่มีอะไรเหลือ เพราะมันไม่รู้จักต้อนรับอุปสรรค ให้กลายเป็นสิ่งที่มาเพื่อทำให้เราฉลาดและสามารถ

รวมความว่า มารทุกชนิดนั้นเป็นของขวัญมาจากพระ
หรือจะทำให้เราเป็นพระ ถ้าเราชนะมารได้ เราก็จะเป็นพระ
ฉะนั้นจึงถือว่ามารนี่คือของขวัญของพระ

ถ้าจะพูดอย่างศาสนาอื่น เขาก็มีพระเจ้าและมีซาตาน
เช่น ศาสนาคริสเตียนเป็นต้น มีพระเจ้าแล้วก็มีซาตาน คนที่พูด
ส่ง ๆ ไปไม่พิจารณา เห็นเห็นว่าพระเจ้าเป็นคู่ปรับกับซาตาน หรือ
ซาตานเป็นอุปสรรคเป็นคู่ปรับกันกับพระเจ้า นี่มันคนโง่พูด
แล้วทำลายพระเจ้าของตนให้หมดค่าลงไปแทบจะไม่มีเหลือ เป็น
พระเจ้าทั้งทีแล้วยังมีคู่อุปสรรคมีมารเป็นคู่ล้างผลาญคือซาตานเสีย
อีก ที่จริงนั้นซาตานนั่นก็คือขี้ฝุ่นอะไรเม็ดหนึ่งของพระเจ้า ซา
ตานคือข้อสอบไล่ของพระเจ้า ที่ส่งมาสอบไล่คนทั่ว ๆ ไป แม้
แต่พระเยซูที่ถือว่าเป็นลูกของพระเจ้า ก็ถูกซาตานสอบไล่เสียใน
ลักษณะที่เรียกว่างอมแงมคล้ายเหมือนกัน ไม่เชื่อก็ไปอ่านดูใน
คัมภีร์ไบเบิล แต่ในที่สุดพระเยซูก็เอาชนะซาตานได้ เป็นพระ
ศาสดาสอนพระศาสนาต่อไป

ในคัมภีร์ที่มีพระเจ้าคือพระเจ้าเป็นใหญ่แล้ว เขาก็จะมี
คำกล่าวว่ ทุกอย่างพระเจ้าสร้างขึ้นมาจากนั้น ไม่ยกเว้นอะไร
ฉะนั้นซาตานก็เป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมาจากด้วยเหมือนกัน แล้ว

ซาตานจะมาเป็นคู่อุปสรรคศัตรูกับพระเจ้าได้อย่างไร ไปกีดกันเสียใหม่เถอะ ในที่สุดจะเห็นว่า ซาตานนั้นเป็นข้อสอบไล่ของพระเจ้าที่ส่งมาสอบไล่เรา ว่าเรามั่นใจพอหรือยัง เก่งพอหรือยังมีคามอดกลั้นอดทนพอหรือยัง มีสติปัญญาพอหรือยัง

แม้ในศาสนาพุทธนี้ก็ให้ถือว่า กิเลสหรือมารนั้นก็เครื่องสอบไล่คน ถ้าสอบไล่ได้ก็หมายความว่า เป็นคนที่ถึงขนาดถ้ายังสอบไล่ไม่ได้ก็เรียกว่ายังไม่เป็นคนเสียจะดีกว่า แล้วบางทีจะเลวกว่าสุนัขด้วย เพราะว่าคนมันมีปัญญามากกว่าสุนัขมาก ทำไมจึงเอาชนะอุปสรรคเหล่านี้ไม่ได้ ถ้ากิเลสมารมาก็เอาชนะกิเลสให้ได้ ถ้าขันธมารมาเป็นความเจ็บไข้ทางร่างกายนี้มา ก็เอาชนะมันให้ได้ ถ้าอภิสังขารมารคือการปรุงแต่งมา ก็เอาชนะการปรุงแต่งให้ได้ อย่าให้มันเอาชนะเราได้ ถ้าเวทปุตตมารมาก็เอาชนะมันให้ได้ คือไม่หลงไหลในอัสสทาหะ ความสนุกสนาน เอรีต อร่อยทางอายตนะ ไม่เป็นทาสของอายตนะ แม้แต่มีจุมารจะมา ก็จงกระทำเหมือนอย่างว่า ตีหัวมันเล่นให้กระเด็นไป ไม่มีความตายสำหรับคนที่ไม่มีคดีอะไรว่าเป็นตัวตนหรือของตน นี้อย่างนี้ต่างหากจึงจะสมกับที่เป็นพุทธบริษัท รับนับถือพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

ท่านจงมองเห็นว่า มารหรือซาตานนั้นเป็นของขวัญ
 ของพระเจ้าก็ได้ ที่ให้มาสำหรับให้มนุษย์มันเลื่อนชั้นตัวเอง
 หรือจะถือว่าเป็นข้อสอบไล่ของพระเจ้า ส่งมาสอบไล่มนุษย์ก็ได้
 เพื่อมนุษย์มันจะได้ดีขึ้นไปตามลำดับ ๆ ว่าอย่าไปคิดว่ามารนี่เป็น
 คู่ปรับที่คึกคักเทียมกันกับพระเจ้า นั้นมันคนโง่พูด เพราะว่าซาตาน
 นั้นเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างมา ถ้าเปรียบเทียบกับพระเจ้าแล้ว ซา-
 ตานก็เหมือนขี้ฝุ่นสักเม็ดหนึ่งก็จะได้ไ้กระมัง ฉะนั้นเราอย่าเอา
 ซาตานไปเป็นคู่ปรับกันกับพระเจ้า ให้ถือว่าเป็นส่วนนิดหน่อยที่
 รวมอยู่ในสิ่งทั้งหลายที่พระเจ้าสร้างขึ้นมา แต่ส่วนที่เรียกว่าซาตาน
 หรือมารนี่ สำหรับไว้สอบไล่คน ไว้รุกรคนโง่ ไว้ทรมารคนโง่
 ให้มันค่อย ๆ กลายเป็นคนฉลาดและเอาชนะความทุกข์ได้

ดังนั้น สรุปความว่า เราอาจจะเปลี่ยนมารให้เป็น
 พระได้ ใครจะเชื่อไม่เชื่อก็ตามใจ อาตมาก็ยืนยันอยู่อย่างนี้
 ว่าเราอาจจะเปลี่ยนมารให้เป็นพระกันได้ นับตั้งแต่จะเปลี่ยน
 อุปสรรคทั้งหลาย ให้กลายเป็นสิ่งสนับสนุนส่งเสริมได้ กิเลส
 ทั้งหมดอันเป็นความชั่วร้าย เราจะเปลี่ยนให้เป็นความรู้ถูกต้อง เป็น
 ความรู้ที่ถูกต้องได้ คนที่เขาฉลาดเขาพูดว่า กิเลสกับโพธิ นั้น
 เป็นของสิ่งเดียวกัน เป็นของอย่างเดียวกัน คือมันเป็นความรู้

เหมือนกัน กิเลสเป็นความรู้ผิด โภธิเป็นความรู้ถูก มันเป็น
ความรู้เหมือนกัน เปลี่ยนผิดให้เป็นถูกเสีย มันก็กลายเป็นสิ่ง
เดียวกัน กิเลสเปลี่ยนให้เป็นโภธิได้อย่างนี้

ฉะนั้นเราจึงเปลี่ยนมารให้เป็นพระได้ ตัวแท้ตัวจริง
มันมีอยู่เต็มทีนั่นคือความรู้เป็นไปตามอำนาจของสัตยชาติญาณ มัน
มีอยู่ในตัวมันเอง มันเป็นความรู้ก็ถือทางเสียให้ความรู้มันเดิน
ถูกทาง เป็นความรู้ที่ถูกต้อง ก็เป็นความรู้ชนิดที่เป็นโภธิ ทำ
ให้บรรลุมรรคผลนิพพาน ถ้ามันเดินผิดทางเป็นความรู้ที่ผิด
มันก็ไปหาความทุกข์ หาความยากลำบาก หาทางอบาย หานรก
แต่ก็อย่างกลัว เมื่อมันถึงที่สุดเข้ามันก็วกกลับมาหาที่ถูกใหม่เพราะ
ไม่มีอะไรที่มันจะทนอยู่ได้ จะทนอยู่ในกองทุกข์ได้ เมื่อมีความ
ทุกข์เข้ามันก็คืนรน มันกลับตกรนกลหลาย ๆ หนเข้า มันก็เบือมัน
ก็ระอา มันก็หาหนทางที่จะมาสู่ความถูกต้องได้ เพราะฉะนั้นไม่
เป็นไร เรียกว่ามีพระนิพพานคอยตักผู้มีความรู้อยู่ข้างหน้าทั้งนั้น
ถ้าเสียวิ^{ษั}ญญู^ญมันก็ค้อยอยู่แล้ว มันก็จะได้เป็นไปเร็ว ถ้าเสียวิ^{ษั}
ผิดก็รับบาปกรรมกันไปเรื่อย ๆ ก่อน มันก็จะค่อยเปลี่ยนแปลง
นี้เราอาจจะเปลี่ยนมารให้เป็นพระได้

ข้อสำคัญนั้นมันอยู่ที่วิ^{ษั}ญญู^ญ การจะทำอะไรให้สำเร็จหรือ
ไม่สำเร็จนั้นมันอยู่ที่วิ^{ษั}ญญู^ญ เช่นความรู้มันมีอยู่แล้ว ก็มีวิ^{ษั}ญญู^ญที่จะทำให้

ความรู้เห็นมันเป็นความรู้ที่ถูกต้อง แล้วมันก็มีประโยชน์ ความรู้เห็น
เป็นตัวกำลัง ถ้าเราใช้กำลังผิดมันก็เกิดผลอย่างหนึ่ง ถ้าเราใช้
กำลังถูกมันก็เกิดผลอย่างหนึ่ง สติปัญญานี้ก็คือความรู้หรือกำลัง
อย่างหนึ่ง ถ้าใช้มันผิดก็เกิดผลร้าย ถ้าใช้มันถูกมันก็เกิดผลดี
ความสำคัญมันจึงอยู่ที่วิธีที่จะทำให้เกิดอะไรขึ้นมา เราจึงมองให้
เห็นว่าความสำเร็จประโยชน์นั้น มันสำคัญอยู่ที่วิธีที่จะทำ เคี้ยว
นี้เราไม่มีวิธีที่ถูกต้องเราจึงไม่ได้รับผลดี เราเปลี่ยนวิธีเสียให้ถูก
การได้รับผลดีก็จะเป็นสิ่งที่มีได้โดยง่าย เพื่อจาง่ายลิ้มยาก ได้
เขียนเป็นคำกลอนไว้ ดังนี้ ว่า ทุกอย่างมันสำคัญที่วิธี

ผิดวิธี ดึกหาย กลายเป็นบ้า
สมน้ำหน้า คาค่ จรดหาย
เรื่องดี คนโง่จับ ก็กลับกลายเป็น
เป็นเรื่องร้าย อยู่ถมไป ไยมิดู
ถูกวิธี บ้าก็หาย กลายเป็นดี
กลายเป็นคน เป็นมนุษย์ สุดสวยหรู
เรื่องร้ายร้าย คนดีจับ กลับเหลียมมดู
เป็นเรื่องดี ก็มีอยู่ ดูให้ดี

หาวิธี อย่าท้อใจ ที่ไม่อาจ
 เพราะความโง่ ความขลาด นำวิถี
 ถ้าสะสาง อย่างสูงสุด ถูกพุทธวิธี
 พลิกโลกีย์ เป็นโลกุตร์ ทุกข์หยุดเอง

ลองฟังดูว่าจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจ หรือเป็นเรื่องบ้า
 หรือเรื่องดี ก็บอกให้ทราบ ว่า ถ้าทำผิดวิธีแล้ว เรื่องดี ๆ ก็
 กลายเป็นเรื่องบ้าไปหมด มันคำดีไม่ถูกวิธีจนตีหายหมด เรื่อง
 ดี ๆ อยู่แท้ ๆ คนโง่ไปจับเข้าเท่านั้นแหละ เรื่องดี ๆ ก็กลายเป็น
 เรื่องร้ายไปหมด นี่พอจะเข้าใจได้

เฮ้, ที่นี้ มาทำเสียให้ถูกวิธี พอทำถูกวิธี เรื่องบ้า ๆ
 ก็หายหมด กลายเป็นเรื่องดี ถึงขนาดที่ว่า เป็นผีเป็นพาลนั้นนะ
 มันกลายเป็นมนุษย์เป็นพระอรหันต์ก็ได้ เรื่องมันร้าย ๆ อยู่
 พอคนดีเข้ามาแตะต้อง เรื่องร้ายก็กลายเป็นดีอย่างนี้ก็มีอยู่ทั่วไป
 ทำไม่ไม่ดู ที่นี้หาวิธี ค้นหาวิธีให้ถูก อย่าท้อใจว่ามันไม่มีหนทาง
 อุตส่าห์ค้นหาวิธีมันก็จะพบ ที่หาไม่พบนั้นเพราะความโง่หรือ
 ความกลัวมันเข้ามาครอบงำ เอาความโง่ความกลัวออกไปมันก็จะ
 พบวิธี ฉะนั้น ถ้าเราสามารถจะหาพบวิธีที่ดีที่สุดตามที่พระพุทธเจ้า
 ท่านสอนแล้ว เราก็อาจจะพลิกโลกีย์ โลกียะนี้ให้เป็นโลกุตร์ได้

เรื่องโลกียะนั้นพลิกเหลี่ยมให้กลับเป็นโลกุตระได้ เพราะว่าเรามี
 วิชิตี ฉะนั้น ขอให้เราพยายามหาวิธีให้พบวิชิตี ก็จะสามารถ
 ทำมาให้เป็นพระได้ เปลี่ยนมารให้เป็นพระได้ เรื่องมันเป็น
 อย่างนี้ นี่เรียกว่าสำคัญอยู่ที่วิธี

ที่นี้ ข้อที่จะพูดต่อไปก็คือว่า คนโง่มีแต่สร้างมารให้
 ตัวเอง คนโง่มันมีแต่สร้างมารให้ตัวเอง ฉะนั้น ถ้าใครรู้สึกว่
 มันเต็มไปด้วยอุปสรรค เต็มไปด้วยมาร เต็มไปด้วยสิ่งที่ยึดขวาง
 เต็มไปด้วยสิ่งร้าย ๆ รอบข้างอยู่อย่างนี้แล้ว ก็รีบดูตัวเองจนพบ
 ความโง่ของตัวเอง ให้รู้ว่าคุณโง่ของตัวเองมันสร้างมารขึ้นมา
 คนโง่มีแต่สร้างมาร อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า พอกิเลส
 ต้องการอะไรเมื่อไร มันก็สร้างมารขึ้นมาทันที เพราะมันไม่มีอะไร
 ที่จะเป็นไปตามความต้องการของกิเลส หรือแม้แต่ของสติปัญญา
 มันก็ยังไม่เป็นไปตามความต้องการของสติปัญญาได้เสมอไป แต่
 มันก็ยังยิ่งช้ากว่ากิเลส แต่ถ้าเป็นกิเลสแล้วมันมีความโลภ ความ
 โกรธ ความหลง แล้วมันไม่มีอะไรที่จะเป็นความสงบสุขได้ คนโง่
 มีแต่สร้างมารให้ตัวเอง สร้างขึ้นมาด้วยคณหาอุปาทาน

ท่านลองนึกดูให้คิดว่ามารที่คอยรบกวน คอยหลอนอยู่
 ทั้งกลางวันทั้งกลางคืน ทั้งหลับทั้งตื่นนี้ ท่านเป็นผู้สร้างขึ้น

มาเองทั้งนั้น เรียกว่านี่เป็นความผิดของตัวเอง ทำไมไม่พยายาม
 พิจารณาดูให้ถี่ เพราะเราไปต้องการอะไรเข้า มันจึงเกิดความไม่ได้
 ตามต้องการ ฉะนั้น อย่าไปต้องการอะไรเข้าด้วยความโง่ที่เรียก
 กันว่าตื้นหา คือความต้องการด้วยอำนาจของอวิชา ถ้าอยากอะไร
 จะทำอะไร ก็ทำด้วยปัญญาทำด้วยวิชา อย่างนี้ไม่เรียกว่าตื้นหา
 ถ้ามีสติปัญญาอย่างนี้ทำอะไรมันจะไม่รู้สึกว่าเป็นความทุกข์ มัน
 จะไม่พบกับสิ่งที่เรียกว่ามาร เพราะมันไม่มีกิเลสที่เป็นเหตุให้
 กระทำ ถึงแม้ว่าทำแล้วมันไม่สำเร็จ มันมีอุปสรรคอะไรมา มัน
 ก็ดูเป็นของธรรมดาไป มันดูไปในแง่ที่ว่า เต็มวันเราทำมันไม่
 ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของพระธรรม เราทำไม่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์
 ของอิทัปปัจจยตา มันก็เป็นอย่างนี้เอง แล้วเราก็ไม่เสียใจ เรา
 ไม่นั่งร้องไห้อยู่ เราไม่กลัวตาย เราไม่กลัวความเจ็บไข้ ไม่กลัว
 อะไร ๆ หมด เพราะเรารู้อย่างถูกต้องถึงเรื่องกฎเกณฑ์ของพระ
 ธรรม หรือกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา ส่วนคนโง่ไม่เป็นอย่าง
 นั้น มันมีอวิชามันต้องการจะเอาอย่างที่อวิชาของมันต้องการ
 มันก็พบไปแต่ความไม่ได้ตามต้องการ

เรื่องความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็เหมือนกัน มันต้องการ
 อย่างเป็นอวิชาแล้วมันก็ไม่ได้ตามที่ต้องการ แล้วเห็นเป็นตัวกู
 ของกูเป็นผู้เกิด แก่ เจ็บ ตาย มันก็เลยเป็นทุกข์ใหญ่หลวงอยู่ใน

ที่นั่น ในเวลานั้น ในขณะนั้น พอไม่มีความโง่ว่าตัวกูว่ของกู ไม่มีตัวกู ไม่มีของกูมันก็ไม่มิกิเลส มันก็ไม่ต้องการอะไร มันก็ไม่ประสบความสำเร็จผิดหวังอะไร อย่าไปหวังด้วยความโง่ อย่าไปหวังด้วยอวิชา เรียกว่าอย่าหวังนั้นแหละถูกแล้ว คนมีปัญญาเขาไม่ต้องการหวัง เขาต้องการอะไรก็ทำไปก็แล้วกัน ไม่ต้องมีความหวัง

อย่าถือคติบ้า ๆ บอ ๆ ว่าชีวิตขึ้นอยู่กับความหวัง ถ้าถือว่าชีวิตขึ้นอยู่กับความหวังแล้ว มันจะเป็นโรคประสาททั้งวันทั้งคืน มันจะเป็นบ้าและมันจะตาย คนชอบพูดกันว่าชีวิตขึ้นอยู่กับความหวัง ที่จริงมันก็ได้ขึ้นอยู่กับความหวังทั้งวันทั้งคืน มันพูดแต่ปาก ลองให้มันมีชีวิตขึ้นอยู่กับความหวังจริง ๆ ทั้งวันทั้งคืน มันจะต้องเป็นบ้าแล้วมันจะต้องตาย ชีวิตนี้ขึ้นอยู่กับสติปัญญา รู้ว่าอะไรเป็นอะไร และถ้าต้องการอะไรก็ทำให้ถูกต้องตามวิธีของมัน ก็ไม่ต้องมีความทุกข์ มีแต่ความก้าวหน้าราบรื่นไป ไม่มีอุปสรรค ไม่มีมาร นั้นเรียกว่าเขาไม่ได้สร้างมารขึ้นมาให้แก่ตัวเอง เขาไม่อยาก เขาไม่หวังด้วยความโง่ คือไม่อยากไม่หวังด้วยกิเลสตัณหา อุปาทาน

เมื่อรู้ว่าต้องการอะไรก็ทำไป อย่างเช่นอยากจะมีเงิน ต้องการจะมีเงิน ก็อยากด้วยสติปัญญาแล้วก็ทำไปโดยไม่ต้องหวัง

มันกินนอนหลับสนิทไม่เป็นโรคเส้นประสาท ถ้าทำไปด้วยความหวัง
 หวังอยู่ทั้งวันทั้งคืนมันก็ต้องเป็นโรคเส้นประสาท แล้วมันจะ
 เป็นบ้า แล้วมันจะต้องตาย ต้องวิกลจริต นี่เรียกว่ามารนั้นเรา
 สร้างมันขึ้นมา จนถึงกับทำลายตัวเองให้เป็นบ้า ให้วิกลจริต
 และให้ต้องตาย ฉะนั้นหยุดสร้างมาร อย่ามัวแต่สร้างมารขึ้นมาให้
 ตัวเอง อย่ามัวสร้างความกลัวขึ้นมาหลอนตัวเองอยู่ตลอดเวลา
 อย่ามัวสร้างความโลภให้มันหลอนตัวเองอยู่ตลอดเวลา อย่ามัว
 สร้างความโกรธให้มันหลอนตัวเองอยู่ตลอดเวลา อย่ามัวสร้าง
 ความโง่ให้มัน โง่หนักขึ้นไปหนักขึ้นไป นี่เรียกว่าเราไม่สร้างมาร
 มีชีวิตอยู่ชนิดที่ไม่มีมารจะเป็นสุขสนุกสนานสักเท่าไร ก็ลองไป
 คึกคึกเองเถิด ถ้ามันมีชีวิตอยู่ด้วยมารเต็มไปด้วยมาร ก็เพราะว่า
 คนนั้นมันมัวแต่สร้างมารขึ้นมาให้แก่ตัวเอง นี่ขอให้เข้าใจเรื่อง
 ให้ดี ๆ

ได้เขียนเป็นคำกลอนกันลืมไว้แบบนี้ว่า พวกคุณมัวแต่
 สร้างมาร

มารจะมี เมื่ออยากได้ หรืออยากได้
 แม้อยากตาย ก็ยังมี พลิกเหลือ
 เพราะความยึด แห่งตัวฉัน มันเหลือเพื่อ
 ไม่มีเรอ เรื่องความอยาก มากประการ

ถ้าไม่อยาก ใต้อะไร เป็นอะไร
 มารจะมี ใต้ไหน ลองกล่าวขาน
 อย่าอยากอะไร ที่เป็นไป ด้วยอัญญา
 จะไม่เกิด มีมาร ขนมาเลย

คิด พูด ทำ ทุกอย่าง ด้วยปัญญา
 ไม่ต้องมี ตัณหา หนาท่านเอ๋ย
 อย่าไม่อยาก จะเย็นดี กว่าที่เคย
 มารไหนเว้ย จะเกิดได้ ไม่เห็นทาง

มีใจความว่า มารจะมีเมื่อเราอยากดีหรืออยากได้ พอ
 อยากดีมันก็จะต้องรู้สึกว่าได้ดี พออยากได้มันก็รู้สึกว่าได้
 ยังไม่ได้ ไม่ได้ตามต้องการ มันก็รู้สึกเกิดทรมานหัวใจแล้ว นี่
 เรียกว่ามารมันมีเสียแล้ว เมื่ออยากดีหรือเมื่ออยากได้ แม้อยาก
 จะตายบางทีก็ยังมีมารใต้เหมือนกัน คือมันไม่ตายได้สมใจ มันก็
 พิลึก มันมีความยึดมั่นมากเกินไปในเรื่องเกี่ยวกับความอยาก ถ้า
 ไม่อยากใต้อะไร ไม่อยากเป็นอะไร มารจะมีใต้ไหน ลองว่า
 มาที เมื่อฉันไม่อยากใต้อะไร ไม่อยากเป็นอะไร มารจะเกิดได้
 อย่างไร ใครไปลองคิดดู มันจะไม่ประสบกับความผิดหวังหรือ
 ความไม่ได้ เพราะว่าฉันไม่ได้และไม่อยากเป็น ฉันมีชีวิตอยู่

ด้วยสติปัญญา ทำอะไรก็ทำไป ทำไป ทำไปโดยในใจไม่ต้องนึก
 อยากได้หรืออยากเป็น มันไม่มีมาร นี่มีชีวิตอยู่น้อยอายุด้วย
 อัญญาณ อัญญาณคือไม่มีญาณคือไม่มีความรู้ อย่าย่อยด้วยอัญญาณ
 แล้วก็จะไม่เกิดมารขึ้นมาได้ เราคิด เราพูด เราทำอยู่ตลอดเวลา
 ด้วยปัญญา อย่าให้ตัณหาเข้ามา อย่างนี้มันก็เย็น แล้วมารไหน
 มันจะแทรกเข้ามาได้ นี่พวกคุณมัวแต่สร้างมาร มันก็สมน้ำหน้า
 พวกคุณ แล้วจะไปโทษใครที่ไหน

ข้อที่ว่าพอไปอยากเข้าแล้วมันก็เป็นมารนั้น ข้อนี้ต้อง
 อาศัยหลักของปฏิจจนสมุบาทว่ามีตัณหาแล้วต้องมีอุปาทาน เพราะ
 ผัสสะเป็นปัจจัยจึงมีเวทนา เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัยจึงมีตัณหา
 เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัยจึงมีอุปาทาน เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย
 จึงมีภพ เงื่อนที่สำคัญมันอยู่ตรงที่ว่า เพราะมีตัณหา ก็มันจะมี
 อุปาทานเพราะมันยึดมันถือมัน อยากรู้ด้วยความโง่ แล้วมันก็ยึด
 มันถือมันด้วยความโง่ แล้วความยึดมันถือมันนั่นแหละมันกักเอา
 แน่ ตามปกติเมื่อไม่ยึดมันถือมันในอะไรมันก็สลายดี เทียบวันไม่
 ยึดมันถือมันอะไร นั่งอยู่อย่างนี้ก็สลายดี

ที่นี้ ลองไปยึดมันอะไรเพราะอยากได้ เพราะเป็นทาส
 ของเวทนาในสิ่งนั้นขึ้นมา มันจะยึดมันขึ้นมา แล้วมันจะกักเอา

ทันที ก็มันจะมีความทุกข์ขึ้นมาทันที อยู่ดี ๆ ก็กลายเป็นบ้ำขึ้น
 มาทันที เมื่อไปยึดมั่นในสิ่งใดเข้าสิ่งนั้นแหละมันจะกัดเอา เดี่ยว
 นี้เรามันก็อยากและยึดมั่นในเรื่องกิน ยึดมั่นในเรื่องกาม ยึดมั่น
 ในเรื่องเกียรติ ยึดมั่นไปหมดไม่ว่าส่วนที่เรียกว่า ดีหรือชั่ว สุข
 หรือทุกข์ จัญไรหรือสวัสดิมงคล มันยึดมั่นกันหมด ยึดมั่น
 จัญไรมันก็มีความทุกข์ไปแบบหนึ่ง ยึดมั่นสวัสดิมงคลมันก็เป็น
 ทุกข์ไปอีกแบบหนึ่ง ท่านสอนให้อยู่เหนือความยึดมั่น บุตร
 ภรรยาสามี ลองไปยึดมั่นเข้าเดอะมันกัดเอาทันที ความชั่วความดี
 ความเป็นบุญความเป็นบาป ไปยึดมั่นเข้ามันกัดเอาทันที แม้ที
 สุดแต่ความรู้สึกที่อรร้อยอยู่แก่ใจ เมื่อเคียวอะไรอรร้อยอยู่ เมื่อได้
 ฟังอะไรอรร้อยอยู่ ได้คัมอะไรอรร้อยอยู่ เมื่ออรร้อยอยู่กับปากกับ
 ท้องแท้ ๆ ในความอรร้อยนั้นก็ไปยึดมั่นเข้าไม่ได้ พอไปยึดมั่น
 สุขเวทนาที่มีความอรร้อยนั้นเข้า มันก็กลายเป็นยักษ์ขึ้นมาทันที
 มันจะกัดเอาทันที ยึดมั่นสุขเวทนาเมื่อไรที่ไหน สุขเวทนานั้น
 มันจะกลายเป็นยักษ์เป็นมารขึ้นมาทันที แล้วกัดเอาทันที

ได้สรุปความเป็นคำกลอนไว้ให้มันจำง่าย ๆ ว่า ยึดมั่น
 มันกัดแน่

ชอบยึดมั่น ระวังมัน จะกัดเอา
 เพราะความเขลา ยึดมั่น มีคณหา

อุปาทาน กอตรัด มัตถวิญญาณั

อยู่คดี ก็เป็นบ้า มาทันที

ยึดสิ่งใด สิ่งนั้น แหละมันกัด

กิน กาม เกียรติ สารพัด กลัหรือศรี

หรือแม่บุตร ภรรยา หรือสามี

ความซัด บัญหรือบาป จงทราบกัน

แม้รสสุข ท้อร่อย อยู่กับใจ

ชนท้อร่อย แน่จะไป ถ้ายึดมัน

จะกลายเป็น ยักขา ขนมาพลัน

แล้วหาหนั กัดเอา อย่าเขลาเอย

รวมความว่า ถ้ายึดมันแล้วมันกัดแน่ ขอให้ระวังข้อนี้
ให้มาก อย่ายึดมัน พอยึดมันแล้วจะทำผิด พอทำผิดแล้วมันก็
ได้รับผลของความผิด ความยึดมันคือความหลงไปด้วยโมหะมัน
จึงไปยึดมัน พอยึดมันแล้วมันจะทำผิด ถ้าไม่ยึดมันแล้วจิตใจ
มันปกติ มันเต็มไปด้วยสติปัญญา มันไม่ทำผิด ที่เรียกว่ามาร
มันก็เป็นมารไปไม่ได้ เราอย่าไปรับเอาในฐานะที่เป็นมาร มัน
เป็นสิ่งธรรมชาติสามัญ เรียกว่าธรรมชาติธรรมตาอยู่ด้วยกันทั้งนั้น
อย่าไปรับเอามาในฐานะที่ว่ามันเป็นมาร ถ้าเรารู้จักต้อนรับแล้ว

ก็จะสามารถทำให้มารกลายเป็นพระอย่างที่ว่ามาแล้วข้างต้น เราอาจจะเปลี่ยนมารให้เป็นพระได้จริงๆ เราจะทำให้มารกลายเป็นของขวัญของพระได้จริงๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือคำค่า คำที่เขาค่าเรา เมื่อเราไม่มีคมัน เรารับมาด้วยวิธีที่ไม่มีคมัน ด้วยวิธีที่ถูกต้องมันก็กลายเป็นของดีไป

อาตมานี้แหละจะยืนยันว่า ได้คืออยู่ทุกวันนี้ก็เพราะถูกค่า คุณจะไม่เชื่อหรือไม่เชื่อก็ตามใจ แต่ว่าอาตมากำลังบอกว่า คืออยู่ได้ ทุกวันนี้ก็เพราะถูกค่า ยิ่งถูกค่าก็ยิ่งดีใจ ใครจะค่าสักเท่าไรมันก็ไม่เคยชั่วตามที่เขาค่า นี่จริงหรือไม่จริง ขอให้ลองคิดดู เขามาว่าเราเลว-ชั่ว อย่างนั้นอย่างนี้สักเท่าไร ก็ไม่เห็นที่เรามันเลวหรือชั่วไปเหมือนกับที่เขาค่า เขาก็ว่าไปเรื่อยๆ ถ้ามีใครมันดี เกิดดีอะไรขึ้นมา ก็ต้องมีคนอิจจาริษา นี่เป็นธรรมดาอย่าไปโกรธเขาเลย เพราะเรื่องของคนธรรมดามันเป็นอย่างนั้น ถ้ามันมีใครดีขึ้นมา คนต้องอิจจาริษา ฉะนั้นอย่าไปโกรธเขาเลย ให้เขาค่ากันให้โหมงโง่งงไปเถิด เขาเหนื่อยปากเข้า เขาก็หุบปากเอง ถ้าเขาไม่หุบปากเอง เขาก็ตายเอง ให้เขาค่าไปก็แล้วกัน มันไม่เห็นมีอะไรที่ต้องไปโกรธเขา ฉะนั้นเราก็ให้เขาค่าฟรี ค่าไปเถอะ ค่าฟรีได้ นี่อาตมาว่าได้ดีเพราะถูกค่า ให้ค่าท่านั้นกลายเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งประโยชน์

ตอนนั้นเขียนเป็นคำกลอนไว้ว่า ได้ดีเพราะถูกคำ

ฉันมีดี เพราะถูกคำ นำหัวใหม่
ยังดีใจ เพราะถูกคำ ดุนำหัว
ใครจะดำ สักเท่าไร ไม่เคยกลัว
เรื่องจะชั่ว อย่างเขาดำ น้อย่างเกรง

ใครมีดี คนก็คิด ริษยา
หาแง่ดำ กันโขมง ล้วนโง่งง
เมื่อยปากเข้า ปากก็มุบ หุบปากเอง
ยังครนเครง คือฉันทำ ให้ดำฟรี

ฉันเป็นคน ได้ดี เพราะคำดำ
กลายเป็นคำ นำมา ชงศักดิ์ศรี
ดำเท่าไร ก็เห็นไม่ จริงสักที
เลยได้ดี เพราะถูกคำ นำหัวครัน

นี่คือการเปลี่ยนมารให้เป็นพระ เปลี่ยนของขวัญของ
มารให้กลายเป็นของขวัญของพระ เพราะว่ามันไม่ใช่เป็นมารจริง
มารจริงอะไรที่ไหน เมื่อมันเป็นเรื่องของวิชาแล้วมันก็ต้อง
ออกมาในรูปของมาร พอเป็นเรื่องของวิชามันก็เป็นเรื่องของ
พระ ความรู้มันอยู่เป็นพื้นฐาน เหมือนกับเวลา สิ่งที่เราเรียกว่า

เวลานั้น ก็มันเป็นสิ่งที่เปลี่ยนไปผ่านไป เป็นเครื่องกำหนดของสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง เรียกว่า เวลา นี่เวลามันเป็นเวลาเดียวเท่านั้น ถ้าเวลานั้นมันมืดก็เรียกว่ากลางคืน ถ้าเวลานั้นมันสว่างก็เรียกว่ากลางวัน มันไม่ต่างกัน กลางวันก็ตาม กลางคืนก็ตาม มันเป็นสักว่าเวลา เคี้ยวนี้เรามารู้จักทำให้มันเป็นเพียงสักว่าเวลา อย่าไปยึดถือเป็นกลางวันหรือกลางคืน แล้วมันจะลำบาก อย่าให้มีปัญหาเรื่องกลางวันหรือกลางคืน อย่างนี้ก็เรียกว่าไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของอวิชา ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของเวลา เราจะเป็นคนที่เวลาข่มเหงไม่ได้ ก็มันจะไม่มีคำว่าเสียเวลา หรือจะไม่มีคำว่าเวลาไม่พอ หรือเวลาหมดแล้ว อย่างนี้จะไม่มี ในที่นี้ต้องการจะชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่สร้างมารขึ้นมานั้นก็คือ อวิชา

เมื่อตะกี้ออกว่า ค้นหาเป็นเหตุให้เกิดมาร หรือค้นหาเป็นผู้สร้างมาร เคี้ยวนี้จะบอกให้ลึกลงไปกว่านั้น ก็ภายใต้ค้นหา นั้นมันมีอวิชา อวิชาทำให้เกิดค้นหา แล้วค้นหามันเกิดสร้างมาร เคี้ยวนี้เรามองกันลึกลงไปถึงชั้นล่างของมันเลยว่า อวิชาเป็นผู้สร้างมาร ไม่มีอวิชาแล้วไม่มีมาร ความรู้สึกว่ามีมารเกิดขึ้นมา เพราะความโง่ของอำนาจอวิชาเห็นสิ่งธรรมดาสามัญนั้นว่าเป็นมาร ธรรมดาสิ่งนั้นมันต้องมี ทำไมเราจะต้องไป

เห็นว่าเป็นมาร เมื่อจะเดินมาที่ฝนมันตก แล้วทำไมจะต้องไปมองเห็นว่าฝนมันนั้นเป็นมาร มันไม่ได้เป็นมารหรือเป็นอะไร มันเป็นธรรมชาติ มันเป็นธรรมชาติของมันอย่างนั้น เมื่อเอาอวิชชาเข้าไปยึดไปจับเสียตะพิกแล้ว มันก็เกิดนั่นเกิดนี่ขึ้นมา แล้วเกิดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ก็คือสิ่งที่เรียกว่ามาร นั่นเอง ฉะนั้นเราอย่าไปสนใจที่จะไปยึดมันถือมันนั่นนี่ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้เป็นท่าเราอย่างนั้นอย่างนั้น แล้วกิเลสมันต้องการอย่างนั้นอย่างนั้น เมื่อไม่ได้ตามต้องการของกิเลสแล้วมันก็เกิดมาร

ฉะนั้นให้ทุกคนทำหน้าที่ของตน โดยไม่ต้องมีความยึดมันถือมัน มีปัญญาเป็นข้อแรก แล้วรู้ว่าจะต้องทำอะไร ก็ทำ จะต้องทำอะไรก็ทำอย่างนั้น แล้วก็ทำไปโดยไม่ต้องร้อนกร้อนใจ ว่ามันจะไม่ทันแก่เวลา หรือมันจะไม่ได้ค้อย่างใจ หรือมันมีอะไรเข้ามาแทรกแซงเป็นอุปสรรค วินาศหมด ฉิบหายหมดอย่างนั้นไม่ต้องมี ถ้ามันเป็นคนโง่ คนโง่คือคนสร้างมารขึ้นมาสำหรับทำลายตัวเอง สำหรับทรมานตัวเองให้มันเป็นทุกข์ เลิกสร้างมารแล้วก็ทำหน้าที่ของตน

เกิดมาทั้งทีต้องทำหน้าที่ของตน อย่าให้อะไร ๆ มันหัวเราะเยาะได้ เกิดเป็นคนทั้งทีอย่าให้สัตว์เดรัจฉานมันหัวเราะเยาะได้ เพราะไม่สามารถที่จะผ่านสิ่งต่างๆ ไปได้ โดยไม่ต้องมีความ

รู้สึกว่าเป็นทุกข์ทรมาน หรือเป็นอุปสรรค หรือเป็นพญามาร
 ชนมา ว่านั่นมันเกิดอารมณ์เกี่ยวกับวิชาสร้างสิ่งต่างๆ นั้น
 มาแล้วก็เลยเขียนเป็นคำกลอนไว้ว่า มันมีเนื้อความเห็นชัดอยู่ใน
 คำกลอนนั้นว่า

เกิดเป็นแมว	ทำไม	ขเกยจหา
เกิดเป็นหมา	ทำไม	ขเกยจอน
เกิดเป็นหมู	ทำไม	ขเกยจอน
เกิดเป็นหนอน	ทำไม	ขเกยจกลาน
เกิดเป็นงู	ทำไม	ไม่มเลอย
เกิดเป็นเลื่อย	ทำไม	ไม่หนขวาน
เกิดเป็นขุน	ทำไม	ไม่ขคาน
เกิดเป็นห่าน	ทำไม	ไม่มีฮ้อง
เกิดเป็นพระ	ทำไม	ดแต่ขอ
เกิดเป็นหมอ	ทำไม	ดแต่ถอง
เกิดเป็นครู	ทำไม	ดแต่ท่อง
เกิดเป็นอ่อง	ทำไม	ดแต่เออ

นี้แหละ เมื่อเขาไม่ทำตามหน้าที่ มันก็เกิดเป็น
 อุปสรรค เป็นมาร เป็นความเสื่อมเสียขึ้นมาทุกๆ ประการ โดย

ไม่ต้องยกเว้น นี่แหละเรื่องของอวิชา มันสร้างมารขึ้นมาว่า
 เกิดเป็นแมวแล้วมันก็หาหนูไม่เป็น เกิดเป็นหมาแล้วมันยังนอน
 ไม่เป็น เกิดเป็นหมูแล้วมันยังนอนไม่เป็น เกิดเป็นหนอนแล้ว
 มันยังกลานไม่เป็น อะไรอีกหลายอย่าง อย่างที่ว่ามาแล้ว นี่เป็น
 เรื่องของอวิชา

ระวังให้คืออย่าให้มันเป็นเรื่องของอวิชา ถ้าเป็นเรื่อง
 ของอวิชาแล้วมันก็เป็นมาร เป็นเครื่องทำลายขึ้นมาทันที คือจะ
 มีคนผู้อยากผู้หวัง แล้วก็จะไม่ได้ตามอยากตามหวัง แล้วก็ต้อง
 รู้สึกว่าเป็นมาร แล้วก็ทนทรมาน นี่คืออวิชา เรื่องอวิชา
 มันลึกซึ้งทุกแขนง ครอบคลุมไปหมดไม่ว่าแขนงไหน มันเป็น
 ปัญหาเกี่ยวกับอวิชาทั้งนั้น ฉะนั้นระวังให้ดี อวิชาแล้วใช้
 ไม่ได้ แม้แต่ความรักของอวิชา

มีนิทานสั้น ๆ ว่า เรื่องความรักของอวิชา

มีชายหนึ่ง	หญิงหนึ่ง	อยู่ด้วยกัน
คนก็รัก	หญิงนั้น	เป็นหนักหนา
หญิงก็รัก	คนจัด	เต็มอัตรา
ทั้งสองรา	รักกัน	นั้นเกินดู

วันหนึ่งคน นอนหลับ อยู่สบาย
 แมลงวัน มาไต่ ทักทู่
 ลิงคิดว่า ไอน์ยวน กวนเพื่อนกู
 จะต้องบู๊ ให้มันตาย ไอ้อัปรีช

เอาคืนไม่ มาเงอ ขนสองมือ
 ฟาดลงไป เต็มตอ แมลงวันหน
 ข้างเพื่อนรัก ชักดิน ไปหลายที
 ดูเถิดนั้ ความรัก ของอวิชา

ขึ้นชื่อว่าเป็นอวิชาแล้ว แม้จะเป็นเรื่องของความรักร
 ก็ไม่ได้ อย่าไปหวังเอาความรักแม้จากอวิชาเลย ถ้ามีความยึด
 มั่นถือมั่นด้วยอำนาจของอวิชา มันก็ทำลายล้างถึงที่สุด แม้ที่สุด
 แต่ปัญญา ก็กลายเป็นอันตราย พังตุให้ตีว่า ถ้าปราศจากความรู้
 ในข้อนี้แล้ว แม้แต่ปัญญา มันก็กลายเป็นอันตราย เป็นเรื่อง
 จริงที่เขาเล่าให้ฟัง ได้เขียนเป็นคำกลอนไว้ว่า

ลูกอ่อนกลืน สดางค์ ค้างติดคอ
 นางแม่หล่อ นากรดตรง ลงแก้ไข
 ให้ละลาย โลหะหมด แล้วปลอดภัย
 ผลอย่างไร เชื่อว่าตาย ได้ด้วยกัน

น ^๑ แหละหนา	บ ^๒ ัญญา	มาพรวดพลาด
เพราะสติ	มันขาด	ก็ผวนผัน
กลายเป็นโง่	ในบ ^๓ ัญญา	ข ^๔ นมาปล้น
ถ้าสติ	มาด้วยกัน	มันปลอดภัย
ความโง่มี	ในบ ^๕ ัญญา	เมื่อขาดสติ
มันอุ ^๖ ตริ	ออกมา	อย่าสงสัย
ฆ่าเจ้าของ	ของมัน	ได้บรรลัย
มีสติไว้—	หนอพวกที่	มี ^๗ บ ^๘ ัญญา

นี่แหละมีสติไม่เพียงพอ ในการห้ามกันกระแสฟุ้ง-
 พล่านแห่งความคิดนี้ ก็มันก็เป็นเหมือนอย่างแม่คนนี่ ว่าลูก
 มันมีสตางค์ติดค้างอยู่ในคอ แมื่ก็คิดว่าถ้าเหน้ากรตลงไปก็
 สตางค์นั้นให้ละลายหมด มันก็หายได้ ก็เหน้ากรตลงไป แล้ว
 ลูกมันจะเป็นอย่างไร นี่แหละถ้าบ^๙ัญญามันพรวดพลาดแล้ว
 บ^{๑๐}ัญญานั้นก็กลายเป็นความโง่ ความคิดว่าน้ำกรตจะช่วยละลาย
 โลหะนั้นได้ ก็เป็นบ^{๑๑}ัญญาอยู่ แต่มันก็ไม่เจตยว่ามันจะเกิด
 อะไรขึ้น อย่างนี้ความโง่มันก็เกิดขึ้นในบ^{๑๒}ัญญา ฉะนั้นขอให้
 เราแต่ละคน ๆ ระวังให้ดี ว่าบ^{๑๓}ัญญานั้นบางทีมันก็โง่ถนัดใจ
 บ^{๑๔}ัญญาชนิดนี้มันโง่ถนัดใจ นี้คืออวิชา อวิชามันก็สร้างมารขึ้น
 มาอย่างทีกล่าวแล้ว นี้คือข้อความที่ว่า ผู้สร้างมารนั้นคืออวิชา

ขึ้นชื่อว่าอวิชาแล้วความรักของมันก็ใช้ไม่ได้ แล้วระวังความโง่ของปัญญา มันก็เป็นอวิชาด้วยเหมือนกัน เรียกว่าปัญญาๆ แต่เมื่อมันไม่สมประกอบอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะ มันก็กลายเป็นความโง่ โง่ถึงขนาดที่ทำอันตราย

ทีนี้ มาคุยกันต่อไป เรื่องพญามาร ว่าเราได้ทำผิดอะไรกันก็อย่างที่ประการ จนกระทั่งเกิดพญามารขึ้นมาซึ่งคอยอยู่ สลักลงไม่ได้ เพราะความสมักรใจของเรา เพราะความยึดมั่นถือมั่นของเรา หรือเพราะอวิชาของเรานั่นเอง ท่านทั้งหลายมีนายซึ่งคอยอยู่ทั้งสามคน แล้วไม่หน้าใจ ยังมีพรรคพระธรรมอยู่ คนทุกวันนี้มีนายอยู่สามคนซึ่งคอยอยู่ พังได้ในกำลอนโดยตรงไม่ต้องอธิบาย

นายของตน	คนหนึ่ง	คือท้องปาก
ยามท่านอยาก	ท่านเรียกร้อง	ต้องรับหา
มาบ่อนท่าน	ให้ทัน	แก่เวลา
ท่านชื่อว่า	<u>นายกิน</u>	เก่งสันดี
นายของตน	คนที่สอง	คือเนื้อหนัง
ท่านไม่ฟัง	เสียงใคร	ใฝ่เบียดสี
แต่ในเรื่อง	นุ่มเนื้อ	เหยื่อโลกีย์
ชื่อท่านมี	<u>ว่านายถาม</u>	ตะกลามจริง

นายของตน	คนที่สาม	คือหัว
เผ่ายกตัว	เรื่อยไป	คล้ายผีสิง
ทยกหาง	แกว่งไกว	ไวกว่าลิง
มชอบรง	<u>ว่านายเกียรติ</u>	ใครเกลียดเอย

ใครรู้จักมารทั้งสามนี้บ้าง ก็ลองคิดดูเถิด แล้วใคร
สร้างมันขึ้นมา มารตัวที่หนึ่งคือท้องปาก เพราะเรามีวิชาบูชา
ท้องปาก ก็เป็นทาสแก่ท้องและปาก นายคนที่สองชื่อว่ากาม
นี่คือเรื่องเนื้อหนัง เรามีวิชาบูชาเนื้อหนัง แล้วก็เป็นที่ทาสของ
เนื้อหนัง นายคนที่สามคือเรื่องยกหูชูหาง มีชื่อว่านายเกียรติ
เรามีวิชาบูชามัน มันก็สร้างมารขึ้นมา นี้ก็อยู่ในพวกที่ว่า
อวิชาสร้างมารขึ้นมา เราทุกคนไม่รู้จักอวิชา มีอวิชาเป็น
ตัวตน แล้วก็ทำผิดเพราะอวิชา สร้างมารขึ้นมาชื่ออยู่บนคอน
ศิระะ โสฬัทธิให้เที่ยวทรมานไปทั้งวัน ๆ ก็ยังไม่รู้สึก นี่แหละมาร
ที่เราสร้างมันขึ้นมาเอง มันเป็นอย่างนี้

ที่นี้ พอมีกนมาบอกว่าไม่ได้ ทำอย่างนั้นไม่ได้ ต้องทำ
ให้มันตรงกันข้าม คือเอาพระธรรมหรือเอาวิชาเข้ามาแทนอวิชา
เราก็ไม่เชื่อ แล้วกลับประชดพระธรรม เพราะว่าเราไปบูชาพญา
มารเสียแล้ว พอมืออะไรมาในลักษณะที่ไม่ใช่มาร เราก็กลับ

ประชิดให้ นึกคือการประชิดธรรมของบุคคลที่มีอยู่ในโลกนี้
 ประชิดพระธรรม ฟังดูแล้วมันไม่น่าจะมีแต่มันก็มี จะมีได้หรือ
 ไม่ทำนองฟังดูให้ตี

อาตมาจะอ่านกลอนเรื่องนี้ให้ฟังอีกทีหนึ่ง เรื่องประชิด
 ธรรม

ประชิดธรรม	คำน	มีความหมาย
ที่เปรียบได้	เป็นอุปมา	ห้าสถาน
ประชิดน้ำ	พราแต่ตม	น้ำล้างจาน
เปรี้ยวหรือหวาน	เขากู้	อยู่แก่ใจ
ประชิดลม	ถือมอจ-	จาระพ่น
ตลบมา	หน้าของตน	ก็พ่นใหญ่
ประชิดบาป	นำมาอาบ	นาบหทัย
ประชิดไฟ	ให้สาสม	แก่ยมบาล
ประชิดกรรม	นำกิเลส	มาได้หัว
๕ ๕ ทงเนื้อตัว	แมมมอม	จอมเกล้าหาญ
อย่ามาเตือน	๕ บิดา	หรืออาจารย์
ขอมวายปราณ	ทรหด	ประชิดตน

นี่หมายความว่า มันอยู่ด้วยความถือค้ำัน ด้วยทิวฐิ
 มานะ ๓๓๓๓๓ ความกระต้างด้วยทิวฐิ กิเลสเป็นเหตุให้

กระต้างด้วยทิวฐิ ไม่ยอมฟังพระธรรม ไม่ยอมเชื่อพระธรรม ไม่ยอมเชื่อครูบาอาจารย์บิณฑมารดา ครูบาอาจารย์ยังสอนให้ก็ยิ่ง ประชด มันประชดขนาดที่เรียกว่า ประชดลมอมอุงจาระพ่น ตลบ มาหน้าของตนยิ่งพ่นใหญ่ เป็นอย่างนั้นเอง มันจึงมอมแมมไป ด้วยบาป ขอให้สนใจไว้เป็นพิเศษ เราทุกวันนี้ได้มีความผิดพลาด ในการกระทำจนถึงกับสร้างมารขึ้นมาบูชา ถ้าใครมาบอกกล่าว ในฝ่ายที่ตรงกันข้าม ก็จะถูกประชดให้สมน้ำหน้ากลับไป

ทีนี้ มาคุยกันต่อไปจะดีกว่า เกี่ยวกับพระเจ้าหรือพระ ซึ่งมิใช่มาร ซึ่งหวังดีต่อคนทุกคน กำลังคอยเราอยู่ อาตมาพูด กับท่านทั้งหลายว่า พระเจ้าหรือคุณพระกำลังคอยพวกเราอยู่ แต่ เราไม่รู้สึกรู้สีกว่ามิอะไรที่ไหนจะคอยโปรดเรา เราเห็น เป็นมารแล้วมันก็เป็นมารไปเสียทีเดียว เพราะว่าไม่รู้ว่ามีมารนั้น เราสร้างขึ้นมาเอง เพราะเขาไม่รู้ว่ามีมารนั้นเขาสร้างมันขึ้นมาเอง ฉะนั้นเขาจึงไม่รู้ว่ามีอะไรที่ไหนจะมาช่วยเขาได้ เขาสร้างมารขึ้นมาเอง บูชาमारเสียเอง มีพญามารเป็นตัวเอง แม้ทนทรมาน อยู่ก็ยังยินดีที่จะประชดความเจ็บปวด หรือความทนทรมาน

นี่ ขอให้สนใจเป็นพิเศษว่า โอกาสที่จะฆ่ามารนั้นมัน ยังมีอยู่ วิธีที่จะทำให้มารสูญสิ้นไป มันก็ยังมิอยู่ ความสามารถ

ของเราก็มีอยู่โดยธรรมชาติ ก็ว่าธรรมชาติได้สร้างให้สัตว์
ทั้งหลายมีความสามารถที่จะเอาชนะมารได้ นี่เรียกว่าพระเจ้า
กำลังคอยเราอยู่ แล้วเมื่อไรเราจะเข้าไปหาพระเจ้า อย่ามัวประชด
ตัวเองอยู่เลย โดยที่แท้แล้วมันไม่มีเรื่องอะไรมากไปกว่าเรื่อง
ของธรรมชาติ

ธรรมชาติก็ได้สร้างให้เรามีอะไร ที่สามารถที่จะช่วย
ตัวเองได้ สามารถเอาชนะมารได้ เราควรจะนึกถึงข้อที่เราทำผิด
แล้วยังประชดความผิด ประชดความผิดหรือประชดความถูก
อาตมาก็ไม่แน่ว่าจะใช้คำไหนดี เราทำผิดแล้วยังประชดความผิด
หรือว่ายังจะประชดความถูก มันควรจะเป็นการประชดความถูก
มากกว่า เพราะเราสมักรเอาข้างฝ่ายผิด แต่ที่จริงมันก็ประชด
ความผิด แล้วจะผิด ๆ แล้วจะผิดยิ่ง ๆ ขึ้นไป อย่างนั้นก็ไม่ได้

โลกมนุษย์นี้กำลังเหยียดหยามพระเจ้า ไปบูชาวัตถุ-
นิยมซึ่งเป็นตัวมาร เราไปบูชาวัตถุนิยม ไม่ใช่ว่าวัตถุนิยมมันมา
สวมครอบเอาหัวเรา เราก็มัวเข้าไปบูชาวัตถุนิยมเอง เพราะว่
เรามีอวิชชา เราไม่รู้จักกิเลสตัณหา เมื่อมันได้เหยื่ออร่อยจาก
วัตถุนิยม มันก็บูชาวัตถุนิยม โลกนี้มันก็เต็มไปด้วยการบูชา
วัตถุนิยม วัตถุนิยมก็ทำหน้าที่มารคือสวยงาม หอมหวาน

เอรีตอร้อยที่สุด ให้แก่นคติออกคติใจหลงไหลที่สุด สมตาม
ความหมายของคำว่ามาร

ทรงนี้ ขอบอกกล่าวกันอีกสักหน่อยว่า ยังกำลังเข้าใจ
ผิดกันอยู่มาก คือเขาเข้าใจผิดว่า ถ้าเรียกว่ามารแล้วก็ต้องเป็น
ยักษ์เป็นมารน่าเกลียดน่ากลัวชั่วร้าย เต็มไปด้วยสิ่งที่น่าเกลียด
น่ากลัว ที่จริงไม่เป็นอย่างนั้น เลิกใจกันเสียที สิ่งที่เรา
มารนั้นต้องสวยสดงดงาม ต้องยั่ววนที่สุด มันจึงจะเป็นมารได้
มันจึงจะชนะหัวใจคนได้ ฉะนั้น การเขียนรูปยักษ์รูปมารอย่าง
น่าเกลียดน่ากลัวนั้น มันเขียนผิด มันเขียนไม่ถูก ถ้าจะเขียน
ยักษ์มารกันให้มีความหมายกันจริง ๆ แล้ว ต้องเขียนให้มันสวย
งามจนใคร ๆ ก็หลงไหลไปหมด ทั้งหญิงทั้งชาย ทั้งเด็กทั้ง
ผู้ใหญ่ ทั้งชาวบ้าน ทั้งพระทั้งเณร ก็หลงไหลในความสวยงาม
ของพญามารไปหมด

นี่แหละ คือวัตถุนิยมที่กำลังครองโลกอยู่ในปัจจุบันนี้
จึงเรียกว่าโลกนี้พญามารกำลังครอบครองอยู่ สัตว์โลกทั้งหลาย
มันไปเป็นสาวกของมาร ไม่เป็นสาวกของพระ ไม่เป็นบริษัท
ของพระเจ้า เพราะว่าเขาเป็นอยู่ด้วยอวิชา ทรมานอยู่อย่างยิ่ง
ยิ่งกว่าตายทั้งเป็น ตายทั้งเป็นนี้มันก็น่ากลัวอยู่แล้ว นี่มันยิ่งกว่า

ตายทั้งเป็นเสียอีก ฉะนั้น เราจะต้องเปลี่ยนกันเสียใหม่ เรียกว่า
เปลี่ยนให้มันตรงกันข้ามเสียใหม่ อย่าให้เป็นไปอย่างที่กำลัง
เป็นอยู่ เพราะมันเป็นเรื่องของมารมากเกินไปเสียแล้ว

นี่แหละ เรามาพิจารณาดู คุุโลกว่ากันสักทีหนึ่ง
ว่ากำลังเป็นบ่าว เป็นทาส เป็นสมุน เป็นบริวารของพญามาร
กันก็มากนัก้อย ในบางเวลาบางโอกาส มาตึงอกตึงใจกันเสียใหม่
แล้วก็คิดดูให้ดี ๆ ทำสมาธิให้ดี ๆ ให้พอจิตใจเป็นปกติบ้าง แล้ว
มาดูโลกนี้กันเสียใหม่ว่ามันเป็นอย่างไร และควรจะทำอย่างไร

เขียนไว้เป็นคำกลอนว่าดังนี้ ว่าโลกทุกวันนี้มันเป็น
อย่างนี้

บางเวลา	สนทนา	กับพระเจ้า
ท่านคอยเฝ้า	ดูโลก	อันโยกไหว
ด้วยขันตี	เมตตา	ปรานีไป
เท่าไรเท่าไร	สัตว์โลก	ยังโยกโคลง

หมายความว่า พระเจ้าท่านคอยเอาใจช่วยอยู่เสมอ มี
เมตตาปรานีเหลือประมาณในสัตว์โลก แต่ว่าสัตว์โลกมันก็ไม่
สนใจ เหมือนพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ตถาคตเป็นแต่ผู้ชี้ทาง
และทางก็มีอยู่ แล้วก็ไม่ได้เดินเองจะทำอย่างไร

เพราะเราจัด	ด้วยวัต-	ถุนิยม
เกิดระทม	ทุกข์ร้าย	กว่าตายโหง
ตายทั้งเป็น	เหมือนว่าเล่น	ทุกชั่วโมง
ยิ่งกว่าตาย	ใส่โลง	ซึ่งครั้งเดียว
ทำอะไร	ก็ยังไม่	มองเห็นทาง
จะเลิกล้าง	หมดสิ่ง	นำหวาดเสียว
ต้องเมื่อธรรม	กลับผัน	มาทันเทียว
โลกจะเกี่ยว	กอบประสุข	ยุคศรีอารีย์

โลกวันนี้กำลังเป็นโลกบูชาวัตถุนิยม ตายทั้งเป็นซ้ำๆ ซากๆ ทุกชั่วโมง ก็ยังไม่เห็นลู่ทางที่จะหลีกห่างจากสิ่งเหล่านี้ไป จนกว่าเมื่อไรพระธรรมจะกลับมา โลกนี้จึงจะเปลี่ยนไปสู่ความเป็นโลกของพระศรีอารีย์ คือโลกที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมอันสูงสุดในหมู่มนุษย์เหล่านั้น คือหมดมารกันเสียที ถ้าเป็นโลกของพระศรีอารีย์ ก็หมายความว่า หมดมารกันเสียเท่านั้นเอง เคียงวันโลกทุกวันนี้กำลังบูชาพญามาร คือติดเหยื่อของพญามาร ซึ่งเรียกว่าวัตถุนิยม ไม่มีธรรมนิยม จิตตนิยม มโนนิยม เอาเสียเลย

สรุปความว่า เรามารู้จักพระกันให้จริง ๆ เสียทีเถิด เรามารู้จักมารให้จริง ๆ กันเสียทีเถิด รู้จักทั้งพระทั้งมารพร้อม ๆ กัน

ไปเสียทีเถิด จะรู้จักพร้อม ๆ กันทั้งพระและทงมารได้ทีไหน ข้าง
 ต้นก็ได้บอกมาแล้ว ว่ามารนี้สร้างขึ้นมาจาก สร้างเอาเอง สร้าง
 ขึ้นมาจาก เป็นมารด้วยอำนาจวิชา ถ้ามีวิชาที่มีบุญญาภิไม
 สร้างมาร ฉะนั้นมันจึงเป็นเรื่องของตนเองที่สร้างมารขึ้นมา
 และตนเองที่จะสร้างพระขึ้นมา เพราะฉะนั้นเราจะต้องรู้จักตนเอง
 กันเสียก่อน เราจึงจะกำจัดมารเสียได้ รู้จักสร้างพระขึ้นมาได้
 แล้วยังคงมีอยู่แต่พระตลอดไป

เดี๋ยวนี้ เราไม่รู้จักตัวเอง อาตมาพูดว่าท่านทั้งหลาย
 ไม่รู้จักตัวเอง บางคนก็อาจจะโกรธ ถึงไม่โกรธก็ไม่เชื่อ ไม่
 เชื่อก็ไม่เป็นไร อาตมาก็พูดไปคนเดียวก็ได้ ว่าท่านทั้งหลายไม่
 รู้จักตัวเอง เราจงรู้จักตัวเองกันเสียทีเถิด มีใจความว่าอย่างนี้
 จงรู้จักตัวเอง

จงรู้จัก	ตัวเอง	คำนัยหมาย
๔๔๖ มดราย	อยู่เท่าไร	เร่งใจขาน
ข้างฝ่ายดี	มีไว้	รีบใจลาน
ข้างฝ่ายชั่ว	รับประหาร	ให้หมดไป

จงรู้จัก	ตัวเอง	คำนัยหมาย
ว่าในกาย	มีกิเลส	เป็นเหตุใหญ่

จึงสารระแน	แต่จะทำ	บาปกรรมไกล
ต้องควบคุม	มันไว้	ให้รักบุญ
จรรู้จัก	ตัวเอง	คำ ^๕ หมาย
สังขารไว้	คนตัว	มัวแต่หมุ่น
ไปตามเหตุ	บังจ้าย	ที่ไสรุน
พันบาปบุญ	ชั่วดี	มันพพาน

จะเลิกสร้างมาร จะมีแต่พระกันเสียที ก็จงรู้จักตัวเอง
 เกิด ในความหมายที่หนึ่งนั้น รู้จักตัวเองว่ามันมีดี มีร้าย มีเลว
 มีดีอยู่ที่มากน้อยในตัวเรา^๖ เร่งดูให้เห็นชัดหรือแยกเอาฝ่ายดีมีไว้
 ก็รีบส่งเสริมเหมือนกับรีบไซลาน ช่างฝ่ายชั่วนั้นต้องรีบละ รีบ
 ประหารให้หายไป นัยที่สอง รู้จักตัวเองนี้ รู้ว่าในกายนี้มีกิเลส
 เป็นต้นเหตุอันใหญ่หลวง มันจึงยุแหย่ให้ทำแต่บาปกรรม ต้อง
 รู้จักควบคุมกิเลสนั้นไว้ให้ได้ จนให้มันรักบุญ จะได้ทำแต่บุญ
 รู้จักตัวเองนัยที่สามนั้น ก็รู้ว่าสังขารทั้งหลายทั้งปวงนั้นไม่ใช่
 ตัวตน ไม่มีตัวตน เป็นแต่สิ่งที่หมุ่นไปตามเหตุตามบังจ้าย เลิก
 หมุ่นเสียที ไม่หลงไหลในชั่ว-ดี บาป-บุญ แล้วก็จะเป็น
 นิพพาน

นี่แหละ รู้จักพระ รู้จักมาร นั่นคือรู้จักตัวเอง ตัว
 เองนี้สร้างให้เป็นมารก็ได้ สร้างให้เป็นพระก็ได้ แล้วตัวเอว^๗นั้น

แหละมันเป็นผู้สร้าง มันออกจะยากอยู่ ว่าตัวเองมันจะรู้จักตัวเองได้อย่างไร แล้วจะหยุคสร้างมาร จะมาสร้างพระกัน โดยส่วนเดียวกัน จะเป็นไปได้อย่างไร

ที่นี้มากุเรื่องความเป็นพระกันเสียบ้าง ว่าความเป็นพระนั้นมันเป็นอย่างไรร ความเป็นพระ ได้บอกข้างต้นแล้วว่า พระนั้นแปลว่าประเสริฐ มันจะประเสริฐได้อย่างไร ประเสริฐได้ตรงที่ไม่เป็นทาสของเรื่องกิน เรื่องกามและเรื่องเกียรติ จะต้องมิจิตใจสะอาด สว่าง สงบ มีกัรกระทำทางกาย ทางวาจา ที่เหมาะสม จนชนะอารมณ์ทั้งปวง แล้วทั้งเทวดาแลมนุษย์ก็ยอมรับนับถือในความเป็นพระ

นี้ยังยืนยันว่าทุกคนอาจจะเป็นผู้ที่ทำให้ทั้งเทวดาและมนุษย์ยอมรับนับถือได้ ถ้าเราเป็นพระ ถ้าเราสร้างความเป็นพระขึ้นมาแทนสร้างความเป็นมาร ข้อความนี้มีดังนี้ว่า

ความเป็นพระ	คือจิตปราศ	จากกิเลส
รู้สังเกต	ไม่ประมาท	ฉลาดเฉลียว
สำรวมระวัง	รักษาใจ	ไปทำเดี๋ยว
เพื่อหลีกเลี่ยง	ภัยทั้งสาม	ไม่ตามตอม
จากเรื่องกิน	เรื่องกาม	และเรื่องเกียรติ
เห็นเสนียด	ในร้อนเย็น	ทั้งเหม็นหอม

ไม่ยินดี	ไม่ยินดีร้าย	ไม่ออมชอม
กิเลสล้อม	ลวงเท่าไร	ไม่หลงลม
จิตสะอาด	ใจสว่าง	มโนสงบ
ทั้งครันครบ	กายวจี	ที่เหมาะสม
ความเป็นพระ	จึงชนะ	เหนืออารมณ์
โลกนิยม	กระหึ่มใจ	จึงไหว้แล

นี่แหละ ความเป็นพระอยู่ที่นี้ คือพรากจิตจากกิเลส ซึ่งเป็นตัวมารหรือเป็นต้นเหตุของมาร ไม่ให้มีความผิดพลาดในเรื่องกิน เรื่องกามและเรื่องเกียรติ ไม่หลงไหลในโลกธรรม แม้ว่าโลกนี้จะมีอะไรที่ลลอลวงสักเท่าไร ก็ไม่ไปหลง จิตสะอาด ใจสว่าง มโนสงบ จำไว้เถอะว่าจิตสะอาด ใจสว่าง มโนสงบ นั่นคือความเป็นพระ พอเป็นได้อย่างนั้นก็อยู่เหนือโลก เหนืออารมณ์ เมื่อเหนือโลก โลกนี้ก็ยอมบูชาความเป็นพระ เราสามารถที่จะมีความเป็นพระที่อยู่เหนือโลกและทำให้โลกบูชาได้

ในที่สุกนี้ ก็จะแสดงอันสงสักันสักหน่อย เพราะว่าคน เขามักจะชอบอันสงสั ว่าถ้าเลิกความเป็นมารเสียได้ สร้างพระได้ก็เป็นอันว่าไม่มีศัตรู สามารถทำให้หมกศัตรู ทำศัตรูให้ทลายหมด ไม่ต้องไปฆ่าด้วยดาบด้วยปืน แต่มีวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งที่

จะทำให้ศัตรูตายไปหมดเอง คือทำศัตรูให้หุคให้หมดความ
เป็นศัตรู มองศัตรูเป็นสิ่งที่มียุทธวิธีเหมือนที่ได้กล่าวมาแล้ว
ข้างต้นว่า มารคือของขวัญของพระ เรายับเอามารหรือซาตาน
มาในลักษณะที่เป็นของขวัญที่มาจากพระเจ้า คือเอามาสร้าง
เอามาทำให้กลายเป็นสิ่งที่มียุทธวิธีแก่นมนุษย์เสีย มนุษย์จะ
เป็นมนุษย์สมบูรณ์ได้ ก็ต่อเมื่อเอาชนะมารหรือซาตานได้เท่านั้น
เอง เราจึงถือโอกาสนี้ ทำให้มารหรือซาตานหมดไปจากโลก
พูดอย่างธรรมดาสัจจะว่า ทำศัตรูให้หมดไป โดยเห็นว่าศัตรูนี้
มันเป็นของดี มันมาสอบไล่เรา ว่าเราเป็นคนดีหรือยัง

ท่านฟังดูหรือไม่ว่า ก็ลองคิดดูเถอะว่า ศัตรูนั้นแหละ
มันดี มันจะมาสอบไล่เราว่า เราเป็นคนดีแล้วหรือยัง หรือเรา
ยังเลวอยู่ ยังมัวแต่จะโกรธศัตรูอยู่ ศัตรูก็มาสอบไล่อย่างนั้น ศัตรู
นั้นแหละมันช่วยสร้างสวรรค์ให้เรา เมื่อเราอดทนต่อศัตรูได้
เราก็เป็นพระ เราก็ชนะมารแล้วเราก็ไปสวรรค์ได้ ไม่ต้องไป
นรก ถ้าศัตรูมาเหย้าหน้อยหนึ่งเราก็โกรธเสียแล้ว เราก็พลัดตก
นรกตุมใหญ่ แล้วในทันใดนั้นเอง ศัตรูนั้นแหละมันมาสอน
ธรรมะอันสูงสุดให้แก่เรา ศัตรูมาสอนว่าอย่าโกรธนะ โกรธนั้น
แหละคือสกปรกหรือเลว อย่าเก็บสกปรกไว้ในใจนะ จะต้องเวียน
ว้ายในวัฏฏะสงสารนานเกินไป

ฉะนั้น เราถือว่า ศัตรูคือผู้ให้สิ่งที่ถ้าเรารู้อัจฉริยะเอาไว้
แล้ว เราก็จะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ด้วยเหมือนกัน
แล้วก็ไม่มีศัตรูเหลืออยู่ในโลกนี้เลย ดีหรือไม่ดีลองคิดดู ว่าให้
ในโลกนี้มันไม่มีศัตรูเลย มันหมดไปแล้ว ศัตรูมาเท่าไรกลายเป็น
มิตรหมด ศัตรูมาเท่าไรกลายเป็นมิตรหมด มาเป็นผู้สอน มา
เป็นผู้ทำให้ได้ดีหมด แล้วโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร เรียกว่าหมด
ศัตรูนี้คืออานิสงส์ มีข้อความดังนี้ว่า

อันศัตรู	คือผู้	มาสอบไล่
ให้รู้ได้	ว่าเรามี	ดีเท่าไหน
หรือดแต่	จะโกรธขุ่น	เป็นพื้นไฟ
บังคับใจ	ไว้ไม่อยู่	สักครู่เดียว

อันศัตรู	คือผู้สรร	สวรรค์ให้
ตรงที่ได้	มัจฉ	คิดเฉลียว
ว่าดกกลัน	นั้นแหละนะ	เป็นพระเทียว
ไม่อด, เลี้ยว	ไปเป็นมาร	พละนรก

อันศัตรู	คือผู้สอน	สั่งจรรยา
ว่าอาฆาต	นั้นคือน้ำ	สกปรก
อย่าเก็บไว้	ในใจ	ให้ใจฟก
จะเวียนวน	ว่ายสงสาร	นานนักเอย

เหตุฉะนี้	ศัตรุ	คือผู้ให้
แตกกลายเป็น	ผู้ร้าย	เหตุไรเหวย
เพราะผู้รับ	รับไม่เป็น	อย่างเช่นเคย
ถ้ารับเป็น	พวกเราเอ๊ย	หมดศัตรุ

นี่คืออานิสงส์ ว่าศัตรุจะหมดไปจากโลก ไม่มีเหลืออยู่ในโลก เพราะว่าเราต้อนรับเป็น ทำศัตรุให้กลายเป็นผู้มาให้สิ่งที่มีประโยชน์ มาบอกทางสวรรค์ให้ มาบอกธรรมะชั้นสูงสุดให้ ว่าอย่ามัวเก็บความโกรธนี้ไว้ในใจเลย นี่เป็นอันว่าได้ทำให้พญามารกลายเป็นพระไปจนหมดสิ้น ได้ทำศัตรุให้กลายเป็นมิตรไปจนหมดสิ้น

เป็นอันว่าเราได้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า พระกับมาร เป็นอย่างที่ดี รู้จักพระเจ้ากับซาตานเป็นอย่างดี รู้จักมิตรกับศัตรุเป็นอย่างดี รู้จักมารคือของชั่วร้ายมากจากพระ ซาตานคือข้อสอบไล่ของพระเจ้า เราเปลี่ยนมารให้เป็นพระได้จริงๆ อยู่ที่ทำได้ถูกวิธี คนโง่มัวแต่สร้างมารให้แก่ตัว นี่แหละคนโง่มัวแต่สร้างมารให้แก่ตัว คนโง่มัวแต่สร้างมารให้แก่ตัว ไม่รู้จักเปลี่ยนมารให้เป็นพระเอาเสียแล้ว มัวแต่ยึดมั่นถือมั่น มันจึงขบกัดเอาอยู่ทุกวัน ๆ ฉันทได้ดีเพราะถูกค่าจากมาร มารยิ่งค่าเท่าไรยิ่งได้ดี เพราะมาทำ

ให้รู้ว่าอะไรมันจะดีได้อย่างไร อวิชชามันสร้างมาร อย่าไปหวังความรักความอาลัยในอวิชชาเลย แม้ที่เรียกว่าบัญญัติตามธรรมดาสามัญของชาวบ้าน เป็นโลกียะบัญญัตินั้น เต็มอยู่ด้วยความโง่ เหมือนกับนางแม่คนนั้นเอาน้ำกรตหยอดคอกลูก เพื่อให้กตสตกที่ติดอยู่ในคอ ทุกวันนี้เรามีมารตั้งสามมารชื่ออยู่บนศีรษะ เราก็ยังมีวัชระศตพระธรรมอยู่นั่นเอง เราจึงหันหน้ามาหาพระเจ้าก้นเด็ก ก็จะได้ทำโลกนี้ให้หมดจากมาร หรือหมดจากศัตรู เพราะว่ามีจักตัวเองและรู้จักความเป็นพระ ที่จะสร้างขึ้นมาได้เอง แล้วไม่สร้างมารอีกต่อไป

คำบรรยายเรื่องพระกับมาร ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว ขอท่านทั้งหลายนำไปพิจารณาด้วยตนเองด้วยกันจงทุกคน เข้าใจและประพจน์ได้แล้ว ก็จะหมดมารจะไม่มีมาร จะไม่มีมารเหลืออยู่แม้แต่นิดเดียว ตัวเองก็จะกลายเป็นพระ นับว่าการบรรยายพอสมควรแก่เวลา ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้ เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าท่านได้สวดบทพระธรรมคณะสาชยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติเพื่อเลิกสร้างมาร มาสร้างพระกันเสียทีต่อไปในกาลบัดนี้

การเกิดเป็นทุกข์รำไป

พุทธทาสภิกขุ

ทุกขาชาติ ปุณฺณปุณฺ

การเกิดเป็นทุกข์รำไป

อัสสมิมานสฺส วินโย เอตํ เว ปรมํ สุขนฺ-ติ

การนำออกเสียได้ซึ่งความสำคัญนั้นหมาย

ว่ามี “ตัวเรา” นั้นเป็นความสุขอย่างยิ่ง

พระพุทธภิกษุข้างบนนี้ ชาวพุทธส่วนมากยังไม่เข้าใจความหมาย จึงมักเข้าใจไปว่า “การเกิด” นี้คือการเกิดจากท้องแม่ ฉะนั้น คำว่า “เกิด” ตามความหมายของพระพุทธเจ้า จึงเป็นสิ่งที่คนสมัยนี้ยังไม่รู้จักกันเลย จนเป็นเหตุทำให้เกิดความเห็นขัดแย้งกันในหลักของพุทธศาสนา

ถ้าคำว่า “การเกิด” หมายถึงเกิดจากท้องแม่อย่างเดี๋ยวนั้นแล้ว พระองค์ก็คงจะไม่ตรัสว่า “อัสสมิมานสฺส วินโย เอตัง เว ปรมัง สุขัง=การนำออก

เสียได้ซึ่งความสำคัญนั้นหมายความว่า “ตัวเรา” นี้เป็น
 ความสุขอย่างยิ่ง นี่ก็แสดงชัดอยู่ในตัวแล้วว่า ความ
 สำคัญผิดว่ามี “ตัวเรา” นั้นแหละ เป็นความทุกข์
 อย่างยิ่ง เมื่อเลิกเข้าใจผิดนั้นก็เลยเป็นความสุขอย่างยิ่ง
 ฉะนั้นความทุกข์อย่างยิ่งจึงอยู่ที่ความยึดถือว่าเรามี
 อะไร ๆ เป็นของเรา หรือเราเป็นอะไร ๆ นั้นเอง ไม่
 ใ้หมายถึงการเกิดจากท้องแม่ดังที่คนส่วนมากเข้าใจกัน
 นั้นแหละ คือปัญหาสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้คนส่วนมาก
 เข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ได้ แม้กระทั่งในหมู่
 มหาเปรียญชั้นสูง ๆ

คำพูดของศาสนาบางคำมีความหมายผิดไปจาก
 ธรรมดา แล้วแต่คำ ๆ นั้นจะใช้ในกรณีอะไร จนถึง
 กับเราต้องแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือคำพูดในภาษา
 ฝ่ายวัตถุ หรือที่ชาวบ้านพูด ๆ กันนั้นอย่างหนึ่ง และ
 คำพูดในภาษาฝ่ายจิตใจหรือภาษาฝ่ายธรรมะที่ท่านพระ
 ธรรมะพูดกันนั้นอีกอย่างหนึ่ง อย่างแรกเราเรียกว่า
 ภาษาคน (คือที่คนธรรมดาสามัญพูด) อย่างหลังเรา

เรียกว่า ภาษาธรรม (คือที่ผู้ธรรมะพูด) คนธรรมดา
 ก็เข้าใจตามที่คนธรรมดาเขาเข้าใจกัน เช่น “ความ
 เกิด” หรือ “ชาติ” ก็หมายถึงการเกิดจากท้องแม่ แต่
 ความเกิดตามภาษาของผู้ธรรมะนั้นหมายถึงการเกิดความ
 รู้สึกสำคัญนั้นหมายความว่า “ตัวเราอยู่” เมื่อใครรู้สึกตัว
 เราอยู่ เมื่อนั้นจึงจะถือว่าตัวเราได้เกิดขึ้นมาแล้ว ถ้า
 ความสำคัญนั้นหมายอันหมดไปครั้งหนึ่ง ก็หมายความว่า
 “ตัวเรา” ได้ตายไปชาติหนึ่ง เมื่อใดความรู้สึกอัน
 เกิดขึ้นในใจอีก เมื่อนั้น “ตัวเรา” ก็เกิดขึ้นมาอีก
 อย่างนี้ไม่ใช่การเกิดจากท้องแม่ที่เป็นคน แต่มันเกิดจาก
 แม่ที่เป็นนามธรรม คือ อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน
 จะเรียกว่าตัณหาเป็นมารดา อวิชชาเป็นบิดาก็ได้ คือ
 มันทำให้เกิด อัสสมิมานะ ว่าเป็น “ตัวฉัน” ขึ้นมา
 เมื่อใดมีความโง่มีความหลงมีความเข้าใจผิด ก็เป็น
 เหตุให้เกิดความสำคัญนั้นหมายความว่า เป็น “ตัวเรา”
 (ด้วยเหตุนี้เองจึงมีคำสอนในที่บางแห่งว่าใครต้องการ
 นิพพาน หรือความพ้นทุกข์ ก็จงฆ่าบิดามารดา กล่าว

คือ ฆ่าอวิชชาที่บัตถมหาเสีย) การเกิดอย่างนี้แหละที่
 เป็นทุกข์ และจะเป็นทุกข์รำไปดังที่พระพุทธเจ้าท่าน
 ยืนยันไว้ ส่วนการเกิดทางเนื้อทางหนังจากท้องแม่นั้น
 มันหมดปัญหาไปแล้ว เพราะว่าเราก็เกิดมาแล้วและ
 จะไม่มีการเกิดแบบนี้ไปอีกเกิดจากท้องแม่กินเวลาไม่กั
 นาทีกี่เสี้ยวเรื่องกัน ไม่มีการเกิดแล้วเกิดอีก แต่เดี๋ยวนี้
 มีการพูดว่าเกิดแล้วเกิดอีก ๆ และการเกิดทุกทีก็เป็น
 ทุกข์ทุกที มันจึงได้แก่การเกิดอุปาทานในจิตใจหรือ
 ทางนามธรรม เป็นภาษาของธรรมะหรือของศาสนา จึง
 เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจให้ได้ ถ้าเข้าใจ
 เรื่องนี้ไม่ได้ ก็เป็นอันว่าไม่มีเรื่องอะไรที่จะเข้าใจได้
 เลยในพระพุทธศาสนา

“การเกิด” ตามความหมายของพระพุทธเจ้านั้น
 เป็นการเกิดอุปาทาน เช่นรู้สึกว่าเป็นคนรวย เป็น
 คนจน เราดีกว่าเขา เราเลวกว่าเขา หรือเราเสมอเขา
 ทั้งหมดนี้มันเกิดทางใจ เรียกว่า เกิดอัสสมิมานะ เพราะ
 ฉะนั้นในวันหนึ่ง ๆ ตัวเราจึงเกิดได้หลายสิบครั้ง ใน

ชั่วโมงเดียวก็ยังสามารถเกิดได้ตั้งหลายชาติ เมื่อใดมีความสำคัญมันหมายความว่าเป็นตัวกูขึ้นมา และตัวกูเป็นอย่างไรแล้ว ก็เรียกว่าเป็นชาติหนึ่ง ๆ ทั้งนี้ ขณะที่ใดที่ไม่มีความรู้สึกอย่างนี้ ก็ถือว่ายังไม่มี การเกิด คือมันยังว่างจาก “ชาติ” และอยู่ในลักษณะที่ดับเย็นเป็นนิพพานชั่วคราว เมื่อใดเกิดความรู้สึกว่าเป็นตัวกู-ของกูขึ้นมา เมื่อนั้นก็มีการเวียนว่ายเป็นวัฏฏสงสารขึ้นมา ในจิตใจ แล้วก็เกิดความทุกข์ใจหนักใจ เมื่อใดจิตใจว่างจากการนึกคิดแบบนี้ เมื่อนั้นก็เป็นนิพพานตามความหมายของคำว่า “ตถังคนิพพาน” (ชั่วคราว) หรือ “วิกขัมภนนิพพาน” (เพราะใช้สมารถกิเลสไว้)

“ความเกิด” ไม่ว่าจะเกิดเป็นอะไรก็เป็นความทุกข์ทั้งนั้นแต่ต้องหมายถึงความยึดมั่นถือมั่นว่ามีตัวตน ด้วยอุปาทาน ด้วยกิเลส ด้วยอวิชชา แต่ถ้ารู้สึกว่าเป็นอะไร ๆ ด้วยสติปัญญา อย่างนี้ยังไม่ใช่ “การเกิด” ตามความหมายของพุทธศาสนา ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนให้ทุกคนมีสติอยู่เสมอ คือรู้เพียงว่าเราเป็น

อะไร เรามีหน้าที่อย่างไร แล้วก็ทำไปตามหน้าที่ ด้วยสติปัญญาหรือเหตุผลไม่ใช่ทำด้วยความเห็นแก่ตัว อย่างนี้ยังไม่เป็นทุกข์ เพราะยังไม่เกิดอัสสมิมานะ ตัว อย่างเช่นเป็นมหาเศรษฐี ถ้าเศรษฐีนั้นมีความเห็นแก่ ตัวจัด มีวิชา ตัณหา อุปาทานครอบงำจนยึดมั่น ในความเป็นเศรษฐีของตนแล้ว มันก็เป็นทุกข์ใจทันที จะพูดอะไรจะทำอะไรลงไปมันก็จะกลัวจะเสียเงิน แม้ การนอนรำพึงวิตกกังวล ในเรื่องที่ว่าพวกคอมมิวนิสต์ จะริบทรัพย์ ก็จะไม่หลับ นี่ก็เกิดเป็นเศรษฐีก็ มีความทุกข์อย่างเศรษฐี ส่วนขอทานที่รำพึงถึงความ อับโชคความยากลำบาก มันก็เป็นทุกข์ใจอย่าง ขอทาน แต่ถ้าทั้งสองคนนี้ไม่ได้คิดอย่างนั้นในเวลาใด ในเวลานั้นเขายังไม่มีความทุกข์ใจ ฉะนั้นในบางเวลา คนขอทานก็นอนร้องเพลงสบายอยู่ได้เหมือนกัน เพราะเวลานั้นเขาไม่ได้ “เกิดเป็นคนขอทาน” เขา ไม่ได้สำคัญมั่นหมายว่า เขาเป็นคนยากจน เขาลืมมัน ไปขณะหนึ่ง เขาจึงเกิดเป็นคนรำเริงร้องเพลงและ

ไม่มีทุกข์ นี่แหละคือการเกิดหรือชาติตามความหมาย
 ของพุทธศาสนา ซึ่งชาวพุทธส่วนมากยังไม่รู้จัก เพราะ
 ฉะนั้นเราก็ควรเข้าใจกันเสียใหม่ อย่าให้ผลออกเกิดเป็น
 “ตัวกู-ของกู” มันก็จะไม่มีความทุกข์ จะเป็นชานา
 เป็นพ่อค้าเป็นทหารเป็นข้าราชการหรือเป็นอะไร ๆ
 มันก็จะไม่มีความทุกข์ แต่ถ้ามีความสำคัญมันหมายถึง
 การเป็น “ตัวกู-ของกู” (=เห็นแก่ตัวจัด) เมื่อไร ก็
 จะมีความทุกข์ใจขึ้นมาทันที

ถ้าใครรู้จักพระพุทธศาสนาที่เป็นแก่นแท้อย่างนี้
 ได้แล้ว ก็จะได้รับประโยชน์จากพระพุทธศาสนา กล่าว
 คือ ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา
 ถ้าจับสาระอย่างนั้นไม่ได้แล้ว การเป็นพุทธบริษัทก็จะ
 ไม่ได้รับประโยชน์อะไร เพราะเป็นพุทธบริษัทแต่
 ปากเป็นตามบัญญัติสำมะโนครัว ยังต้องนั่งร้องไห้ ยังมี
 ความทุกข์มากเหมือนคนที่ไม่เป็นพุทธบริษัท นี่ก็คือ
 โทษแห่งการไม่เข้าใจภาษาของฝ่ายธรรมะ เพราะไป

หลงตีความหมายคำว่า “เกิดหรือชาติ” เป็นภาษาของ
ชาวบ้านไปหมด

นี่เป็นธรรมชาติที่เร้นลับ อันชาวพุทธจะต้องเข้าใจ
ไม่ว่าเพื่อการปฏิบัติธรรมของตนเอง หรือเพื่อจะสอน
ธรรมแก่คนอื่น มันสำคัญอยู่ที่คำว่า “ความเกิด” นี้
เป็นอันดับแรก เพราะเราเกิดกันวันละหลายสิบครั้ง และ
ก็ต้องเป็นทุกข์ทางใจหลายสิบครั้ง ถ้าไม่เกิดเลยเราก็ไม่
ทุกข์เลย นี่เรียกว่าปฏิบัติธรรมอย่างตรงถึงไปยังธรรมะ
ที่เป็นตัวแท้ของพระพุทธศาสนา เมื่อระวางจิตใจได้เป็น
อย่างดี ก็ไม่เกิดอาการที่เรียกว่าวิภูฏสงสารขึ้นมาใน
จิตใจ คงมีอยู่ก็แต่อาการของนิพพาน (ความไม่มีทุกข์)
ประจำอยู่ ถ้าเราควบคุมรักษาไว้ได้เรื่อยไป อาการ
ดับเย็นนั้นก็จะมียุติตลอดเวลาและเรื่อยไป ไม่เปิด
โอกาสให้เกิดวิภูฏสงสาร นาน ๆ เข้ามันก็เกิดความเคย
ชินไปในทางที่จะดับอัตตาตัวตน วันดีคืนดี มันก็กลายเป็น
เป็นนิพพานที่เด็ดขาดถาวร คือชั้นแรกก็มีนิพพาน
อย่างชั่วคราว นิพพานอย่างประจวบเหมาะ นิพพาน

อย่างชิมลองไปก่อน ถ้าระวังอย่าให้มีอัสสัมมานะ เป็น
 ตัวกู-ของกูได้ ด้วยการมีสติสัมปชัญญะ มีปัญญา
 สมบูรณ์อยู่ ทำอะไรๆ ไปด้วยสติสัมปชัญญะ อย่าให้
 กลายเป็นไปเพื่อตัวกู-ของกูแล้ว วัฏฏสงสารก็จะหยุด
 หมุนเพราะนิพพานมีอยู่ประจำใจ วัฏฏสงสารจึงไม่ใช่
 การเวียนว่ายตายเกิดในท้องแม่หรือที่ไหน ๆ แต่เป็น
 วัฏฏสงสารในจิตใจ ของความโลภ ความโกรธ ความ
 หลงผิด ความสำคัญว่ามี “ตัวตน” มีอะไรเป็น “ของ
 ตน” แม้กระทั่งมวิญญาณเป็นของตน คนหลงผิด
 อย่างนี้จะไม่ได้ชิมรสของพระนิพพานเลย ไม่รู้จัก
 พุทธศาสนาเลย มันก็ต้องเป็นทุกข์ไปจนตาย แต่เพราะ
 ธรรมชาติช่วยอยู่ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เมื่อมัน
 เหนื่อยเข้ามันก็หยุดยึดมันไปเองบ้าง มันมีการนอน
 หลับไปเองบ้าง ลืมไปบ้าง มันจึงค่อยยังชั่ว หรือพอมัน
 ชีวิตอยู่ไปได้ไม่ต้องตายเร็ว

พระอริยเจ้าทั้งหลายที่เกิดขึ้นมาในโลกได้ค้นพบ
 ว่า ถ้าเราขยายเวลาที่เป็นนิพพานชั่วคราวนี้ให้มาก

ออกไป ด้วยการปฏิบัติธรรมบางข้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคืออริยมรรคมีองค์ ๘ มันก็จะไปหดเวลาของวิภวสังสารหรือความทุกข์ให้สั้นเข้าหรือให้น้อยลง เป็นการปิดโอกาสที่จะเกิด “ตัวกู-ของกู” ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เรื่องนี้ฟังดูมันง่ายไม่น่าเชื่อ เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “ถ้าภิกษุทั้งหลายจักเป็นอยู่โดยชอบแล้วไซ้ โลกนี้จักไม่ว่างจากพระอรหันต์” ซึ่งฟังดูแล้วก็ไม่น่าเชื่ออีกเหมือนกัน คำว่า “เป็นอยู่โดยชอบ” นี้ มันมีความหมายลึกซึ้ง เพราะว่าถ้าใครเป็นอยู่โดยชอบแล้ว “ตัวกู-ของกู” ก็ไม่อาจเกิดขึ้นมาได้ ที่เราเป็นกันอยู่ทุกวันนี้ ไม่ใช่ “เป็นอยู่โดยชอบ” มันจึงมีการเกิด “ตัวกู-ของกู” ยกหูชูหางขึ้นมาวันหนึ่งตงหลายครั้งหลายหน มันจึงไม่มีโอกาสที่จะเป็นนิพพานชั่วคราวหรือชนิดถาวร ถ้าเป็นอยู่โดยชอบคือเป็นอยู่ตามอริยมรรคมีองค์ ๘ เช่นมีความเห็นชอบ มีความดำริหรือใฝ่ฝันชอบ มีการพูดจาชอบ มีการกระทำชอบ มีการเลี้ยงชีวิตชอบ มีความ پاکเพียร

ชอบ มีสติระลึกไว้ชอบ มีสัมมาสมาธิคือบ่กัใจมั่นชอบ
 เป็นทางชอบ ๘ ประการอย่างนี้แล้ว ก็เรียกว่ามีความ
 เป็นอยู่โดยชอบและกิเลสก็ไม่เกิด “ตัวกู-ของกู” ก็
 ไม่เกิด นานเข้า ๆ กิเลสมันก็แห้งตายไป เหมือนกับ
 สัตว์ที่ไม่ได้กินอาหารเลย ไม่เท่าไรมันก็ผอมตายไป
 เอง การเป็นอยู่โดยชอบนี้มันทำให้ “ตัวกู-ของกู”
 ไม่ได้กินอาหารของกิเลส ไม่เท่าไรมันก็ถอยกำลังลง
 แล้วเหือดแห้งตายไปในวันหนึ่ง ที่เราเรียกว่าบรรลุมรรคผลนิพพาน “การเป็นอยู่ชอบ” จึงไม่ได้หมายความว่า
 ความเป็นอย่างอื่น เพราะอย่างอื่นนั้นไม่สามารถทำ
 ใครให้เป็นพระอรหันต์ได้

“การเกิด” อย่างนี้ เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่
 สำคัญที่สุด ไม่ต้องไปสนใจหรือละเมอเพื่อפקเรื่อง
 การเกิดใหม่หลังจากตายแล้ว แต่มาสนใจ “การเกิด
 ประเภทที่ตัวยังไม่ตาย” ที่เกิดวันละหลายสิบครั้งนี้ให้
 มาก ๆ ให้ดี ๆ ให้ถูกต้องตามความมุ่งหมายของพระ-
 พุทธเจ้า แล้วควบคุมมันให้ได้ ปัญหาต่างๆ ก็จะหมด

เพียงเท่านั้นภายในชีวิตนี้ แล้วก็ไม่มีภาระต้องศึกษาอีก
แต่คนโง่กลับไปสนใจเรื่องที่ไม่เห็น พิสูจน์ก็ไม่ได้
คือเชื่อว่าตายแล้วไปเกิดในอบายภูมิเป็นสัตว์นรก
เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย ไปเกิดเป็นมนุษย์ เป็น
เทวดา เป็นพรหม คือเป็นทุกคติบ้าง เป็นสุคติบ้าง
แต่พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ตรัสอย่างนั้น ท่านตรัสว่ามี
การเกิดแล้วก็เป็นที่เสมอกันหมด ไม่ว่าจะเป็นการเกิด
ชนิดไหน เพราะว่าความเกิดนี้เป็นความยึดมั่นถือมั่น
ทางจิตใจ (อุปาทาน) อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น
จะเกิดเป็นอะไรมันก็ต้องมีความทุกข์แบบนั้น เช่น
ความทุกข์ของเศรษฐีกับความทุกข์ของคนขอทาน มัน
ก็เป็นความทุกข์ทางใจด้วยน้ำหนักที่เท่ากัน ต้องหยุด
การเกิดเสีย คืออย่าไปสำคัญมันหมายความว่าตัวไปเกิดเป็น
อะไรเข้า จึงจะไม่เป็นทุกข์ ถ้าไปสำคัญมันหมายความว่า
เป็นมนุษย์ เป็นเทวดา เป็นพรหม มันจะมีความทุกข์
อย่างมนุษย์ อย่างเทวดา อย่างพรหม เพราะพวกพรหม
ก็มีความทุกข์อย่างพรหม ถ้าพรหมไม่มีความทุกข์แล้ว

มันก็ไม่ต้องมีพระพุทธรูปศาสนา พุทธศาสนามันมาก
 เพื่อช่วยให้เกิดพระอรหันต์ ที่จะดับเสียซึ่งความทุกข์ทุก
 ชนิด ฉะนั้นพระพุทธรูปจึงได้ชื่อว่าเป็นพระศาสนา
 ทั้งของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายในลักษณะอย่างนี้ คือ
 เพื่อดับความทุกข์ให้ทุกคน

แต่ความจริงแล้วเราคนหนึ่ง ๆ ในชาติปัจจุบันนี้
 แหะละ ก็มีวิภวสังสารียดยาวพอที่จะเกิดเป็นอะไร ๆ
 ได้ทุกอย่างตามที่ตำราเขาว่าเอาไว้ เช่นเป็นสัตว์นรก
 เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นเปรต เป็นอสุรกาย ๔ อย่าง
 เป็นอบายภูมิเป็นทุกคติ ตรงกลางเป็นมนุษย์ สูงขึ้นไป
 เป็นเทวดาในกามาวจร (สวรรค์ชั้นกามคุณ) สูงขึ้นไป
 อีกรู้ก็เป็นรูปพรหมแล้วสูงขึ้นไปอีกก็เป็นรูปพรหม*
 แต่ในแง่ของธรรมาธิฐานหรือในภาษาฝ่ายธรรมนั้น
 นรกมีความหมายที่แท้จริง คือความเดือดร้อนใจเหมือน
 ไฟเผา ไม่ว่าเขาจะเป็นพระ เป็นเณร เป็นอุบาสก

* อ่าน “ภาษาธรรมต่างกับภาษาคน”

อุบาสิกา เป็นชาวบ้านหรือเป็นอะไรก็ตาม ถ้ากำลังมีความร้อนใจเหมือนไฟเผา ด้วยเรื่องของ “ตัวกู-ของกู” (= ความเห็นแก่ตัวจัด) เขาก็กำลังเป็นสัตว์นรกอยู่แล้ว ถ้าใครมีความโง่งอย่างไม่น่าจะโง่ เมื่อนั้นเขาก็เกิดเป็นเตรจฉานแล้ว จะเป็นหญิง เป็นชาย เป็นบรรพชิต เป็นฆราวาส หรือเป็นอะไรก็ตาม เมื่อมีความโง่งมงายอยู่ เมื่อนั้นเขาก็เกิดเป็นสัตว์เตรจฉาน ใครมีความโลภ หิวทางจิตใจเมื่อใด เมื่อนั้นเขาก็กลายเป็นเปรตไป ใครมีความกลัวหวั่นความขลาดไปหมด เขาก็เกิดเป็นอสุรกาย ฉะนั้นในวันหนึ่ง ๆ เราอาจเกิดในอบายภูมิครบทั้ง ๔ ก็ได้ เพราะมันมีอยู่ในโลกนี้ที่ตัวเราเอง โดยไม่ต้องรอให้ตัวตายไปเสียก่อนเลย

ปู่ย่าตายายของเรา ไม่ใช่เป็นคนโง่ ถ้าเป็นคนโง่แล้วก็คงจะไม่มีคำพูดว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” ลูกหลานสมัยนี้เสียอีก ที่เป็นคนโง่มาก เพราะไปคิดว่าจะตกรนรกหรือไปสวรรค์ก็ต่อเมื่อตายเนาเข้าโลงไปแล้ว นี่มันโง่สักเท่าไร ลองคิดกันดู ฉะนั้น ขอให้

ฉลาดเพียงเท่าป๋าย่าตายายของเรา ก็พอ ว่าสวรรค์อยู่ในอก
นรกอยู่ในใจ (แล้วเรื่องสวรรค์ เรื่องนรก เรื่องผีसा
เทวดา หรือปัญหาตายแล้ววิญญาณมีเหลืออยู่หรือไม่
มันก็น่าสงสัยกันไปอีก)

การเกิดเป็นคนนั้น ในภาษาธรรมหมายถึงความ
เห็นดีเห็นชอบเห็นอไฉลไฉลย้อย คือต้องทำงาน
หนักเพื่อแลกอาหาร แลกกามคุณ ทำไปด้วยความสุจริต
เพื่อแลกกับสิ่งที่ตนต้องการ ที่สูงขึ้นไปเกิดเป็นเทวดา
ก็หมายถึงคนที่ไม่ต้องเหนื่อย แล้วก็ได้กามคุณตามที่
ตนต้องการ สูงขึ้นไปอีกก็คือผู้ที่เบอกามคุณ เห็น
กามคุณเป็นของสกปรกอยากจะอยู่อย่างสงบอย่างบริ-
สุทธิ์ นี่คือพวกเกิดเป็นพรหม ที่เกี่ยวข้องกับ
วัตถุ ก็เรียกว่า รูปพรหม ส่วนพวกที่เห็นว่ารูปหรือ
วัตถุนั้นไม่แน่นอน ไม่สนใจกับรูปเสียเลยจะดีกว่า
อย่างนี้เขาเรียกว่าเกิดเป็น อรูปพรหม ที่เขาเขียน
หรือทำเป็นรูปตัวพรหม ๔ หน้า นั้นก็เป็นเพียง
เรื่องสมมุติตามแบบของบุคคลาธิษฐาน เพราะเขา

เขียนเรื่องของธรรมาธิษฐานไม่ได้นั่นเอง นักศึกษา
ธรรมะจึงต้องระวังอย่าให้หลงผิดเห็นธรรมะเป็นตัวตน
เช่นยักษ์มาร ผีसाง เทวดาอินทร์ พรหม

ศาสนาคริสต์ียนก็สอนอย่างเดียวกัน คือในเรื่อง
“ไม่ให้เกิดมีความรู้สึกสำคัญมันหมายความว่า เป็น “ตัวกู-
ของกู” แต่พวกคริสต์ียนส่วนมากก็ไม่เข้าใจคำสอนนี้
เช่นเดียวกับที่ชาวพุทธไม่เข้าใจคำสอนของพระพุทธ-
เจ้าในเรื่อง “ชาติ-การเกิด” ไม่ว่าในศาสนาไหน
คนสมัยนี้ล้วนแต่ไม่เข้าใจสิ่ง ซึ่งเป็น หัวใจแท้ๆ แห่ง
ศาสนาของตน พระพุทธเจ้าสอนว่า “อย่าเกิด หยุด
เกิดเสีย” ชาวพุทธฟังแล้วกังงและไม่เชื่อ ในที่สุด
ก็หาว่าสอนผิดๆ แต่ไม่กล้าตำหนิพระพุทธเจ้าก็เก็บไว้
ในใจ หรือคิดว่าผู้นำมาพูด ไม่ได้เอาคำสอนจริงของ
พระพุทธเจ้ามาสอน มันโง่ถึงอย่างนี้ มันจึงไม่รู้เรื่อง
อนัตตาหรือเรื่องสัจจัญญา คือ เรื่องที่ไม่มีตัวกูไม่มีของ
กูเลย มันจึงต้องเป็นทุกข์ ต้องมีการเกิดบ่อยครั้ง
มีการเวียนว่ายตายเกิดมากขึ้น เลยเป็นโรคประสาท
กันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะไม่เข้าใจธรรมะที่ป้องกันไม่ให้

เกิดโรคทางจิตนั่นเอง พระพุทธเจ้ามีความมุ่งหมายให้เรามีชีวิตอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะอยู่ทุกเมื่อ ให้มองเห็นโลกโดยความเป็นของว่างจากตัวตนหรือของตนให้จิตว่างจากความคิดนี้กว่าเป็นตัวตนหรือมีอะไรๆ เป็นของตนอยู่เสมอ เหลืออยู่แต่สติปัญญารูหน่าที่ที่จะต้องทำอย่างไร แล้วก็ทำไปนี่คือหัวใจของพระพุทธศาสนา

การปฏิบัติธรรมที่ตรงจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาก็คือ หัดยัดเวลาที่เรามีจิตว่างจากการยึดถือว่ามีตัวตนหรือมีอะไรๆ เป็นของตน ให้ยาวออกไป ลดความเกิดหรือวัฏฏสงสารให้น้อยลงๆ แต่ถ้าเราไม่รู้จักทำอย่างนั้นแล้วอยู่อีกพันปีมันก็ไม่มีอะไรดีขึ้น เราต้องรู้จักเลื่อนชั้นให้ได้ในชีวิตนี้ โดยมองให้เห็นความเดือดเนื้อร้อนใจ เมื่อเรามี “ความเกิด” อย่างว่า และสังเกตว่ามันเป็นมาอย่างไร เราหลงไปอย่างไร แล้วแก้ไขเสียให้ถูกต้อง ควบคุมความเห็นแก่ตัวนี้ให้ได้ แล้วจะรู้ได้เอง จะเบื่อหน่ายไปเอง จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เยือกเย็นเป็นสุข ไม่มีความทุกข์เลยได้เอง เรียกว่าการปฏิบัติธรรมมีเพียงเท่านั้น ดังที่พระพุทธเจ้า

ท่านสรุปไว้สั้น ๆ ว่า “สัพเพ ธมฺมา นาลํ อภินเวสยา”
 สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ว่าเป็นตัวเราหรือของเรา
 ไม่ว่าจะ เป็นวัตถุสิ่งของ หรือเป็นภาวะ หรือเป็นการ
 กระทำ เป็นนามธรรม หรือเป็นผลของการกระทำ
 อะไรก็ตาม ล้วนแต่อย่าไปเข้าใจว่ามันเป็นตัวเราหรือ
 ของเรา ให้เข้าใจว่าเป็นเพียงธรรมชาติ เป็นของ
 ธรรมชาติ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เป็นผลของ
 ธรรมชาติ อย่ากล้าไปเอามาเป็นตัวกู-ของกู ใครกล้า
 ไปคิดว่าเป็นตัวกู-ของกู คนนั้นก็ เป็นโจรปล้นเอา
 ของธรรมชาติมาเป็นของตน เมื่อเป็นโจรแล้วมันก็หา
 อะไรดีไม่ได้ มันก็ต้องเป็นทุกข์ไปตามแบบโจร พระ-
 พุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า “สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือ
 มั่นว่าตัวกู ว่าของกู”

เหตุที่ทำให้ชาวพุทธ ไม่เข้าใจหลักพุทธศาสนา

พุทธศาสนิกบุ

ตามที่ชาวพุทธส่วนมาก หรือแทบทั้งหมด ยังเข้าใจพุทธศาสนาไม่ได้ ก็เพราะเข้าใจคำว่า “ชาติ” ผิดไปจากความหมายอันแท้จริง ของหลักพุทธศาสนา คือถ้าเข้าใจว่า “ชาติ” เป็นการเกิดจากท้องมารดา และมีชีวิตอยู่ระยะหนึ่ง แล้วก็ตายไป เช่นนี้จะไม่สามารทำให้เข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าได้เลย ทั้งนี้เพราะว่า “ชาติหรือความเกิด” ตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น มีความหมายไปอีกอย่างหนึ่งต่างหาก นี่เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ชาวพุทธจะต้องวินิจฉัยกันโดยละเอียด มิฉะนั้น จะพิน่เผื่อไปหมด เพราะเข้าใจคำนี้ไม่ถูก ไม่ตรงตามหลักที่พระพุทธเจ้ามุ่งหมาย จนกลายเป็นมิจฉาทิฎฐิไป

การเกิดทางรูปธรรม หรือทางร่างกายนั้น ต้องอาศัยบิดามารดาเป็นเหตุทำให้เกิด เมื่อเกิดร่างกายแล้วมันก็ต้องมีจิตใจด้วย ไม่อาจจะแยกกันได้ นี่ยังไม่ใช่ “ความเกิด” ตามความหมายในพุทธศาสนา แต่ “การเกิด” ความคิดความเห็นหรือความยึดมั่นถ่อมตนว่ามีตัวตนหรือมีอะไร ๆ เป็นของตนนั้นแหละ จึงจะเป็น “ชาติ” ตรงตามหลักของพุทธศาสนา ฉะนั้นเด็กทารกที่คลอดออกมาแล้วยังไม่ “เกิด” หน้าที่เป็นความหมายของพุทธศาสนา คือเด็กยังไม่มีการยึดมั่นถ่อมตนว่าเป็นตัวตน-ของตน เวลาต้องล่วงไปจนกระทั่งเด็กได้กระทบกับอารมณ์ ทางตาหูจมูกกลิ่นกายหรือทางใจ ซึ่งจะเป็นเหตุทำให้เกิดความรู้สึก รัก โกรธ เกลียด กลัว เป็นอารมณ์ต่างๆ ขนมา มีความรู้สึกกว่าตัวเองเป็นผู้รัก โกรธ เกลียด กลัว เกิดความยึดมั่นถ่อมตนว่ามีอะไร ๆ เป็นของตนแล้ว อย่างนั้นจึงจะเรียกว่าเป็น “ชาติ” หรือเป็น “ความเกิด” ที่สมบูรณ์เต็มเปี่ยมตามความหมายของคำว่า “ชาติ” ฉะนั้นการเกิดในทางร่างกายจึงไม่

สำคัญ และไม่เป็นปัญหาที่จะต้องสนใจเกี่ยวกับพุทธ ศาสนา

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ความเกิดเป็นทุกข์ และอะไร ๆ ที่เนื่องด้วย ความเกิด ก็ล้วนแต่เป็นทุกข์ หมด ยิ่งทรงเห็นว่า ที่เป็นทุกข์นั้นก็เพราะความยึดมั่น ว่าเป็นตัวเรา ว่าเป็นของเรา (= อุปาทาน) นี้เราจะ เห็นได้ว่าความทุกข์ของมนุษย์นั้น ไม่ได้มีมูลมาจากเนื้อ หนังร่างกายโดยตรง แต่ไปมีมูลอยู่ที่ความรู้สึกนึก กิจชนิดที่เป็นความยึดมั่นถือมั่น (ด้วยความโง่ความหลง) ในสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นตัวเราบ้างว่าเป็นของเราบ้าง พุทธ กันให้ชัดได้เลยว่า การเกิดจากท้องแม่ยังไม่เป็นความ ทุกข์ เพราะยังไม่มีความรู้สึกยึดถือว่าเป็นตัวเราของ เรา เลยไม่มีตัวการที่จะออกมารับความรู้สึกต่าง ๆ อัน เป็นต้นเหตุของกิเลส ความทุกข์จึงไม่มี เมื่อความ ทุกข์ไม่มีมันก็เท่ากับว่ายังไม่มี “ตัวเรา” เกิดขึ้นเลย แต่เมื่อเรารู้สึกนึกคิดว่า “ตัวตน” มี เมื่อนั้นแหละ จึงจะมีความหมายเป็น “ความเกิด” ที่สมบูรณ์ขึ้นมา เพราะฉะนั้นวันหนึ่ง ๆ นั้น เวลาที่เรามี “การเกิด

เป็นตัวตน” โดยสมบูรณ์นั้นจึงมีน้อย เวลาที่ว่างจากความรู้สึกว่าเป็นตัวตน มีอยู่มากกว่า (ขอให้เราเข้าใจเรื่องนี้ให้ดี ๆ เพราะว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะเข้าใจแก่นพุทธศาสนา) ความรู้สึกคิดนึกตามธรรมชาติที่ไม่เจือไปด้วยความรู้สึกว่าเป็นตัวตนของตนนั้น ยังไม่มีความหมายที่เป็น “ชาติ” ในทางพุทธศาสนา เรียกว่ายังเป็น “ความว่าง” อยู่ ว่างจากอะไร? ว่างจากความรู้สึกว่าเป็นตัวตนนั่นเอง

ตัวอย่างเช่นเด็ก ๆ เขาร้องเพลงเล่นตามประสาเด็ก ไม่มีความหมายอะไร แม้ว่าถ้อยคำที่ร้องนั้นจะพาดพิงไปถึงเรื่องกามารมณ์ แต่ความรู้สึกของเขา ยังไม่มีเพราะไม่รู้ความหมาย การร้องเพลงเล่นหงิง ๆ อย่างนี้ ก็ยังเรียกว่าจิตใจเขายังว่างจากความรู้สึกว่ามีตัวตนของตน เรียกว่า “ตัวเขา” ยังไม่เกิด แต่ถ้าใครร้องเพลง ด้วยอารมณ์ กำหนดยินดี ตามความหมายของเพลงนั้น จิตใจก็จะวุ่นอยู่ด้วยความรู้สึกนึกคิดว่ามีตัวตน-ของตน นี้เรียกว่า “ตัวเขา” เกิดขึ้นมาแล้ว

คนขอทาน ในบางเวลาเขาก็ร้องเพลงเหมือนกัน ถ้าเขาไม่มีความรู้สึกเรื่อง “ตัวตน-ของตน” ไม่นึกถึงสภาพอันลำบากยากเข็ญของตน ใจเขาก็ยังว่างอยู่และไม่มีความทุกข์ เพราะ “ตัวเขา” ยังไม่เกิด แต่ว่าขณะใดเขาเกิดน้อยเนื้อต่ำใจในความเป็นอยู่ของเขาขึ้นมา อย่างนี้เรียกว่า ความเกิดแห่งตัวตนหรือของตนได้เกิดขึ้นเต็มรูปแล้วในขณะนั้น จิตใจเขาไม่ว่าง แล้วเขาก็เป็นทุกข์ในเรื่องต่างๆ ไปทุกอย่าง นี่เป็นตัวอย่างที่ว่า “เกิดทุกข์เป็นทุกข์ทุกที”

คำว่า “ชาติ” ในทางพุทธศาสนา มันมีความหมายอย่างนี้ทั้งนั้น เมื่อเข้าใจ “ชาติ” ในลักษณะเช่นนี้แล้ว จึงจะเข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าที่สอนเรื่องทุกข์และความดับทุกข์ได้ “ชาติ” ที่แท้จริงหมายถึงการเกิดของทิวัญญู กล่าวคือความคิดความเห็นและความยึดมั่นถือมั่นอันเจืออยู่ด้วยอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ซึ่งเป็นมูลเหตุของ “ความเกิด” ส่วนความรู้สึกคิดนึกที่ประกอบด้วยสติปัญญา ไม่เกี่ยวกับอวิชชา ตัณหาอุปาทานแล้ว ไม่ใช่ “การเกิด” ในที่นี้ เพราะ

ยังว่างจากความรู้สึกว่ามีตัวตน ยังว่างจากกิเลส ใน
 ขณะใดไม่มีการเกิดในทางจิตใจที่ยึดมั่นถือมั่น ในขณะ
 นั้น จิตจะเป็นอันเดียวกันกับธรรม (= ธรรมชาติ)
 อันเป็นสภาวะที่น่าชื่นใจที่สุดเพราะไม่มีความทุกข์เลย
 มีแต่ความสะอาด สว่าง สงบ อยู่ตามธรรมชาติ

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เกิดทุกที่เป็นทุกข์ทุกที
 ไม่มีการยกเว้นว่าเกิดเป็นอะไรหรือเกิดที่ไหน เพราะ
 “การเกิด” นั้นมันเป็นอุปาทานในตัวตน-ของตน
 เมื่อว่างจากอุปาทานว่าเป็นตัวตน มันก็ไม่ทุกข์เพราะ
 ไม่มีความเห็นแก่ตัวในเรื่องต่างๆ พอรู้สึกเป็นตัวตน
 เห็นแก่ตนขึ้นมา ก็จะต้องมีความทุกข์ แม้เป็นตัวตนที่
 ดีก็ทุกข์อย่างดี ถ้าเป็นตัวตนที่ไม่ดีก็ทุกข์อย่างไม่ดี
 ฉะนั้นขอให้นึกถึงความทุกข์ในลักษณะเช่นนี้ที่เกิดขึ้น
 แก่เราเป็นประจำวัน ให้เข้าใจจริงๆ แล้วจะเข้าใจ
 พระพุทธศาสนาได้

ลองนึกดูก็ได้ว่า เมื่อใดเรารำพึงถึงตัวเราเอง
 ด้วยความเห็นแก่ตัว เมื่อนั้นเราจะหนักใจขึ้นมาทันที

ไม่ว่าจะรำพึงไปในแง่ดีหรือแง่ร้าย แง่ได้หรือแง่เสีย ขอให้สังเกตธรรมชาติอันนี้ให้ได้ แต่ถ้าเมื่อใดความรำพึงถึงตัวเรานั้นไม่ได้เป็นไปในลักษณะแห่งความยึดมั่นถือมั่นว่ามีตัวเราหรือมีอะไรเป็นของเรา คือไม่มีความเห็นแก่ตัวเข้ามาเจือปนอยู่เลย การคิดอย่างนี้ก็ยัง ไม่เกิดความหนักใจแต่อย่างใด

เมื่อใดมีความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นมาสติปัญญา ก็หายไป เมื่อใดสติปัญญาเกิดขึ้นมา ความเห็นแก่ตัวก็หายไป ของ ๒ อย่างนี้อยู่ร่วมกันไม่ได้ จะต้องมาคนละที ขณะใดเรารำพึงถึงตัวเองด้วยสติปัญญาในขณะนั้น จะไม่มีความทุกข์ เพราะไม่ได้รำพึงด้วยความเห็นแก่ตัวด้วยความห่วงใย หรือด้วยกิเลสตัณหา แต่รำพึงไปด้วยสติปัญญาที่แจ่มใสและเข้มแข็งเป็นอิสระ เช่นว่าเราเป็นอย่างไร เราควรจะทำอย่างไร หรือเราจะทำอะไรบ้าง เราทำสำเร็จแล้วหรือยัง หรือว่าเมื่อมีอุปสรรคเกิดขึ้นมาอย่างนี้เราจะต้องทำอย่างไร เรามีแผนการว่าจนกว่าร่างกายนี้จะแตกดับ เราจะต้องทำอะไรบ้าง การรำพึงไปด้วยสติปัญญาล้วน ๆ โดยไม่มีความ

เห็นแก่ตัวเจือปนเข้ามาอย่างนี้ จะรำพึงสักกี่ชั่วโมง หรือกี่วันก็ได้ ไม่มีความทุกข์เลย เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่า “อดีตตัวตน” นั้น มันยังไม่เกิด มันมีแต่สติปัญญาที่พิจารณาสิ่งทั้งปวงไปตามเหตุผล หรือตามความจริงเท่านั้นเอง มีแต่สติปัญญาเกิดอยู่

สติปัญญานี้เป็นอันเดียวกันกับธรรม ธรรมเป็นอันเดียวกับ “ความว่าง” จิตใจขณะนี้เป็น “จิตว่าง” ไม่ใช่จิตวุ่น ถ้าใครสามารถมีชีวิตอยู่ด้วย “จิตว่าง” เช่นนี้ คนนั้นก็ไม่มี ความทุกข์เลย เพราะมีจิตใจอย่างเดียวกันกับของพระพุทธ พระธรรม พระอริยสงฆ์ เป็นธรรมะโดยสมบูรณ์อยู่ในตัวชีวิตจิตใจนั่นเอง คือเป็นอันเดียวกันไปเลย* อย่างนี้ลองคิดดูเถิดว่าจะเอาไปไหม? ถ้าไม่เอามันก็ไม่มีความประโยชน์อันใดที่จะมานับถือ หรือมาสนใจพุทธศาสนา เพราะว่าธรรมะหรือศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น ท่านมีหลักใหญ่อยู่ตรงที่ว่า ทำอย่างไรตลอดเวลาที่มีลมหายใจอยู่นี้เราจะไม่เป็นทุกข์เลย อุบายหรือเคล็ดลับ หรือศิลปะที่จะทำ

๑. อ่าน “ประโยชน์ของการบรรลุธรรม”

ให้เราไม่ต้องเป็นทุกข์เลย ก็คือสติปัญญาตามวิธีที่
 พระพุทธเจ้าท่านแนะไว้ คือเมื่อมีอะไรมากระทบทาง
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ให้มันเป็นไปใน
 ทางที่จะเกิดสติปัญญา อย่าไปเกิดความยึดมั่นว่าเป็นตัว
 เรา-ของเรา°

จริงอยู่ความเห็นแก่ตัวนั้นเป็นสัญชาตญาณอย่าง
 หนึ่ง ส่วนที่จะให้วอกมาเกิดเป็นสติปัญญานั้นเป็นสิ่งที่
 จะต้องฝืน ทางที่จะเกิดกิเลสตัณหา เกิดความรู้สึกว่า
 เป็นอัตตาตัวตนนั้น เหมือนกับทางเดินสายใหญ่ ที่
 เราเคยเดินผ่านเสียเตียนโล่งจนเดินง่าย แต่ทางที่เป็น
 สติปัญญานั้นเหมือนกับทางที่ไม่ค่อยมีใครเดิน มันจึง
 เล็กลงทุกทีๆ แต่ถ้าหากว่าเราฉลาดพอ เราก็จะเลี้ยว
 เข้าทางนี้ได้ พระอรียเจ้าเป็นอันมากก็เดินอยู่ในทางนี้
 สายตาของเราเองไม่ฉลาดพอที่จะสังเกตเห็นเห็นทางสาย
 นี้ จึงเป็นอุปายที่จะป้องกันมิให้เกิดตัวตน จะเป็น
 เด็ก เป็นหนุ่มสาว หรือผู้ใหญ่อย่างไรรก็ตาม เมื่อ

จิตว่างจากความรูสึกว่ามีตัวตนอย่างนี้แล้ว มันก็ไม่มี
ทุกข์ นอกจากไม่มีทุกข์แล้วยังมีสติปัญญาสมบูรณ์ ที่
จะทำอะไร ๆ ก็ได้ แม้แต่จะเรียนก็เรียนเก่ง คิดเก่ง
จำเก่ง ใช้เหตุผลเก่ง แม้จะทำการงานก็ทำได้ดี จะ
บริโภคผลของการทำงานก็บริโภคได้โดยไม่มีทุกข์ เหมือน
ที่กล่าวไว้เป็นคำเปรียบว่า จะจับปลาที่ไม่ถูกเงี่ยงปลา
จะบริโภคปลาที่ไม่ถูกก้างปลา นั่นคือลักษณะของการ
ที่มีจิตว่างจากความรูสึกว่ามีตัวตน-ของตน สมบูรณ์
อยู่ด้วยสติปัญญาจะทำ อะไร ก็ถูกไปหมด โดยอัตโนมัติ
เพราะว่ามันไม่มีกิเลสนั่นเอง

หลักของพระพุทธศาสนา ที่เรียกกันว่า ปฏิจ-
สมุปบาท นั้นเป็นหลักสำคัญหรือเป็นหัวใจของพระ-
พุทธศาสนา ท่านเรียงลำดับไว้ว่า เมื่อตากระทบรูป
กระทบทกกลิ่น ฯลฯ แล้วก็มีเวทนา (คือความรูสึก
พอใจหรือไม่พอใจ) เมื่อมีเวทนาแล้วก็ต้องมีตัณหา
(คืออยากไปตามความรูสึกที่พอใจหรือไม่พอใจ) ถ้า
พอใจก็อยากได้ ไม่พอใจก็อยากทำลาย และจะมี

ความรู้สึกเป็นตัวตน—ของตนพลั้งขึ้นมา ว่าเป็นตัวตน
 ฝจะไ้เต็มหรือเอามัน เพื่อเป็นนั่นเป็นนี่ เอานั่นเอา
 นี้นั้นมาทันที เหล่านี้คือ “ชาติหรือการเกิด” เมื่อมี
 “ความเกิด” แล้วก็ต้องเป็นทุกข์ ฉะนั้น เราจะเห็น
 ได้ตามหลักของพุทธศาสนาว่า การเกิดในทางจิตใจนั้น
 มันปฏิเสธชนมาเมื่อมีการสัมผัส แล้วมีความรู้สึกพอใจ
 หรือไม่พอใจ ซึ่งก่อเป็นความอยาก เป็นความยึดถือ
 จนเกิดเป็นความรู้สึกว่าตัวเราผู้อยากได้อย่างนั้นอย่างนั้น
 อยากเป็นนั่นเป็นนี่ เป็นภพเป็นชาติขึ้นมาโดยสมบูรณ์
 หลังจากชาติแล้ว ก็มแต่ความทุกข์ที่จะเกิดบนแก่ตัวตน

ใครยึดเรื่องแก่ก็เป็นทุกข์เพราะแก่ ยึดเรื่องตาย
 ก็เป็นทุกข์เพราะตาย เมื่อ “ความเกิด” หมายถึงการ
 เกิดอุปาทานยึดมั่นถือมั่นแล้ว “ความแก่” ก็หมายถึง
 อุปาทานยึดมั่นถือมั่นในเรื่องนั้นๆ มันย่อยหรือเสื่อม
 กำลังลงไป ถ้าอุปาทานยึดมั่นถือมั่นนั้นดับลง ก็เรียก
 ว่า “ตาย” ตามความหมายของภาษาธรรม เพราะ
 ฉะนั้น วันหนึ่งๆ เราจึงอาจ เกิด แก่ ตาย หลายๆ ครั้ง
 เรียกว่า “ตาย” แล้วก็ “เกิด” อีก และการเกิดใหม่นั้น

มันต้องมีอะไรที่เหลือน้อยสืบมาจากการเกิดคราวก่อน ด้วยเสมอไป เช่นเราเห็นของสิ่งหนึ่งแล้วก็อยากได้ จึงคิดจะขโมย นี่ก็เสร็จไปเรื่องหนึ่ง แล้วความคิดนั้นก็ตายไปและเกิดความคิดขึ้นใหม่ที่จะเป็นขโมย แล้วก็ไปขโมย เสร็จแล้วการเป็นคนขโมยก็ตายไปเพราะ ถูกตำรวจจับ เกิดใหม่เป็นผู้ต้องหาเป็นจำเลยในศาล แล้วก็ตายไป ที่นี้ก็เกิดใหม่เป็นนักโทษในคุก ฉะนั้น จะเห็นว่า “การเกิด” ทุกคราว มีผลดีหรือผลชั่ว ของชาติๆ นั้นส่งไปถึงชาติต่อไปได้โดยประจักษ์ชัด จึงกล่าวได้ว่าคนต้องรับผลของกรรม เป็นไปตามกรรม ข้ามภพข้ามชาติได้โดยลักษณะอย่างนี้ และภายในชีวิต ๕

ตนเอง”

นี่คือความหมายหรือคำอธิบายของคำว่า “ชาติ” ตามความหมายของพระพุทธเจ้า ส่วน “ภพ”(=ภาวะ) ก็คือการวนเวียนเกิดตายๆ อย่างนี้ และมีการรับผล กรรมตามสนองระหว่างชาติระหว่างภพ เมื่อเราเห็น

๑. อ่าน “ชาติก่อน-ชาตินี้-ชาติหน้า”

ชัดอยู่แล้วว่า “ชาติ” มันเกิดขึ้นมาด้วยเหตุไร ในลักษณะอย่างไร และโดยวิธีไร เราก็จะใช้ความรู้ของพระพุทธเจ้าที่กำลังศึกษาอยู่นี้ นำมาปฏิบัติเพื่อจะกำจัดความทุกข์ที่มาจาก “การเกิด” นั้นได้ อย่างนี้แล้วก็ไม่น่าจะมีปัญหา ที่ว่าตาย (ทางร่างกาย) แล้วจะเกิดอีกหรือไม่เกิดอีก ขอบอย่างเดียวกันนั้นว่า อย่าได้เข้าใจผิดว่า คำว่า “เกิด” นี้ คือการเกิดมาจากท้องแม่แล้วก็ตายเข้าโลงไป แล้ววิญญาณก็ไปเกิดในท้องแม่ใหม่เป็นคน ๆ เดียวกันไปเกิดอีก อย่างนี้ไม่ใช่เป็นคำอธิบาย หรือเป็นความหมายตามที่พระพุทธเจ้าท่านมุ่งหมาย ถ้าไปมุ่งเอาความเกิดทางร่างกายแล้ว มันเป็นคนละเรื่องกันทีเดียว ไม่ใช่เป็นพุทธศาสนาเลย (เป็นลัทธิสัสตัททวิญญูของพรหมณ์)^๑ และเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าท่านไม่ ยอมตอบ ปัญหาเมื่อใคร ถามว่าตายแล้วเกิดใหม่ เพราะเขาหมายถึงการเกิดจากท้องแม่แล้วตายเข้าโลงไป หลังจากนั้นจะเกิดอีกใหม่ อย่างนี้ท่าน

๑. อ่าน “คนตายแล้วมีวิญญาณเหลืออยู่หรือไม่” “ผู้มีจริงหรือไม่”

ว่าเป็นเรื่องที่ท่านไม่ตอบ นอกจากเป็นเรื่องที่ไม่ตอบ แล้วพระองค์ยังถือว่าเป็นเรื่องไร้สาระเหลวไหล ไม่เป็นเงื่อนไขที่จะนำไปสู่ความคับทุกข์ มิแต่จะเข้ารกเข้าพงไปไม่หมดสิ้นสัก ไม่วกมาสู่เรื่องของความคับทุกข์เลย ไม่มีประโยชน์อะไร พระพุทธองค์ตรัสว่า มาพูดเรื่องท้อใจเป็นหรือสำคัญดีกว่า คือมาพูดเรื่องท้อใจเกิดขึ้นมาเป็นทุกข์ พระองค์จึงชี้ให้เห็นว่า ความยึดมั่นถือมั่นว่า มีตัวตนหรืออะไร ๆ เป็นของตนนั้นเป็นทุกข์ พวกนักศึกษาคณะเดียวคนมีปัญญาที่ฟังเข้าใจ โดยไม่ต้องเชื่อพระพุทธเจ้า แต่เขาเชื่อตัวเอง ท่านก็กำชับว่าอย่าเชื่อตลาด (แม้พระสารีบุตรก็กล้ากล่าวต่อหน้าพระพุทธเจ้าว่าไม่เชื่อพระพุทธเจ้า แต่เชื่อตัวเอง เพราะในกรณีศึกษาธรรมะในพุทธศาสนานี้แล้ว ต้องเชื่อสิ่งที่เห็นได้ด้วยตนเอง ตามสติปัญญาและความรู้ของตนเอง)

เมื่อตรัสว่า “ความยึดมั่นว่าตัวตนเป็นความทุกข์” เสร็จไปชั้นหนึ่งแล้ว ท่านก็อธิบายต่อไปอีกชั้นหนึ่งว่า “ความรู้สึกว่าตัวตน-ของตนนั้นเป็นมายา มันไม่ได้เป็นความจริง” คือมันเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อได้เห็น

รูป ได้ดมกลิ่น ได้ลิ้มรส ฯลฯ ที่เรียกว่าผัสสะ แล้ว
 เวทนา ตัณหา และอุปาทานก็เกิดขึ้น แต่มันก็เป็น
 มายาอีก โดยที่แท้จริงแล้ว อะไรมันก็ไม่ใช่ตัวเราหรือ
 ของเรามันเป็น ความเข้าใจผิด ของเราเองที่ ไปหลงยึด
 มันถ้อมัน ด้วยความไม่รู้หรืออวิชชา (= อวิชชา) ใน
 ขณะที่เราเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัสหรือ
 คิดนึกด้วยใจ ท่านพร่ำสอนอย่างนั้นจนผู้ฟังเห็นได้ด้วย
 ตนเอง ว่าจิตที่ประกอบไปด้วยความโง่นั้นมันก็ต้องรู้
 สึกว่าเป็นตัวตนเสมอไป แต่ถ้าประกอบด้วยสติปัญญา
 ก็ไม่เห็นอะไรว่าเป็นตัวตน แล้วจะกลายเป็นคนที่เห็น
 ได้ว่า ตัวตนไม่มี เมื่อตัวตนไม่มีแล้วใครเล่ามันจะ
 ตาย หรือใครมันจะเกิด ฉะนั้น การที่ถามว่าตายแล้ว
 จะเกิดอีกไหม จึงเป็นปัญหาที่โง่มาก ยิ่งใครไปอธิบาย
 ว่าตาย (ทางร่างกาย) แล้วจะไปเกิดอีก ก็โง่มากที่สุด
 เพราะความจริงไม่มีใครตาย ไม่มีใครเกิด มีแต่อารมณ์
 ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งปรุงแต่ง และมีความเกิดขึ้น
 แห่งความยึดมั่นถือมั่นว่ามีตัวตน-ของตนเท่านั้น ถ้า

เรารู้แจ่มเห็นจริงในขณะนี้แล้ว เรื่องมันก็จบกัน สิ่งที่เหลืออยู่ก็คือ “จิตว่าง” จากความรู้สึกว่าเป็นตัวเรา-
ของเรา และจะเห็นได้ด้วยตนเองแล้วว่า ที่พระพุทธ-
เจ้าเรียกว่า ความเกิด ความแก่ และความตายนั้น
มันหมายถึงอะไรกันแน่ แล้วก็รีบขจัดต้นเหตุของสิ่ง
เหล่านี้ออกไปให้หมด (=อุปาทาน) จนไม่มีความเกิด
ความแก่และความตายตามหลักของพุทธศาสนา เรื่อง
มันก็สิ้นสุดลง โดยไม่ต้องพูดถึงชาติก่อน ชาติหน้า
พูดแต่เรื่องปัจจุบัน ที่นี้ และเดี๋ยวนี้ ซึ่งจะต้องรีบ
ศึกษาให้เข้าใจ จนไม่มีความรู้สึกว่าตัวตน-ของตน
แล้วจะไม่มีความทุกข์เลย (อ่าน “ล้างสมองเล่ม ๕”)

เมื่อพูดถึงความเกิดแล้ว ก็ควรจะพูดถึงสิ่งที่
พุทธศาสนาเรียกว่า “โลก” ซึ่งไม่ใช่ตัวโลกกลมๆ
อันเป็นก่อนวัตถุ เพราะพระพุทธเจ้าท่านหมายถึงถึงสิ่ง
ซึ่งมีอยู่ในโลกนี้ที่ทำให้เราลุ่มหลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ก็ได้แก่อิทธิพลของ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสและ
ความรู้สึกทางใจที่เราประสบประจำวัน อันเป็นที่ตั้ง
ของความยึดมั่นถือมั่นในทางจิตใจ “สัตว์โลก” ก็คือ

คน ที่ล้มลงอยู่ในรปรสกลืนเสียงสัมผัส เต็มไปด้วย
 ความรู้สึกที่เป็นอดีตตัวตน แล้วก็ เป็นทุกข์เพราะยึด
 มั่นในตัวตน ฉะนั้น “สัตว์โลก” จึงเท่ากับความ
 ทุกข์ พระพุทธเจ้าท่านจึงกล่าวว่า “โลกคือความทุกข์”
 หรือ “ความทุกข์คือโลก” เพราะฉะนั้นพวกเราจะ
 ต้องรู้จักสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านเรียกว่า “โลก” ให้ถูก
 ต้อง เราจึงจะสามารถรู้ธรรมะของพระองค์ เพราะ
 พระองค์ต้องการสอนธรรมะที่เรียกว่า “เหนือโลก”
 (= โลกุตตระ) กล่าวคืออยู่เหนือความทุกข์นั่นเอง
 ฉะนั้น ท่านทั้งหลายอย่าได้เกลียดหรือกลัวคำว่า “โล-
 กุตตระ” หรือคำว่า “นิพพาน” * เหมือนกับคนโง่
 ทั่วไปที่ได้ยินคำนี้แล้วก็ทำท่าขะเขวส หรือหาว่าเป็น
 เรื่องครีบาบอะไรก็ไม่รู้ ไม่เกี่ยวข้องกับเขาเลย
 แท้จริงแล้ว โลกุตตระหรือนิพพานนี้ เป็นสิ่งที่คนจะ
 ต้องเกี่ยวข้องกับอย่างยิ่งจะต้องคู่กับชีวิต ไม่เช่นนั้นแล้ว

*อ่าน “อะไรถูกอะไรผิด” “ความหลงผิดของสังคมในเรื่องการทำ
 บุญ” (เพราะ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์กล่าวไว้ว่า ไม่ควรสอนโลกุตตระธรรม
 แก่ชาวบ้าน)

จะต้องเป็นโรคประสาท หรือเป็นบ้าเพราะความรู้สึก
ที่เต็มไปดด้วยตัวตน-ของตนนั้น มันพลุ่งพล่าน เผลอ
ผลาญจิตใจวุ่นวายมากเกินไป

ตามปกติ คนเราก็มีเวลาที่อำนาจของโลก เบียด
เบียนไม่ได้ คือมีจิตใจว่างจากอุปาทานความยึดมั่นใน
ความมีตัวตน โลกก็ไม่อาจครอบงำเขาได้ตลอดเวลา
นี่ก็เป็นโลกุตตระในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่เต็มที่ และ
เขาก็กำลังอยู่ในภาวะของนิพพานที่ว่างจากทุกข์ชั่วคราว
เหมือนกัน หน้าที่ของชาวพุทธก็คือทำให้จิตใจอยู่
เหนือโลกอย่างแท้จริงและเด็ดขาดยิ่งขึ้นเท่านั้น การ
เกิด ๆ ตาย ๆ ในลักษณะที่อธิบายมาแล้วว่าวันหนึ่งไม่รู้
ก็สืบครองอย่างนี้ เรียกว่าเรายังว่ายอยู่ในทะเลวนแห่ง
วัฏฏสงสาร ขณะใดที่มีความรู้สึกว่าอัตตาตัวตนว่างไป
ก็เรียกว่าเราอยู่ในนิพพาน มันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน
อยู่กับจิตเป็นประจำวัน เราจะต้องเข้าใจความมุ่งหมาย
ของพระพุทธเจ้าให้ถูกต้องตามนี้ จึงจะเป็นการง่ายใน

การที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระองค์ จนบรรลุถึงพระนิพพานคือว่า ยข้ามพินน้ำแห่งวัฏฏสงสารมาอยู่บนบกได้จนมีความเป็นอยู่ที่สะอาด สว่าง สงบ ไม่เป็นที่รังเกียจของใคร ๆ ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด

นี่แหละ คืออานิสงส์ที่แท้จริงของการปฏิบัติธรรม คือขจัดความทุกข์ใจออกไปได้สิ้นเชิง ให้เหลืออยู่แต่ความสะอาด สว่าง สงบ เรียกว่ามีสภาพอยู่เหนือโลก เป็นนิพพาน นิพพานนั้นไม่ได้อยู่ที่อื่น หรือไม่ได้มีหลังจากตายไปแล้ว แต่ว่ามีอยู่ที่นี้และในชีวิตนี้ แต่คำอธิบายของนักสอนพุทธศาสนาส่วนมาก กำลังสับสนอย่างน่าเวียนหัวที่สุด เพราะผู้อธิบายยังไม่รู้จักว่าคนประกอบอยู่ด้วยอะไร และจะเกิดอีกในลักษณะอย่างไร ไปคิดแต่ว่าจะต้องตายเข้าโลงแล้วจึงจะไปเกิดอีก มองไม่เห็นการเกิดจริง ๆ ที่ว่า “เกิดทุกที่เป็นทุกข์ทุกที” ดังที่พระพุทธเจ้าท่านบอก แล้วจะเข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างไร คนทั่วไปเลยเห็นว่านิพพานเป็นเรื่องลึกลับซึ้ง และยังแถมน่าเกลียดน่า

กลัว ทุกคนจึงหันหลังให้ ไม่อยากจะฟัง ยังมีคนบาง
 พวกเข้าใจผิดว่ามันเป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ เป็นเรื่องพื้น
 สมัย เป็นเรื่องเกินความจำเป็น ไม่เป็นเรื่องที่ควรจ
 สอน ส่วนอาตมาอยากกล่าวว่า คนที่กล่าวอย่างนั้น
 เหล่าเป็นคนบ้า ๆ บอ ๆ เพราะเรื่องนั้นมันจำเป็นแม
 แต่เด็ก ๆ จะต้องถูกอบรมสั่งสอนให้รู้จักโทษของคว
 ยึดถือในตัวตน-ของตน ให้รู้จักความว่างจากตัวตน-
 ของตน สอนให้รู้จักทำให้ตัวตน-ของตนน้อยลง ไม่
 มีความเห็นแก่ตัวจัดมากเกินไป เพื่อให้เป็น “มนุษย์”
 ซึ่งแปลว่า “ผู้มีจิตใจสูง” คือสูงพอที่จะมองเห็น
 ทุกสิ่งอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง เหมือนอยู่บนยอด
 เขา มองลงมาข้างล่างย่อมมองเห็นอะไร ๆ ได้ดี

ถ้าเรามีปัญญาอย่างนั้นแล้ว ก็เรียกว่าเรามีพุทธ
 อยู่ในตัวเรามีธรรมะอยู่ในตัวเรา มีสังขะอยู่ในตัวเรา
 แล้วควรจะนำมาสอนหรือไม่ก็คิดตนเอง คนที่สูงอายุขึ้น
 ไปก็เหมือนกัน ลองคิดว่าเรื่องนั้นมันเป็นปัญหาที่
 ด่วนและจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตหรือไม่ มันยังเป็น

การปฏิบัติธรรม ชนิดที่ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อย คือชนิด
 ที่เวลาดี๋ยวยังอย่างพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ กลายเป็น
 ผู้ที่ไม่มีทุกข์หรือทุกข์น้อยที่สุด แล้วตัวจะรู้ได้เองว่า
 การหลงทำกุศลต่างๆ นั้น มันมีค่าน้อยเกินไปเสียแล้ว
 ในเมื่อนำมาเทียบกับ “ความว่าง” คือการที่มีจิตใจ
 ว่างจากตัวตน-ของตน และมีความสงบเย็นอยู่ด้วย
 อำนาจของธรรม มีจิตเป็นธรรม มีธรรมเป็นจิต มี
 ชีวิตเป็นธรรม* มีธรรมเป็นชีวิต อย่างนี้มันมีค่ามาก
 ยิ่งกว่า ทรัพย์สมบัติ ชื่อเสียง อำนาจวาสนาซึ่งเอา
 เข้ามาเพื่อสมเฝ้าตัวเอง คนเราควรจะต้องได้ธรรมะ
 อย่างนี้เสียก่อน แล้วอะไรต่างๆ ที่หามาได้นั้นจะไม่
 มาสมเฝ้าจิตใจตัวเอง ธรรมะในลักษณะเช่นนี้จึงเป็น
 พระเครื่องที่ศักดิ์สิทธิ์แท้จริง ไม่ใช่แบบที่ทำแขวนคอ
 แต่เป็นพระเครื่องที่อยู่ในจิตใจ ป้องกันไม่ให้ความ
 ทุกข์มาแผ้วพาน แล้วจะไม่มี การคิดผิด พุดผิด ทำ
 ผิด จะเป็นเรื่องในการเรียน ในการงาน การอาชีพ

*“อ่าน “ประโยชน์ของการบรรลุธรรม”

การสังคัม หรืออะไรๆ ทุกอย่าง นี่แหละคืออานิสงส์ของการที่เราเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” อย่างถูกต้อง เข้าใจ “ชีวิต” อย่างถูกต้อง เข้าใจ “ชาติหรือความเกิด” อย่างถูกต้อง เข้าใจ “ความตาย” อย่างถูกต้อง เข้าใจคำว่า “อยู่เหนือโลก” อย่างถูกต้อง เข้าใจ “สังสารวัฏฏ์” และ เข้าใจ “นิพพาน” อย่างถูกต้อง.

จริงซี!

จริงซี! เราบ้าบอก ธรรมกัน
 เพราะเหตุ ที่ธรรมนำ โลกแล้
 ห่างทุกข์ สบสุขทัน ใจอยาก
 เป็นสุข ที่เที่ยงแท้ จุงเห็น ฯ

ธรรม, ธรรม, ธรรม, เท่านั้น ที่สมาน
 โลกนี้ โลกหน้า เย็นยั้งน้ำ
 ใครคบ เสพธรรมฐาน คู่ชีพ
 ตนสุข, เมีย, ลูก, ช้ำ สุขตาม ฯ

พุทธทาสภิกขุ

โลกพัฒนา

โลกฮึดฮัด พัฒนา บุษาไป
เพราะผลอโง่ ทีละนิด คิดไม่เห็น
ไม่มีใคร ดำหนิใคร เพราะใจเป็น
ในเชิงเช่นเดียวกัน ไม่ทันรู้

รัฐบาลไหน ในโลก สับโขกมัน
ดูจะชอบ เหมือนกัน ทำไก่ออยู่
พวกนักบวช แอบหา ภาพมาดู
คุณครูรู้ พรางศิลป์ไป โย้ได้ไกล

ความก้าวหน้า ทางเนื้อหนัง อย่างนี้เอง
ครั้นพัฒนา จบเพลง ไม่ไปไหน
บุษาไป ถึงทูนหัว มั่วกันไป
โลกยุคใหม่ ต้องไม่โง่ หยุคไปที่ ๗

(หัวข้อธรรมในคำกลอน ของ พุทธทาสภิกขุ)

คำขอบพระคุณ

ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ผู้เป็นองค์บรรยายหลักธรรมคำสอนเล่มนี้เป็นอย่างสูง ซึ่งเปรียบเสมือนดวงประทีปส่องทางชีวิตให้ก้าวไปสู่ความถูกต้อง เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลส และเป็นปัจจัยนำไปสู่พระนิพพานแก่ชาวโลก

กราบขอบพระคุณ คุณเมตตา พานิช แห่งธรรมทานมูลนิธิ มูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ และองค์การฟื้นฟูพระศาสนา คณะทำงานและผู้ร่วมจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณ มูลนิธิ กองทุน วัด หน่วยราชการ โรงเรียน ห้องสมุด ศูนย์หนังสือและร้านหนังสือทั่วราชอาณาจักร ที่ได้กรุณาช่วยเผยแพร่หนังสือเล่มนี้เป็นอย่างสูง

ธรรมสภาได้รวบรวมหนังสือและสื่อธรรมะไว้บริการแก่ท่านสาธุชนจากสำนักพิมพ์และสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ท่านที่สนใจเลือกชมได้ที่
ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

เลขที่ ๒-๖ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๗๐๐ โทร.๘๘๘๗๘๔๐
ริมถนนบรมราชชนนี กิโลเมตรที่ ๑๖ ก่อนถึงพุทธมณฑลสถาน เพียง ๒ กิโลเมตร

๐ สถาบันหนังสือธรรม เชิญท่านสาธุชนร่วมฟังพระธรรมเทศนาจากพระผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ
ในโครงการ พบพระ พบธรรม ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๐๘.๐๐-๑๐.๓๐ น. ณ ห้องประชุมสถาบัน
หนังสือธรรม อาคารศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา สอบถามองค์บรรยายธรรมที่ โทร. ๔๔๑๑๕๓๔

บันทึกการจัดพิมพ์

ธรรมสภา ขอกราบนมัสการขอพระคุณ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ
อาจารย์พุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม องค์บรรยายหนังสือ ชุด
๑๐๐ ปีพุทธทาส รักษาต้นฉบับเดิม เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอพระคุณ คุณเมตตา ฟานิช ประธานมูลนิธิธรรมทาน ที่
อนุญาตและสนับสนุนการจัดพิมพ์ ขอกราบขอพระคุณ มูลนิธิเศวตแพรว
ชีวิตประเสริฐ องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ผู้จัดพิมพ์หนังสือในครั้งแรก
และขอกราบขอพระคุณ ท่านอาจารย์โชติวัฒน์ ปุณโณปถัมภ์ แห่งมหา
วิทยาลัยศิลปากร จิตรกรผู้วาดภาพปกหนังสือชุดนี้ เป็นอย่างสูง

หนังสือชุด ๑๐๐ ปีพุทธทาส รักษาต้นฉบับเดิม

๘. เรื่อง มนุษย์ศูนย์	ราคา ๖๐ บาท
๑๐. เรื่อง มองโลก มองชีวิต	ราคา ๖๐ บาท
๑๑. เรื่อง ธรรมะสำหรับสังคม	ราคา ๗๐ บาท
๑๒. เรื่อง จุดหมายของการบวช	ราคา ๗๐ บาท
๑๓. เรื่อง ความว่าง จิตว่าง	ราคา ๗๐ บาท
๑๔. เรื่อง การทำสมาธิวิปัสสนา	ราคา ๗๕ บาท
๑๕. เรื่อง วิถีแห่งการบรรพชาทุกข์	ราคา ๕๐ บาท
๑๖. เรื่อง ทางสายเดียวที่ทุกคนต้องเดิน	ราคา ๑๐๐ บาท

หนังสือชุด ๑๐๐ ปีพุทธทาส รักษาต้นฉบับเดิม มี ๒๔ เรื่อง
จัดพิมพ์เป็นธรรมสังคการครบบริบูรณ์ ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๕

ท่านที่ประสงค์มีไว้เพื่อศึกษาหรือจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อที่...

ธรรมทานมูลนิธิ ๖๘/๑ หมู่ ๖ ต. เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐

โทร. (๐๗๗) ๔๓๑๕๕๖-๗, ๔๓๖๖๑-๒ โทรสาร. ๔๓๑๕๕๗

ธรรมสภา ๓๕/๒๗๐ จรัญสนิทวงศ์ ๖๒ บางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทร. (๐๒) ๔๓๔๔๒๖๗, ๔๓๔๓๕๖๖, ๘๘๘๗๕๔๐ โทรสาร. ๔๒๔๐๓๗๕

ตายก่อนตาย

ตายเมื่อตาย ย่อมกลายเป็นหนึ่ง
ตายเมื่อได้ ได้เป็นหนึ่ง ตายใน
ตายทำไม เพื่อบอกให้ เขาได้ใจ
ตายไป โดง นั่นคือตาย เสียก่อนตาย

ตาย ก่อนตาย ผู้ใจตาย ไปเป็นหนึ่ง
แต่กลายเป็น สิบหนึ่ง ไม่สูญหาย
ก็แต่คือ ความตาย ที่ไม่ตาย
มีความหมาย ไม่มีใคร ได้เกิด แล

คือคนที่ ยืนยง ย่อมหนึ่ง
หนึ่งคนหนึ่งนั้น ความ คนคนไหน
แต่เป็นความ ใจคือ ไม่อันแปร
ใจคิดแต่ ธรรมดาได้ ไม่ตายเลย ๆ

